Rostocker Dokumentenserver
Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.
Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

Lucius Annaeus Florus

Lucii Annaei Senecae Flori, Rerum Romanarum Libri quatuor : Ex Recensione Iani Gruteri ; Cum Indice copiosissimo

Lubecae: Ianovius, 1632

http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815

Druck Freier Zugang PUBLIC DOMAIN

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0001
DFG

20. a. 16.

Cd_6889 1.2.

~~C. II. e. 3595 1.2.~~

~~XX. XIV. 23 b.~~

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn766866815/phys_0002
DFG

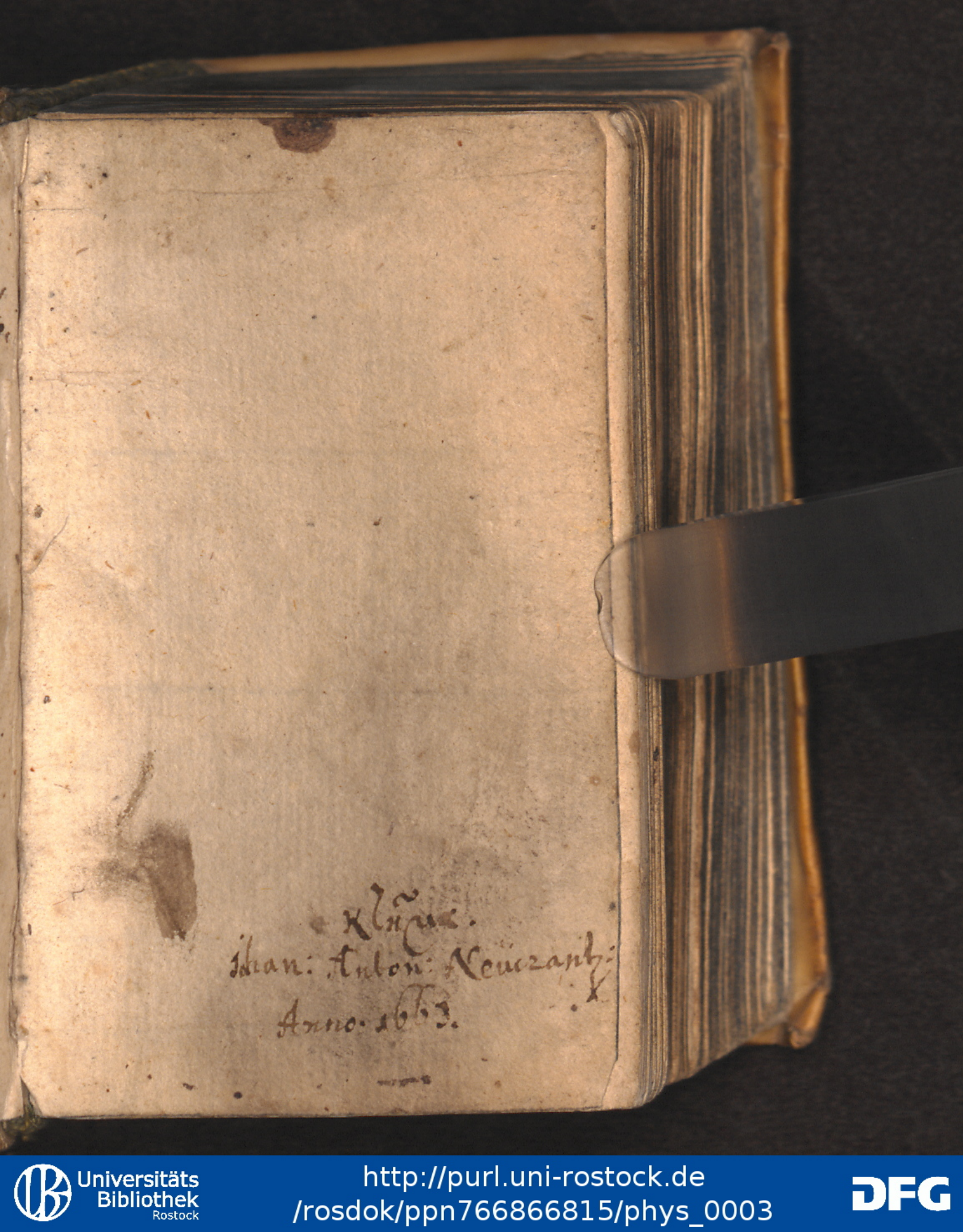

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0003
DFG

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0004
DFG

LUCII ANNÆI SENECÆ FLORI, RERUM ROMANARUM

Libri quatuor.

EX RECENSIONE
Jani Gruteri.

CUM INDICE
copiosissimo.

LUBECÆ
Typis & Sumptibus MARTINI
JANOVII
CIↃ IↃC XXXII.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0005
DFG

LUCII ANNÆI SENECÆ FLORI

Epitomæ rerum Romanarum

LIBER PRIMUS.

POPULUS ROMANUS à rege Romulo usque Cæsarem Augustum, septingentos per annos, tantum operum pace, belloque gessit, ut si quis magnitudinem imperii cum annis conferat, ætatem ultra putet. Ita enim latè ubique per orbem terrarum

arma circumtulit, ut qui res ejus legunt, non unius populi, sed generis humani facta discant. Nam tot laboribus, periculisq; jactatus est, ut ad constituendum ejus imperium, contendisse *Virtus*, & *Fortuna* videantur. Quare quum precipuè hoc quoque, sicut cetera, operæ precium sit cognoscere, tamen quia ipsa sibi obstat magnitudo, rerumq; diversitas aciem intentionis obrumpit, faciam quod solent, qui terrarum situs pingunt: in brevi quasi tabellâ totam ejus imaginem amplectar, nonnihil, ut spero, ad admirationem principis populi collaturus, si pariter atque in semet universam magnitudinem ejus ostendero. Si quis ergo populum Romanum quasi hominem consideret, totamque ejus ætatem percenseat, ut

ut cœperit, utque adoleverit, ut quasi ad quendam juventæ florem pervenerit, ut postea velut consenuerit, quatuor gradus, processusq; ejus invenies. Prima ætas sub regibus fuit, propè ducentos quinquaginta per annos, quibus circum ipsam matrem suam cum finitimis luctatus est. Hæc erit ejus Infantia. Sequens à Bruto Collatinoque consulibus, in Appium Claudium, Quinctum Fulvium consules, ducentos annos patet: quibus Italiam subegit. Hoc fuit tempus viris armisq; incitatissimum: ideo quis Adolescentiam dixerit. Dehinc ad Cæsarem Augustum ducenti quinquaginta anni, quibus totum orbem pacavit. Hic jam ipsa juventa imperii, & quasi quædam robusta maturitas. A Cæsare Augusto in sæculum nostrum

haud multò minus anni ducenti: quibus inertiâ Cæsarum quasi consenuit, atque decoxit, nisi quòd sub Trajano principe movet lacertos, & præter spem omnium, senectus imperii, quasi redditâ juventute, revirescit.

De Romule primo Romanorum Rege.

Cap. I.

PRimus ille & urbis, & Imperii conditor Romulus fuit, à Marte genitus, & Rheâ Silviâ. Hoc de se sacerdos gravida confessa est: nec mox fama dubitavit, quum Amulii imperio abjectus in profluentẽ cum Remo fratre, non potuit extingui. siquidem & Tiberinus amnem repressit: & relictis catulis lupa vagitum sequuta, ubera admovit infantibus, matremq; se gessit. Sic re-

repertos apud arborem, regis pastor tulit in casam, atque educavit. Alba tunc erat Latio caput, Juli opus. nam Lavinium patris Æneæ contempserat. Ab his Amulius jam bis septimâ sobole regnabat, fratre pulso Numitore, cujus ex filiâ Romulus. Igitur statim prima juventæ face, patruũ Amulium ab arce deturbat, avum reponit: Ipse fluminis amator, & montium, apud quos erat educatus, mœnia novæ urbis agitabat. Gemini erant: uter auspicaretur, & regeret, adhibuêre piacula. Remus montem Aventinũ, hic Palatiũ occupat. Prior ille sex vultures, hic postea, sed duodecim vidit. Sic victor augurio, urbem excitat, plenus spei, bellatricem fore. ita illi assuetæ sanguine & prædâ aves pollicebantur. Ad tutelã novæ urbis sufficere vallũ

videbatur : cujus dum irridet anguſtias Remus, idque increpat ſaltu : dubium, an juſſu fratris, occiſus eſt. prima certè victima fuit : munitionemque urbis novæ ſanguine ſuo conſecravit. Imaginem urbis magis quàm urbem fecerat. incolæ deerant. Erat in proximo lucus: hunc Aſylum facit : & ſtatim mira vis hominum, Latini, Tuſciq; paſtores, quidam etiam tranſmarini, Phryges, qui ſub Æneâ; Arcades, qui ſub Evandro duce influxerant. Ita ex variis quaſi elementis congregavit corpus unum : populumque Romanum ipſe fecit. Res erat unius ætatis : populus, virorum. Itaque matrimonia à finitimis petita: quia non impetrabantur, manu capta ſunt. Simulatis quippe ludis equeſtribus, virgines, quæ ad ſpectaculũ vene-

venerant, præda fuêre: & hæc statim causa bellorum. Pulsi fugatiqúe Vejentes. Cæninensium captum, ac dirutum est oppidum. Spolia insuper opima de rege. Ferrerio Jovi manibus suis rex reportavit. Sabinis proditæ portæ per virginem: nec dolo, sed puella pretium rei, quæ gerebant in siniſtris, petierat. dubium clipeos, an armillas. illi, ut & fidem solverent, & ulciscerentur, clipeis obruere. Ita admissis ad mœnia hostibus, atrox in ipso aditu pugna, adeò ut Romulus Jovem oraret, ut fœdam suorũ fugam sisteret. Hinc templum, & Stator Juppiter. Tandem sævientibus, intervenêre raptæ laceris comis. Sic pax facta cum Tatio, fœdusqúe percussum: sequutaqúe res mira dictu, ut relictis sedibus suis, novam in Urbem ho-

hoſtes demigrarent, & cum generis ſuis avitas opes pro dote ſociarent. Auctis brevi viribus, hunc rex ſapientiſſimus ſtatum Reipublicæ impoſuit: juventus diviſa per tribus, in equis, & in armis ad ſubita belli excubaret: conſilium Reipublicæ penes ſenes eſſet, qui ex auctoritate PATRES, ob ætatem, SENATUS vocabantur. His ita ordinatis, repentè, quum concionem haberet, ante Urbem apud Capreæ paludem, è conſpectu ablatus eſt. Diſcerptum aliqui à ſenatu putant, ob aſperius ingenium: ſed oborta tempeſtas, ſoliſq; defectio, conſecrationis ſpeciem præbuêre: cui mox Julius Proculus fidem fecit, viſum à ſe Romulum affirmans, auguſtiore formâ, quàm fuiſſet: mandare præterea, ut ſe pro numine acciperent: QUIRINUM

NUM in cœlo vocari: placitum diis, ut gentium Roma potiretur.

De Numâ Pompilio.

CAP. II.

SUccedit Romulo Numa Pompilius: quem Curibus Sabinis agentem, ultrò petivere, ob inclytam viri religionem. Ille sacra & cæremonias, omnemq; cultum deorum immortalium docuit: ille Pontifices, Augures, Salios, ceteraque sacerdotia, annum quoque in duodecim menses, fastos dies, nefastosque descripsit. Ille Ancilia atque Palladium, secreta quædam imperii pignora, Janumque geminum, fidem pacis ac belli: in primis focum Vestæ virginibus colendum dedit, ut ad similitudinem cœlestium siderum, custos imperii flamma vigi-

vigilaret. Hæc omnia quasi monitu deæ Egeriæ, quò magis barbari acciperent. Eò denique ferocem populum redegit, ut quod vi & injuriâ occupaverat imperium, religione, atque justitiâ gubernaret.

De Tullio Hostilio.

Cap. III.

EXcipit Pompilium Numam Tullus Hostilius: cui in honorem virtutis regnum ultrò datum. Hic omnem militarẽ disciplinam, artemque bellandi condidit. Itaque mirum in modum exercitâ juventute, provocare ausus Albanos, gravem, & diu principem populum: sed quum pari robore frequentibus prœliis utriq; comminuerentur, misso in compendium bello, Horatiis, Curia-

riatiiſque, tergeminis hinc atque inde fratribus, utriuſque populi fata commiſſa ſunt. Anceps, & pulchra contentio, exituq; ipſo mirabilis. Tribus quippe illinc vulneratis, hinc duobus occiſis, qui ſupererat Horatius, addito ad virtutem dolo, ut diſtraheret hoſtem, ſimulat fugam: ſingulosq;, prout ſequi poterant, adortus, exuperat. Sic (rarum) unius manu parta victoria eſt: quam ille mox parricidio fœdavit. Flentem ſpolia circa ſe ſponſi quidem, ſed hoſtis, ſororem viderat. hunc tàm immaturum virginis amorem ultus eſt ferro. Citanis amorem ultus eſt ferro. Citavêre leges nefas: ſed abſtulit virtus parricidam: & *facinus intra gloriam fuit.* Nec diu in fide Albanus. Nam Fidenate bello miſſi in auxilium ex fœdere, medii inter duos expectavêre fortunam.

Sed rex callidus, ubi inclinare socios ad hostem videt, tollit animos quasi ipse mandasset, spes inde nostris, metus hostibus. Sic fraus proditorum irrita fuit. Itaque hoste victo, ruptorem fœderis Metium Fufetium religatum inter duos currus, pernicibus equis distraxit; Albamque ipsam, quamvis parentem, æmulam tamen, diruit, quum prius omnes opes urbis, ipsumque populum Romam transtulisset: prorsus ut consanguinea civitas non periisse, sed in suum corpus rediisse rursus videretur.

De Anco Marcio.

Cap. IV.

ANcus deinde Marcius, nepos Pompilii, pari ingenio, Hic igitur & mœnia muro amplexus

xus est, & interfluentem Urbi Tiberinum ponte commisit: Ostiamque in ipso maris, flumisque confinio coloniam posuit, jam tum videlicet præsagiens animo futurum, ut totius mundi opes, & commeatus illo veluti maritimo Urbis hospitio reciperentur.

De Tarquinio Prisco.

Cap. V.

TArquinius postea Priscus, quamvis transmarinæ originis, regnum ultrò petens, accipit, ob industriam atque elegantiam: quippe qui oriundus Corintho. *Græcum ingenium Italicis artibus miscuisset.* Hic & Senatus majestatem numero ampliavit, & centuriis tribus auxit: quamvis Attius Navius

numerum augeri prohiberet, ſummus augurio, quem rex in experimentum rogavit, fieríne poſſet, quod ipſe mente conceperat. Ille rem expertus augurio, poſſe reſpondit. Atqui hoc, inquit, agitabam, an cotem illam ſecare novaculâ poſſem, Augur. Potes ergo, inquit: & ſecuit. Inde Romanis ſacer Auguratûs. Neque pace Tarquinius, quàm bello promptior. Duodecim namq; Tuſciæ populos frequentibus armis ſubegit. Inde Faſces, Trabeæ, Curules, Anuli, Phaleræ, Paludamenta, Prætexta: inde, quòd aureo curru quatuor equis triumphatur: Togæ pictæ, tunicæque palmatæ: omnia denique decora, & inſignia, quibus imperii dignitas eminet.

De

De Servio Tullio.
Cap. VI.

SErvius Tullius deinceps gubernacula Urbis invadit, nec obscuritas inhibuit, quamvis matre servâ creatum. Nam eximiam indolem uxor Tarquinii Tanaquil liberaliter educaverat: & clarum fore, visa circa caput flamma promiserat. Ergo inter Tarquinii mortem, annitente reginâ, substitutus in locum regis, quasi ad tempus, *regnum dolo partum sic egit industriè, ut jure adeptus videretur.* Ab hoc populus Romanus relatus in censum, digestus in classes, curiis atque collegiis distributus: summaque regis solertiâ ita est ordinata Respublica, ut omnia patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officio-

rumq; discrimina in tabulas referrentur, ac si maxima civitas, minimæ domus diligentiâ contineretur.

De Tarquinio Superbo.

Cap. VII.

POstremus omnium fuit regum Tarquinius, cui cognomen Superbo ex moribus datum. Hic regnum avitum, quod à Servio tenebatur, rapere maluit, quàm expectare: immissisq; in eum percussoribus, *scelere partam potestatem non melius egit, quàm acquisierat.* Nec abhorrebat moribus uxor Tullia, quæ, ut virum regem salutaret, super cruentum patrem, vecta carpento, consternatos equos egit. Sed ipse in Senatum cædibus, in omnes *superbiâ, quæ crudelitate gra-*

gravior est bonis, grassatus, quum sævitiã jam domi fatigasset, tandem in hostes cõversus est. Sic valida oppida in Latio capta sunt, Ardea, Ocriculum, Gabii, Suessa, Pometia. Tum quoq; cruentus in suos. Neq: enim filium verberare dubitavit, ut simulanti transfugam, apud hostes hinc fides esset. Cui Gabiis, ut voluerat, recepto, atq; per nuncios consulẽti quid fieri vellet, eminentia forte papaverum capita virgulâ decussit, quum per hoc interficiendos esse principes intelligi vellet. quæ superbia sic respondit. Tamen de manubiis captarum urbium templum erexit. quod quum inauguraretur, cedentibus ceteris deis (mira res dictu) restitêre Juventas, & Terminus. Placuit vatibus contumàcia numinum. Siquidem firma omnia & æter-

na pollicebantur. Sed illud horrendum, quòd molientibus ædem, in fundamentis humanum repertum est caput. nec dubitavêre cuncti, monstrum pulcherrimum, imperii sedem, caputque terrarum promittere. Tamdiu superbiam regis populus Romanus perpessus est, donec aberat libido, hanc ex liberis ejus importunitatem tolerare non potuit. Quorum quum alter ornatissimæ fœminæ Lucretiæ stuprum intulisset, matrona dedecus ferro expiavit. Imperium tum Regibus abrogatum.

Anacephalæosis de septem regibus.

CAP. IIX.

HÆc est prima ætas populi Romani, & quasi infantia, quam habuit sub regibus septem

ptem, quadam fatorum industriâ, tàm variis ingenio, ut Reipùblicæ ratio, & utilitas postulabat. Nam quid Romulo ardentius? tali opus fuit, ut invaderet regnum, Quid Numâ religiosius? ita res popoſcit, ut ferox populus deorum metu mitigaretur. Quid ille militiæ artifex Tullus? bellatoribus viris quàm neceſſarius! ut acueret ratione virtutem. Quid ædificator Ancus? ut urbem coloniâ extenderet, ponte jungeret, muro tueretur. Jam verò Tarquinii ornamenta, & inſignia quantam principi populo addiderunt ex ipſo habitu dignitatem? Actus à Servio cenſus quid effecit, niſi ut ipſa ſe noſceret Reſpublica? Poſtremò Superbi illius importuna dominatio, nonnihil, immò vel plurimùm profuit. Sic enim

ef-

effectum est, ut agitatus injuriis populus, cupiditate libertatis incenderetur.

De mutatione Reipublicæ.

Cap. IX.

IGitur Bruto, Collatinoque ducibus, & auctoribus, quibus ultionem sui moriens matrona mandaverat, populus Romanus ad vindicandum libertatis, ac pudicitiæ decus, quodam quasi instinctu deorum concitatus, regem repentè destituit, bona diripit, agrum Marti suo consecrat, imperium in eosdem libertatis suæ vindices transfert, mutato tamen & indice, & nomine. quippe ex perpetuo annuum placuit, ex singulari duplex: ne potestas solitudine, vel mora corrumperetur. Consulesque appellavit

pro

pro regibus, ut consulere se civibus suis debere meminissent. Tantumq; libertatis novæ gaudium incesserat, ut vix mutati status fidem caperent: alterumque ex Consulibus, tantum ob nomen & genus regium, fascibus abrogatis, Urbe dimitterent. Itaque substitutus Valerius Publicola, ex summo studio annixus est ad augendam liberi populi majestatem. Nam & fasces ei pro concione submisit, & jus provocationis adversus ipsos dedit. Et ne specie arcis offenderet, eminentes ædes suas in plana submisit. Brutus verò favori civium, etiam domus suæ clade & parricidio velificatus est. Quippe quũ studere revocandis in urbem regibus liberos suos comperisset, protraxit in forum, & concione mediâ virgis cæcidit, & sæcuri per-

percussit: ut planè publicus parens in locum liberorum adoptasse sibi populum videretur. Liber jam hinc populus Romanus, prima adversus exteros arma pro libertate corripuit, mox pro finibus, deinde pro sociis, tum pro gloriâ, & imperio, lacessentibus assiduè usquequaque finitimis: quippe quum patrii soli gleba nulla, sed statim hostile pomœrium, mediusque inter Latium & Tuscos, quasi in quodam bivio collocatus, omnibus portis in hostem incurreret: donec quasi contagione quadam per singulos itum est: & proximis quibusque correptis, totam Italiam sub se redigeret.

Bellum Etruscum cum rege Porsenâ.

Cap. X.

Pulsis ex urbe regibus, prima pro libertate arma corripuit. Nam Porsena rex Etruscorum ingentibus copiis aderat, & Tarquinios manu reducebat. Hunc tamen, quamvis & armis & fame urgeret, occupatoque Janiculo ipsis Urbis faucibus incubaret, sustinuit, repulit. novissimè etiam tantâ admiratione perculit, ut superior ultrò cum pænè victis amicitiæ fœdera feriret. Tunc illa Romana prodigia atq; miracula, Horatius, Mucius, Cloelia: quæ nisi in annalibus forent, hodie fabulæ viderentur. Quippe Horatius Cocles, postquam hostes undique instantes

solus submovere non poterat, ponte rescisso transnatat Tiberim, nec arma dimittit. Mucius Scævola regem per insidias in castris ipsius aggreditur: sed ubi frustrato circa purpuratum ejus ictu tenetur, ardentibus focis injicit manum, terroremque gemina dolo. Ut *scias*, inquit, *quem virum effugeris: idem trecenti juravimus.* quum interim (immane dictu) hic interritus, ille trepidaret, tanquam manus regis arderet. Sic quidem viri: sed ne quis sexus à laude cessaret, ecce & virginum virtus. Una ex obsidibus regi data, elapsa custodiã, Cloelia, per patrium flumen equitabat. Et rex quidem tot tantisq; virtutum territus monstris, *valere, liberosq; esse jussit.* Tarquinii tamdiu dimicaverunt, donec Aruntem filium regis manu suâ

Bru

Brutus occidit, superque ipsum mutuo vulnere expiravit: planè quasi adulterum ad inferos usq; sequeretur.

Bellum Latinum.

Cap. XI.

LAtini quoque Tarquinios asserebant æmulatione, & invidiâ: ut populus, qui foris dominabatur, saltem domi serviret. Igitur omne Latium Mamilio Tusculano duce, quasi in regis ultionem tollit animos. Apud Regilli lacum dimicatur, diu marte vario, donec Postumius ipse dictator signũ in hostes jaculatus est (novum & insigne commentum) uti peteretur cursu, Cossus equitum magister exuere frenos imperavit (& hoc novum) quo acrius incurrerent. Ea demum atrocitas fuit prœlii, ut interfuisse

ſpectaculo deos fama tradiderit. duos in candidis equis: Caſtorem atque Pollucem nemo dubitarit. Itaque & Imperator veneratus eſt, pactuſque victoriam templa promiſit: & reddidit planè quaſi commilitonibus deis ſtipendium. Hactenus pro libertate: mox de finibus cum eiſdem Latinis aſſiduè, & ſine intermiſſione pugnatum eſt. Sora (quis credat?) & Algidum terrori fuerunt: Satricum atque Corniculum provinciæ. De Verulis & Bovillis, pudet, ſed triumphavimus. Tibur nunc ſuburbanum, & æſtivæ Prænestæ deliciæ, nuncupatis in Capitolio votis petebantur. Idem tunc Fæſulæ, quod Carræ nuper. idem nemus Aricinum, quod Hercynius ſaltus: Fregellæ, quod Geſoriacum: Tiberis quod Euphrates, Coriolus quoq:

(proh

(proh pudor!) victus, adeò gloriæ fuit, ut captum oppidum Cajo Marcio Coriolano, quasi Numantia, aut Africa, nomen induxerit. Extant & parta de Antio spolia, quæ Mænius In suggestu fori, captâ hostium classe, suffixit: si tamen illa classis: nam sex fuêre rostratæ. Sed hic numerus illis initiis navale bellum fuit. Pervicacissimi tamen Latinorum Æqui, & Volsci fuêre, & cotidiani, ut ita dixerim, hostes. Sed hos præcipuè Lucius Quinctius domuit, ille dictator ab aratro: qui obsessa, ac pænè jam capta Marci Minucii consulis castra, egregiâ virtute servavit. Medium erat fortè tempus sementis, quum patricium virum innixum aratro suo, lictor in ipso opere deprehendit. Inde in aciem profectus,

ctus, ne quid à ruſtici operis imitatione ceſſaret, victos more pecudum ſub jugum miſit. Sic expeditione finitâ, rediit ad boves rurſus, triumphalis agricola. Fides numinum! quâ velocitate? intra quindecim dies cœptum, peractumque bellum: prorſus ut feſtinaſſe dictator ad relictum opus videretur.

Bellum cum Etruſcis, Faliſcis & Fidenatibus.

Cap. XII.

Aſſidui verò, & anniverſarii hoſtes ab Etruriâ Vejentes, adeò ut extraordinariam manum adverſus eos promiſerit, privatumque geſſerit bellum, gens una Fabiorum. Satis ſuperque idonea clades. Cæſi apud Cremeram trecenti, patricius exerci-

ercitus. & ſceleratũ ſignatur nomine, quæ proficiſcentes in prœlium porta dimiſit. Sed ea clades ingentibus expiata victoriis, poſtquam per alios atque alios duces robuſtiſſima capta ſunt oppida: vario quidem eventu. Faliſci ſe ſponte dediderunt. Cremati ſuo igne Fidenates. Rapti funditùs deletíque Vejentes. Faliſci quum obſiderentur, mira viſa eſt fides Imperatoris, nec immeritò: quòd ludimagiſtrum, urbis proditorem, cum iis quos duxerat pueris, vinctum ſibi ultrò remiſiſſet. Eam namque vir ſanctus, & ſapiens, *veram ſciebat victoriam, quæ ſalvâ fide, & integrâ dignitate pararetur.* Fidenæ, quia pares non erant ferro, ad terrorem movendum facibus armatæ, & diſcoloribus, ſerpentum in modum

dum, vittis, furiali more processerant: sed habitus ille feralis eversionis omen fuit. Vejentium quanta res fuerit, indicat decennis obsidio. Tunc primum hiemarum sub pellibus, taxata stipendio hiberna. adactus miles suâ sponte jurejurando, nisi captâ urbe non remeare. Spolia de Larte Tolumnio rege ad Feretrium reportata. Denique non scalis, nec irruptione, sed cuniculo, & subterraneis dolis peractum urbis excidium. Ea deniq; visa est prædæ magnitudo, ut ejus decimæ Apollini Pythio mitterentur: universusque populus Romanus ad direptionem urbis vocaretur. Hoc tunc Vejentes fuêre, nunc fuisse quis meminit? quæ reliquiæ? quódve vestigium? Laborat annalium fides, ut Vejos fuisse credamus.

Bel-

Bellum Gallicum.
Cap. XIII.

HInc sive invidia deûm, sive fato, rapidissimus procurrentis imperii cursus, parumper Gallorum Senonum incursione supprimitur. Quod tempus populo Romano nescio utrum clade funestius fuerit, an virtutum experimentis speciosius. Ea certè fuit vis calamitatis, ut in experimentum illatam putem divinitus, scire volentibus immortalibus diis, an Romana virtus, imperium orbis mereretur. Galli Senones, gens naturâ ferox, moribus incondita, ad hoc ipsa corporum mole perinde armis ingentibus, adeò omni genere terribilis fuit, ut planè nata ad hominum interitum, urbium stra-

stragem, videretur. Hi quondam ab ultimis terrarum oris, & cingente omnia Oceano, ingenti agmine profecti quum jam media vastassent, positis inter Alpes & Padum sedibus, ne his quidem contenti, per Italiam vagabantur. Tum Clusium obsidebant. Pro sociis ac fœderaris populus Romanus intervenit, missis ex more legatis: sed quod jus apud barbaros? ferocius agunt, exinde certamen. Conversis igitur à Clusio, Romamque venientibus, ad Aliam flumen cum exercitu Fabius consul occurrit. Non Cremeræ fœdior clades. Itaque hunc diem fastis Roma damnavit. Fuso exercitu jam mœnibus Urbis appropinquabant. Erant nulla præsidia. Tum igitur, aut nunquam aliàs apparuit vera illa *Romana virtus*. Quamprimùm ma-

majores natu ampliſſimis uſi honoribus, in forum coëunt. ibi devovente pontifice, diis ſe Manibus conſecrant: ſtatimque in ſuas quiſque ædes regreſſi, ſicut in trabeis erant, & ampliſſimo cultu, in curulibus ſellis ſeſe poſuerunt: ut quum veniſſet hoſtis, in ſuâ dignitate morerentur. Pontifices, & Flamines, quicquid religioſiſſimum in templis erat, partim in doliis defoſſa terræ recondunt, partim impoſita plauſtris ſecum auferunt. Virgines ſimul ex ſacerdotio Veſtæ, nudo pede fugientia ſacra comitantur. Tamen excepiſſe fugientes unus è plebe fertur Lucius Albinus, qui depoſitis uxore & liberis, virgines in plauſtrum recepit. adeò tum quoque *in ultimis, religio publica privatis affectibus. antecellebat.* Juventus verò, quam

ſatis

satis constat vix mille hominum fuisse, duce Manlio, arcem Capitolini montis iusedit, obtestata ipsum quasi præsentem Jovem, ut quemadmodum ipsi ad defendendum templum ejus cõcurrissent, ita ille virtutem eorum numine suo tueretur. Aderant interim Galli, apertamq; Urbem primò trepidi, ne quis subesset dolus, mox ubi solitudinem vident. pari clamore & impetu invadũt. Patentes passim domos adeunt: ubi sedentes in curulibus sellis prætextatos senes velut Deos, Genioscq; venerati. mox eosdem, postquam esse homines liquebat, alioqui nihil respondere dignantes, pari vecordiâ mactant, facesque tectis injiciunt: & totam Urbem igne, ferro, manibus, solo exæquant. Sex mensibus barbari (quis crederet?) circa montem

tem unum pependerunt, nec diebus modo, sed noctibus quoque omnia experti: quum tandem Manlius nocte subeuntes, clangore anseris excitatus, à summa rupe dejecit, & ut spem hostibus demeret, quanquam in summa fame, tamen ad speciem fiduciæ, panes ab arce jaculatus est. Et stato quodam die per medias hostium custodias, Fabium Pontificem ab arce demisit: qui sollemne sacrum in Quirinali monte conficeret. Atque ille per media hostium tela incolumis religionis auxilio rediit: propitiósque deos renunciavit. Novissime quum jam obsidio sua barbaros fatigasset, mille pondo auri recessum suum venditantes, idque ipsum per insolentiam, quum ad iniqua pondera addito adhuc gladio, superbè victis

increparent, subito aggressus à tergo Camillus adeo cecidit, ut omnia incendiorum vestigia, Gallici sanguinis inundatione deleret. Agere gratias diis immortalibus, ipso tantæ cladis nomine, libet. *Pastorum casas ignis ille, & flamma, paupertatem Romuli abscondit.* Incendium illud quid egit aliud, nisi ut destinata hominum ac deorum domicilio civitas, non deleta, nec obruta, sed expiata potius sed lustrata videantur? Ideo post assertam à Manlio, restitutam à Camillo Urbem, acrius etiam vehementiusque in finitimos resurrexit. Ac primum omnium illam ipsam Gallicam gentem non contentus mœnibus expulisse, quum per Italiam naufragia sua latius traheret, sic persequutus est duce Camillo, ut hodie nulla Senonum

num vestigia supersint. Semel apud Anienem trucidati, quum singulari certamine Manlius aureum torquem Barbaro inter spolia detraxit. Inde Torquati. Iterum Pontino agro, quum in simili pugna Lucius Valerius insequente Gallo, sacra alite adjutus, retulit spolia. Et inde Corvini. Tandem post aliquot annos, omnes reliquias eorum in Etruria ad lacum Vadimonis Dolabella delevit: ne quis extaret in eâ gente, qui incensam à se Romanam urbem gloriaretur.

Bellum Latinum.

Cap. XIV.

Conversus à Gallis in Latinos, Manlio Torquato-Decio Mure consulibus, semper quidem æmulatione impe-

rij, infestos, tum vero contemptu Urbis incensæ, quum jus civitatis, partem imperii, ac magistratuum poscerent, atque jam amplius, quàm congredi auderent: quo tempore quis cessisse hostem mirabitur? quum alter consulum filium suum: quia contra imperium pugnaverat, quanuis victorem, occiderit, quasi *plus in imperio esset quàm in victoria*: alter quasi monitu deorum, capite velato primam ante aciem Diis manibus se devoverit, ut in confertissima se hostium tela jaculatus, novum ad victoriam iter sanguinis sui semita, aperiret.

Bellum Sabinum.
Cap. XV.

A Latinis aggressus est gentem Sabinorum, qui immémores factæ sub Tito Tatio affinitatis, quodam contagio belli se Latinis adiunxerant. Sed Curio Dentato consule, omnem eum tractum, qua Narambit, fontésque Velini, Adriatico tenus mari, igne, ferróque vastavit. Qua victoria tantum hominum tantum agrorum redactum in potestatem, ut in utro plus esset, nec ipse posset æstimare, qui vicerat.

Bellum Samniticum.
Cap. XVI.

PRecibus deinde Campaniæ, motus non pro se, sed, quod

est speciosius, pro sociis, Samnites invadit. Erat fœdus cum utrisque percussum: sed hoc Campani sanctius, & prius, omnium suorum deditione fecerant. Sic ergo Romanus bellum Samniticum tanquam sibi gessit. Omnium non modo Italiã, sed toto orbe terrárum, pulcherrima CAMPANIÆ plaga est. Nihil mollius cœlo, denique bis floribus vernat. Nihil uberius solo: ideo Liberi Cereriſque certamen dicitur. Nihil hospitalius mari. Hic illi nobiles portus, Caieta, Misenus, & tepentes fontibus Baiæ: Lucrinus & Avernus, quædam maris otia. Hic amicti vitibus montes Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus omnium Vesuvius, Ætnæi ignis imitator. Urbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neápolis, Herculáneum, Pompei,

pei, & ipsa caput urbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam, Carthaginémque numerata. Pro hac urbe, iis regionibus populus Romanus SAMNITES invasit, gentem, si opulentiam quæris, aureis & argenteis armis, discolori veste, usque ad ambitum armatam: si insidiarum fallaciam, saltibus ferè & montium fraude grassantem: si rabiem ac furorem, sacratis legibus, humanisque hostiis in exitium Urbis agitatam: si pertinaciam, sexies rupto fœdere, cladibusque ipsis animosiorem. Hos tamen quinquaginta annis per Fabios, & Papirios patres, eorumque liberos ita subegit, ac domuit, ita ruinas ipsas urbium diruit, *ut hodie Samnium in ipso Samnio requiratur:* nec facile appareat materia quatuor & viginti trium-

phorum. Maximè tamen nota, & illustris ex hac gente, clades apud Caudinas furcas Veturio Postumioque Consulibus accepta est. Clauso enim per insidias intra eum saltum exercitu, unde non posset evadere stupens occasione tanta dux hostium Pontius, Herennium patrem consuluit, & ille, *mitteret omnes vel occideret*, sapienter, ut senior, suaserat. Hic armis exutos mittere sub jugum maluit, ut nec amici forent beneficio, & post flagitium hostes magis. Itaque & consules statim magnifice voluntaria deditione turpitudinem fœderis dirimunt, & ultionem flagitans miles Papirio duce (horribile dictu) strictis ensibus per ipsam viam ante pugnam furit: & in congressu arsisse omnium oculos, hostis auctor fuit, nec prius finis cæ-

dibus

dibus datus, quam jugum & hostibus, & duci capto reposuerunt.

Bellum Etruscum & Samniticum.

Cap. XVII.

HActenus populus Romanus cum singulis gentium mox acervatim, tamen sic quoque par omnibus fuit. Etruscorum duodecim populi, Umbri in id tempus intacti antiquissimus Italiæ populus, Samnitium reliqui, in excidium Romani nominis repente conjurant. Erat terror ingens tot simul, tantorumque populorum. A latere Etruriæ infesta quatuor agminum signa volitabant. Ciminius interim saltus in medio, ante invius, plane quasi Calidonius, vel Hercynius, adeo tunc terrori erat, ut senatus Consuli denun-

nun-

nunciaret, nec tantum periculi ingredi auderet. Sed nihil horum terruit ducem, quin fratre præmisso exploraret accessus. Ille per noctem pastorio habitu speculatus omnia: refert totum iter. Sic Fabius Maximus *periculosissimum bellum sine periculo explicavit:* Nam subito inconditos atque palantes aggressus est: captisque superioribus jugis, in subjectos suo more detonuit. Ea namque species fuit illius belli, quasi in terrigenas è cœlo ac nubibus, tela mitterentur. Nec incruenta tamen illa victoria, nam oppressus in sinu vallis alter Consulum Decius, more patrio devotum diis manibus obtulit caput: sollemnemque familiæ suæ consecrationem in victoriæ pretium redigit.

Bellum Tarentinum, & cum Pyrrho rege.

Cap. XVIII.

SEquitur bellum Tarentinum, unum quidem titulo & nomine: sed victoria multiplex. Hoc enim Campanos, Apulos. atque Lucanos, & caput belli Tarentinos, id est, totam Italiam, & cum istis omnibus Pyrrhum, clarissimum Græciæ regem, una veluti ruina pariter involuit: ut eodem tempore & Italiam consummaret, & transmarinos triumphos auspicaretur. Tarentus Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam, & Apuliæ, totiusque Lucaniæ caput, tum magnitudine & muris, portúque nobilis, tum mirabilis situ: quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita, in

omne

omnes terras, Hiſtriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam vela dimittit. Imminet portui ad proſpectum maris poſitum majus theatrum: quod quidem cauſa miſeræ civitati fuit omnium calamitatum. Ludos forte celebrabant, quum adremigantem littori Romanam claſſem inde vident: atque hoſtem rati, emicant, ſine diſcrimine inſultant. Qui autem, aut unde Romani, nec ſatis norant. Aderat ſine mora querelam ferens legatio. hanc quoque fœdè per obſcœnam, turpémque dictu contumeliam violant. ex hinc bellum. Sed apparatus horribilis, quum tot ſimul populi pro Tarentinis conſurgerent, omnibúſque vehementior Pyrrhus: qui ſemigræcam ex Lacedæmoniis conditoribus civitatem vindicaturus, cum to-

tius viribus Epiri, Theſſaliæ, Macedoniæ, incognitiſque in id tempus elephantis, mari, terra, viris, equis, armis, addito inſuper ferarum terrore, veniebat. Apud Heracleam, & Campaniæ fluvium Lirim, Levino conſule, prima pugna: quæ tam atrox fuit, ut Ferantanæ turmæ præfectus Obſidius invectus in regem turbaverit, coëgeritq; projectis inſignibus prælio excedere. Actum erat, niſi elephanti converſi in ſpectaculum belli, procurriſſent: quorum cùm magnitudine, tum deformitate, & novo odore ſimul ac ſtridore conſternati equi, quum incognitas ſibi belluas amplius quàm erant, ſuſpicarentur, fugam ſtragémque late dederunt. In Apulia deinde apud Aſculum melius dimicatum eſt, Curio Fabri-

cióque conſulibus. jam quippe belluarum terror exoleverat, & Cajus Minucius quartæ legionis haſtatus, unius proboſcide abſciſſa, mori poſſe belluas oſtenderat. Itaque & in ipſas pila congeſta ſunt, & in turres vibratæ faces, tota hoſtium agmina ardentibus ruinis operuere: nec ante cladi finis fuit, quàm nox dirimeret: poſtremúſque fugientium ipſe rex à ſatellitibus humero ſaucius in armis ſuis referretur. Lucaniæ ſuprema pugna ſub Aruſinis quos vocant, campis, ducibus iiſdem, qui ſuperiùs: ſed tunc ad totam victoriam, exitum, quem datura virtus fuit, caſus dedit. Nam productis in primam aciem rurſus elephantis, unum ex his pullum adacti in caput teli gravis ictus avertit: qui quum per ſtra-

gem

gem ſuorum percurrens, ſtridore quererétur, mater agnovit, & quaſi vindicatura exiluit: tum omnia circa quaſi hoſtilia gravi timore permiſcuit. ac ſic eædem feræ, quæ primam victoriam abſtulerant, ſecundam parem fecerant, tertiam ſine controverſia tradidere. Nec vero tantum armis, & in campis, ſed conſiliis quoque & domi intrà Urbem cum rege Pyrrho dimicatum eſt. Quippe poſt primam victoriam rex callidus, intellecta virtute Romana, ſtatim deſperavit armis: ſéque ad dolos contulit. Nam interemptos cremavit, captivóſque indulgenter habuit, & ſine pretio reſtituit. Miſſiſque deinde legatis in Urbem omni modo annixus eſt, ut in amicitiam reciperetur. Sed bello & pace, foris & domi, omnem in par-

tem Romana virtus tum se probavit nec alia magis, quàm Tarentina victoria ostendit *populi Romani fortitudinem, senatus sapientiam, ducum magnanimitatem.* Quinam illi fuerunt viri, quos ab elephantis primo prælio obtritos accepimus? omnium vulnera in pectore: quidam hostibus suis immortui: omnium in manibus enses, & relictæ in vultibus minæ, & in ipsa morte ira vivebat. Quod adeò Pyrrhus miratus est, ut diceret: O *quàm facile erat orbis imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis!* Quæ autem eorum, qui superfuerunt, in reparando exercitu festinatio? quum Pyrrhus, Video me, inquit, planè Herculis sydere procreatum, cui quasi ab angue Lernæo, tot cæsa hostium capita de sangui-

ne

ne ſuo renaſcuntur. Quis autem ille ſenatus fuit? quum perorante Appio Cæco, pulſi cum muneribus ſuis ab Urbe legati, interroganti regi ſuo, quid de hoſtium ſede ſentirent: *Urbem templum ſibi viſum, ſenatum regum eſſe confiterentur.* Qui porro ipſi duces vel in caſtris? quum medicum venale regis Pyrrhi caput afferentem, Curius remiſit: Fabricius oblatam ſibi à rege imperii partem repudiavit. ve in pace? quum Curius fictilia ſua Samnitico præferret auro: Fabricius decem pondo argenti circa Rufinum conſularem virum, quaſi luxutiam cenſoria gravitate damnaret. Quis ergo miretur his moribus, virtute, militia, victorem Populum Romanum fuiſſe? unóque bello Tarentino intra qua-

driennium maximam partem Italiæ, fortissimas gentes, opulentissimas urbes, uberrimásque regiones in ditionem redegisse? Aut quid adeò fidem superet, quam si principia belli cum exitu conferantur? Victor primo prælio Pyrrhus, totam trementem Campaniam, Lirim, Fregellásque populatus, prope captam Urbem à Prænestina arce prospexit: & à vicesimo lapide, oculos trepidæ civitatis, fumo, ac pulvere implevit. Eodem postea bis exuto castris, bis saucio, & in Græciam suam trans mare ac terras fugato, pax & quies, & tanta adeò de opulentissimis tot gentibus spolia, ut victoriam suam Roma non caperet. Nec enim temere ullus pulchrior in Urbem, aut speciosior triumphus intravit,

travit. Ante hunc diem nihil, nisi pecora Volscorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitum arma, vidisses: tum si captivos aspiceres, Molossi, Thessali, Macedones, Bruttius, Apulus, atque Lucanus: si pompas, aurum, purpura, signa, tabulæ, Tarentínæque deliciæ. Sed nihil libentius Populus Romanus aspexit, quam illas quas timuerat, cum turribus suis belluas: quæ non sine sensu captivitatis, summissis cervicibus, victores equos sequebantur.

Bellum Picenum.

Cap. XIX.

OMnis mox Italia pacem habuit. Qui enim post Tarentum auderent? nisi quòd ultro

ultro persequi socios hostium placuit. Domiti ergo Picentes, & caput gentis Asculum, Sempronio duce: qui tremente inter prœlium campo, Tellurem deam, promissa æde, placavit.

Bellum Sallentinum.

Cap. XX.

SAllentini Picentibus additi, capútque regionis Brundusium cum inclyto portu, Marco Attilio duce. Et in hoc certamine, victoriæ pretium templum sibi pastoria Pales ultro popoſeit.

Bellum Volsinense.

Cap. XXI.

POstremi Italicorum in fide mansere Volsini, opulentissimi Etruscorum, implorantes

tes opem adversus servos quondam suos: qui libertatem à dominis datam, in ipsos erexerant: translatáque in se republica, dominabantur. Sed hi quoque, duce Fabio Gurgite, pœnas dederunt.

De seditionibus.
Cap. XXII.

HÆc est secunda ætas populi Romani & quasi Adolescentia: qua maximè viruit, & quodam flore virtutis exarsit, ac servivit. Itaque inerat quædam adhuc *ex pastoribus feritas, quiddam spirabat indomitum.* Inde est, quòd exercitus Postumium Imperatorem, inficiantem, quas promiserat prædas, factâ in castris seditione, lapidavit: quòd sub Appio Claudio noluit vincere hostem,

ſtem, quum poſſet: qnòd duce Voletone, detrectantibus plerísque militiam fracti conſulis fasces: indè, quòd clariſſimos principes, quum adverſatentur voluntati ſuæ, exulatione multavit: ut Coriolanum colere agros jubentem, nec minus ille ferociter injuriam armis vindicaſſet, niſi quòd jam inferentem ſigna filium, mater Veturia lacrymis ſuis exarmavit: ut ipſum Camillum, quòd inique inter plebem & exercitum diviſiſſe Vejentem prædam videretur. Sed hic melior, obſeſſis in capta Urbe conſuluit: & mox ſupplices de hoſte Gallo vindicavit. Cum Senatu quoque vehementius æquo bonóque certatum eſt, adeò, ut relictis ſedibus ſolitudinem & interitum patriæ ſuæ minaretur.

Cap.

Cap. XXIII.

PRima discordia ob impotentiam fœneratorum: quibus in terga quoque serviliter sævientibus, in Sacrum montem plebs armata secessit: ægrèque, nec nisi Tribunos impetrasset, Menenij Agrippæ facundi & sapientis viri auctoritate, revocata est. Extat orationis antiquæ satis efficax ad concordiam fabula, qua dissedisse inter se quondam humanos dixit artus, quòd omnibus opere fungentibus, solus venter immunis ageret: deinde moribundos à sejunctione rediisse in gratiam, quando sensissent, quòd ejus opera redactis in sanguinem cibis irrigarentur.

Cap.

Cap. XXIIII.

SEcundam in Urbe media decemviratus libido conflavit. Allatas à Græcia leges, decem principes lecti jubente populo conscripserant: ordinatáque erat in duodecim tabulis tota justitia: quum tamen traditos fasces regio quodam furore retinebant. Ante cæteros Appius eò insolentiæ elatus est, ut ingenuam virginem stupro destinaret, oblitus & Lucretiæ, & regum, & juris, quod ipse composuerat. Itaque quum oppressam judicio filiam, trahi in servitutem videret Virginius pater, nihil cunctatus, in medio foro manu sua interfecit: admotísque signis commilitonum, totam eam dominationem obsessam armis, in carcerem

cerem & catenas ab Aventino monte detraxit.

Cap. XXV.

TErtiam seditionem incitavit matrimoniorum dignitas, ut plebeij cum patriciis jungerentur: qui tumultus in monte Janiculo duce Canulejo Tribuno plebis exarsit.

Cap. XXVI.

QVartam honorum cupido, ut plebeij quoque magistratus crearentur. Fabius Ambustus duarum pater, alteram Sulpicio patricij sanguinis dederat, alteram plebejo Stoloni. Hæc quodam tempore, quòd lictoriæ virgæ sonum ignorum penatibus suis expaverat, à sorore satis insolenter irrisa,

injuriam non tulit. Itaque nactus tribunatum, honorum & magistratuum consortium, quãvis invito senatui extotsit. Verum *in his ipsis seditionibus principem populum non immerito suspexeris. Siquidem nunc libertatem, nunc pudicitiam, tum natalium dignitatem, honorum decora & insignia vindicavit: interque hæc omnia nullius acrior custos, quàm libertatis fuit, nullâque in pretium ejus potuit largitione corrumpi, quum ut in magno, & in dies majore populo, interim pernicioſi cives exiſterent.* Spurium Cassium, Agraria lege, Mælium, largitione, suspectum regiæ dominationis, præsenti morte multavit, ac de Spurio quidem supplicium pater ipsius sumpsit: hunc Quinctij dictatoris imperio in medio foro magister equitum Servilius Ahala

la confodit. Manlium vero Capitolii vindicem, quia pleróſque debitorum liberaverat, altius ſe, & incivilius efferentem, ab illa, quam defenderat, arce dejecit. Talis domi, ac foris, talis pace bellóque Populus Romanus, fretum illud Adoleſcentiæ, id eſt, ſecundam imperii ætatem habuit: in qua totam, inter Alpes, fretúmque, Italiam armis ſubegit.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

DOmita subactaque Italia, Populus Romanus prope quingentesimum annum agens, quum bona fide adoleviſſet: ſi quod eſt robur, ſi qua juventa, tum ille vere robuſtus & juvenis, & par orbi terrarum eſſe cœpit. Itaque (mirum, & incredibile dictu) qui prope quingentis annis domi luctatus eſt (adeò difficile fuerat dare Italiæ caput) his ducentis annis, qui ſequuntur, Africam, Europam, Aſiam, totum denique orbem terrarum bellis, victoriiſque peragravit.

Primum bellum Punicum.

Cap. II.

IGitur victor Italiæ Populus, quum à terra fretum usque venisset, more ignis, qui obvias populatus incendio silvas, interveniente flumine abrumpitur, paulisper substitit, Mox quum videret opulentissimam in proximo prædam, quodammodo Italiæ suæ abscisam, & quasi revulsam, adeò cupiditate ejus exarsit, ut quatenus nec mole jungi, nec pontibus posset, armis bellóque jungenda, & ad continentem suum revocanda bello videretur. Sed ecce ultro ipsis viam pandentibus fatis, nec occasio defuit quum de Pœnorum impotentia, fœderata Siciliæ civitas Messana quereretur, Affectabat enim ut

Romanus, ita Pœnus Siciliam: & eodem tempore, paribus uterque votis, ac viribus, imperium orbis agitabat. Igitur ſpecie quidem ſocios juvandi, re autem ſollicitante præda, quanquam territaret novitas rei (tanta in virtute fiducia eſt) tamen ille rudis, ille paſtorius populus, verèque terreſter, oſtendit nihil intereſſe virtutis, equis an navibus, terrâ an mari dimicaretur. Appio Claudio conſule, primùm, fretum ingreſſus eſt, fabuloſis infame monſtris æſtúque violentum: ſed adeò non eſt exterritus, ut illam ipſam ruentis æſtus violentiam pro munere amplecteretur: ſtatimque ac ſine morâ Hieronem Syracuſanum regem tanta celeritate vicit, ut *ille ipſe ſe prius victum, quàm hoſtem videret*, fateretur. Duillio, Cornelióque conſulibus

sulibus etiam mari congredi ausus est. Tum quidem ipsa velocitas classis comparatæ, victoriæ auspicium fuit. Intra enim sexagesimum diem quàm cæsa silva fuerat, centum sexaginta navium classis in anchoris stetit, ut non arte factæ, sed quodam munere deorum conversæ in naves, atque mutatæ arbores viderentur. Prælii vero forma mirabilis: quum illas celeres, volucresque hostium naves, hæ graves tardæq; comprehenderent. Longe illis nauticæ artes, detorquere remos, & ludificari fuga rostra. Injectæ enim ferreæ manus, machinæque aliæ, ante certamen multum ab hoste derisæ: coactique hostes quasi in solido decernere. Victor ergo apud Liparas, mersa, & fugata hostium classe, primum illum maritimum egit triumphum. Cujus

quod gaudium fuit? quum Duillius Imperator non contentus unius diei triumpho, per vitam omnem, ubi à cœna rediret, prælucére funalia, præcinere sibi tibias jussit, quasi quotidie triumpharet. Præ tanta victoria leve hujus prœlii damnum fuit. Alter consulum interceptus Cornelius Asina: qui simulato colloquio evocatus, atque ita oppressus fuit, perfidiæ Punicæ documentum. Calatino dictatore, fere omnia præsidia Pœnorum Agrigento, Drépanis, Panormo, Etyce, Lilybeo detraxit, Trepidatum est semel circa Camerinēsium saltum, sed eximia virtute Calpurnii Flammæ tribuni militum evasimus, qui lectâ trecentorum manu, infestum & infessum ab hostibus tumulum occupavit, adeóque moratus hostem, dum exercitus omnis

evade-

evaderet: ac sic pulcherrimo exitu, Thermopylarum, & Leonidæ famam adæquavit: hoc illustrior noster, quòd expeditioni tantæ superfuit, & supervixit, licet nihil scripserit sanguine. Lucio Cornelio Scipione, quum jam Sicilia suburbana esset populi Romani provincia, serpente latius bello, in Sardiniam annexámque Corsicam transit: ubi & sic Caralæ urbis excidio incolas terruit, adeóque omneis terra, mari Pœnos expugnavit, ut jam victoriæ nihil nisi Africa ipsa restaret. Marco Attilio Regulo duce jam in Africam navigabat bellum. Nec deerant, qui ipso Punico maris nomine, ac terrore deficerent, augente insuper Tribuno Mannio metum: in quem, nisi paruisset, securi districta, Imperator metu mortis navigandi

fecit

fecit audaciam. Mox ventis, remísque properatum est: tantúsque terror hostici adventus Pœnis fuit, ut apertis pæne portis Carthago caperetur. Prima, belli præmium fuit civitas Clypea: prima enim à Punico littore quasi arx & specula, procurrit. Et hæc, & trecenta amplius Castella vastata sunt. Nec cum hominibus, sed *cum monstris quoque dimicatum est*, quum quasi in vindictam Africæ, nata miræ magnitudinis serpens, posita apud Bragadam castra vexaret. Sed omnium victor Regulus quum terrorem nominis sui latè circumtulisset, quumque magnam vim juventutis, ducésque ipsos aut cecidisset, aut haberet in vinculis, classémque ingenti præda onustam, & triumpho gravem, in Urbem præmi-

misisset: jam ipsam belli caput Carthaginem urgebat obsidio, ipsisque portis inhærebat. Hîc paululum circumacta fortuna est, tantum, ut plura essent Romanæ virtutis insignia: cujus fere *magnitudo calamitabus approbatur.* Nam conversis ad externa auxilia hostibus, quum Xanthippum illis ducem Lacædemon misisset, à viro militiæ peritissimo vincimur. Tum fœda clades, Romanisque usu incognita, vivus in manus hostium venit fortissimus Imperator. Sed ille quidem par tantæ calamitatis fuit. Nam nec Punico carcere infractus est, nec legatione susceptâ. Quippe diversa, quam hostes mandaverant, censuit, ne pax fieret, ne commutatione capituorum reciperetur. Sed nec illo voluntario ad hostes suos reditu,

nec ultimo ſive carceris, ſive crucis ſupplicio deformata majeſtas: imo his omnibus admirabilior, quid aliud quàm *victus de victoribus, atque etiam*, quia Chartago non ceſſerat, *de fortuna triumphavit*? Populus autem Romanus multo acrior, infeſtiórque pro ultione Reguli, quam pro victoria fuit. Metello igitur conſule ſpirantibus altius Pœnis, & reverſo in Siciliam bello apud Panormum ſic hoſtes cecidit, ut nec amplius eam inſulam concitarent. Argumentum ingentis victoriæ, centum circiter elephantorum captivitas: ſic quoque magna præda, ſi gregem illum non bello, ſed venatione cepiſſet. Publico Claudio conſule, non ab hoſtibus, ſed à diis ipſis ſuperatus eſt, quorum auſpicia contemſerat: ibi ſtatim

statim classe demersâ, ubi ille præcipitari pullos jusserat, quòd pugnare ab his vetaretur Marco Fabio Buteone consule, classem hostium in Africo mari apud Ægimurum jam in Italiam ultro navigantem cecidit. Quantus ô tunc triumphus tempestate interciidit, quum opulenta præda, classis adversis acta ventis, naufragio suo Africam & Syrtes, omnium imperia gentium, insularum littora, implevit! Magna clades, sed non sine aliquâ principis populi dignitate: interceptam tempestate victoriam, & triumphum, periisse naufragio. Et tamen quum Punicæ prædæ omnibus promontoriis, insulisque frustarentur & fluitarent, populus Romanus triumphavit. Lutatio Catulo consule tandem bello finis impositus apud insulas, quibus

nomen ÆGATES: nec major alias in mari pugna, quippe commeatibus, exercitu, propugnaculis, armis, gravis hostium classis, & in ea quasi tota Carthago: quod ipsum exitio fuit. Romana classis prompta, levis, expedita, & quodam genere castrensis, ad similitudinem pugnæ equestris, sic remis, quasi habenis agebatur: & in hos, vel in illos mobilia rostra, speciem viventium præferebant. Itaque momento temporis laceratæ hostium rates, totum inter Siciliam Sardiniámque pelagus naufragio suo operuerunt. Tanta denique fuit illa victoria, ut de excindendis hostium mœnibus non quæreretur. Supervacuum visum est in arcem, murosque fævire, quum jam in mari esset deleta Carthago.

Bellum Ligusticum.

Cap. III.

PEracto Punico bello, sequuta est brevis sane, & quasi ad recipiendum spiritum requies. argumentúmque pacis, & bonâ fide cessantium armorum, tunc primum post Numam clausa fuit porta Jani: sed statim ac sine mora patuit. Quippe jam Ligures, jam Insubres Galli, necnon & Illyrii lacessebant. sic de sub Alpibus, id est, de sub ipsis Italiæ faucibus gentes, deo quodam assiduè incitante, ne rubiginem, ac situm scilicet arma sentirent. denique ita cotidiani, & quasi domestici hostes tirocinia militum imbuebant, nec aliter utraque gente, quàm quasi *cote quádam, populus Romanus ferrum sua acuebat virtutis.*

tutis. Ligures imis Alpium jugis adhærentes inter Varum & Macram flumen, implicitósque dumis silvestribus, major aliquanto labor erat invenire, quàm vincere. Tutum locis, & fuga, durum, atque velox genus, ex occasione magis latrocinia, quàm bella faciebat. Itaq; quum diu multúmque eluderent Salyi, Deceates, Oxybii, Euburiates, Ingauni, tandem Fulvius latebras eorum ignibus sepsit: Bæbius in plana deduxit: Postumius ita exarmavit, ut vix reliquerit ferrum, quo terra coleretur.

Bellum Gallicum.

Cap. IIII.

GAllis Insubribus, & his accolis Alpium, animi ferarum corpora plus quàm humana erant: sed experimento depre-

deprehensum est, quippe sicut *primus impetus eis major, quam virorum est, ita sequens minor, quàm feminarum.* Alpina corpora humenti cœlo educata, habent quiddam simile cum nivibus suis: quæ mox ut caluere pugna, statim in sudorem eunt: & levi motu quasi sole, laxantur. Hi sæpe & alias, sed Britomaro duce, *non prius soluturos se balteа, quàm Capitolium ascendissent*, juraverant. Factum est. Victos enim Æmilius in Capitolio discinxit. Mox Astrionico duce vovere de nostrorum militum præda Marti suo torquem. Intercepit Jupiter votum. Nam de torquibus eorum aureum trophæum Jovi Flaminius erexit. Viridomaro rege Romana arma Vulcano promiserant: aliorsum vota ceciderunt. Occiso enim rege, Marcellus tertia post Romu-

mulum patrem Feretrio Jovi arma suspendit.

Bellum Illyricum.

Cap. V.

Illyrii, seu Liburni sub extremis Alpium radicibus agunt inter Arsiam, Titiúmque flumen, longissime per totum Adriani maris littus effusi. Hi regnante Teuta muliere, populationibus non contenti, *licentiæ scelus addiderunt.* Legatos quippe nostros, ob ea quæ deliquerant, jure agentes, nec gladio quidem, sed ut victimas, securi percutiunt præfectos navium, igne comburunt, idque, *quo indignius foret mulier imperabat.* Itaque Cnæo Fulvio Centimalo duce late domantur. Strictæ in principum colla secures, legatorum manibus litavere.

Bellum

Bellum Punicum secundum.

Cap. VI.

Post primum Punicum bellum, vix quadriennii requies, ecce alterum bellum: minus quidem spatio (nec enim amplius quam decem & octo annos habet) sed adeò cladium atrocitate terribilius, ut si quis conferat damna utriusque populi, similior victo sit populus, qui vicit. Pudebat nobilem populum (ablatum mare, captæ insulæ) dare tributa, quæ jubere consueverat. Hinc ultionem puer Annibal ad aram patri juraverat, nec remorabatur. Igitur in causa belli Saguntus deleta est, vetus Hispaniæ civitas, & opulenta, fideique erga Romanos magnum quidem, sed triste monumentum, quam in liber-

tatem communi fœdere excc. ptam, Annibal cauſas novorum motuum quærens, & ſuis, & ipſorum manibus evertit, ut Italiam ſibi rupto fœdere aperiret. *Summa Fœderum Romanis religio eſt*: itaque ad auditum ſociæ civitatis obſidium, memores icti cum Pœnis quoque fœderis, non ſtatim ad arma procurrunt, dum prius more legitimo queri malunt. Interim jam novem menſibus, feſſi, fame, machinis, ferro, & igne, *verſa denique in rabiem fide*, immanem in foro excitant rogum: tum deſuper ſe ſuóſque cum omnibus opibus ſuis ferro, & igni corrumpunt. Hujus tantæ cladis auctor Annibal poſcitur. Tergiverſantibus Pœnis, dux legationis. *Quæ*, inquit, *mora eſt?* Fabius. *In hoc ego ſinu bellum pacémque porto: utrum eligitis?* Succlamantibus: *Bellum*

Bello

Bellum igitur, inquit *accipite:* & excusso in mediam curiam togæ gremio, non sine horrore, quasi plane sinu bellum ferret, effudit. Similis exitus belli initio fuit. nam quasi has inferias sibi Saguntinorum ultimæ diræ in illo publico patricidio, incendióque mandassent, ita Manibus eorum, vastatione Italiæ, captivitate Africæ ducum & regum, qui id gessere bellum exitio parentatum est. Igitur ubi semel se in Hispania movit illa gravis & luctuosa Punici belli vis atque tempestas: destinatúmque Romanis jam diu fulmen, Saguntimo igne conflavit, statim quodam impetu rapta, medias perfregit Alpes, & in Italiam ab illis fabulosæ altitudinis nivibus, velut cœlo missa, descendit. Ac primi quidem impetus turbo inter Padum, &

Tici-

Ticinum, valido ſtatim fragore detonuit. Tunc Scipione duce fuſus exercitus, ſaucius & ipſe veniſſet in manus hoſtium Imperator, niſi protectum patrem prætextatus admodum filius ab ipſa morte rapuiſſet. Hic erit Scipio, qui in exitium Africæ creſcit, nomen ex malis ejus habiturus. Ticino Trebia ſuccedit. Hîc ſecunda belli Punici procella deſævit, Sempronio conſule. Tunc callidiſſimi hoſtes frigidum, & nivalem nacti diem quum ſe ignibus prius, oleóque foviſſent (horribile dictu) homines à meridie, & ſole venientes, noſtra nos hieme vicerunt, Traſimênus lacus, tertium fulmen Annibalis, Imperatore Flaminio. Ibi quoque ars nova Punicæ fraudis. quippe nebula lacus, paluſtribúſque virgultis tectus eques,

terga

terga subito pugnantium invasit. Nec de diis possumus queri. imminentem quippe temeratio duci cladem prædixerant infidentia signis examina, & aquilæ prodire nolentes, & commissam aciem sequutus ingens terræ tremor: nisi illum horrorem soli, equitum virorumque discursus, & mota vehementius arma fecerunt. Quartum, id est, pæne ultimum vulnus imperii, CANNÆ, ignobilis Apuliæ vicus, sed magnitudine cladis emersit: & quadraginta millium cæde parta nobilitas. Ibi in exitium infelicis exercitus, dux, terra, cœlum, dies, tota denique rerum natura consensit. Si quidem non contentus simulatis transfugis Annibal, qui mox terga pugnantium ceciderunt, insuper callidissimus Imperator, patentibus in campis, observato

loci

loci ingenio, quòd & sol ibi acerrimus, & plurimus pulvis, & Eurus ab Oriente semper quasi ad constitutum, ita instruxit aciem, ut Romanis adversus hæc omnia obversis, quasi secundum cælum tenens, vento, pulvere, sole pugnaret. Itaque duo maximi exercitus cæsi ad hostium satietatem, donec Annibal diceret militi suo, *Parce ferro.* Ducum effugit alter, alter occisus est: dubium uter majore animo. Paulum puduit, Varro non desperavit. Documenta cladis, cruentus aliquandiu Aufidus, pons de cadaveribus, jussu ducis, factus in torrente Vergelli, modii duo anulorum Carthaginem missi, dignitásque equestris taxata mensura. Dubium deinde non erat, quin ultimum illum diem habitura fuerit Roma, quintumque intra diem epulari

epulari Annibal in Capitoli, potuerit, si (quod Pœnum illum dixisse Adherbalem Bomilcaris ferunt,) *Annibal quemadmodum sciret vincere, sic uti victoria scisset.* Tum quidem illum ut dici vulgo solet, aut fatum Urbis imperaturæ, aut ipsius mens mala, & aversi à Carthagine dii, in diversum abstulerunt. Quum victoria posset uti, frui maluit, relictaque Roma, Campaniam Tarentúmque peragrare: ubi mox & ipse & exercitus ardor elanguit, adeò, ut verum dictum sit, Capuam Annibali Cannas fuisse. Siquidem invictum Alpibus, indomitum armis, Campaniæ (quis crederet?) soles & tepentes fontibus Baiæ, subegerunt. Interim respirare Romanus & quasi ab inferis emergere. Arma non erant, detracta sunt templis. deerat ju-

ventus, in sacramentum militiæ liberata servitia. egebat ærarium, opes suas libens senatus in medium protulit: nec præter quod in bullis singulisque anulis erat, quicquam sibi auri reliquere. Eques sequutus exemplum, imitatæque equitem tribus. denique vix sufficere tabulæ, vix scribarum manus, Lævino, Marcellóque consulibus, quum privatæ opes in publicum deferrentur. Quid autem in eligendis magistratibus, quæ centuriarum sapientia, quum juniores à senioribus consilium de creandis Consulibus petivere? Quippe adversus hostem totiens victorem, tam callidum, non virtute tantum, sed suis etiam pugnare consiliis oportebat. Prima redeuntis, & ut sic dixerim, reviviscentis imperij spes Fabius fuit: qui no-

vam

vam de Annibale victoriam commentus est, non pugnare. Hinc illi cognomen novum, & Reipublicæ salutare, Cunctator. Hinc illud ex populo, ut imperij scutum vocaretur. Itaque per Samnium totum, per Falernos Gauranosque saltus sic maceravit Annibalem, ut qui frangi virtute non poterat, mora comminueretur. Inde Claudio Marcello duce etiam congredi ausus est. Cominus venit, & pepulit è Campania sua, & ab obsidione Nolæ urbis excussit. Ausus & Sempronio Graccho duce, per Lucaniam sequi, & premere terga cedentis: quamvis tunc (ô pudor!) manu servili pugnaret. Nam hucusque tot mala compulerant: sed libertate donati, fecerant de servitute Romanos. O horribilem in tot adversis fiduciam! ô sin-

gularem animum ac ſpiritum populi Romani! tam arctis afflictiſque rebus, quum de Italiâ ſua dubitaret, ausus eſt tamen in diverſa reſpicere; quumque hoſtes in jugulo per Campaniam Apuliámque volitarent, mediámque jam de Italiâ Africam facerent, eodem tempore & hunc ſuſtinebat, & in Siciliam, Sardiniam, Hiſpaniam, diviſa per terrarum orbem arma mittebat. Sicilia mandata Marcello, nec diu reſtitit. Tota enim inſula in una urbe ſuperata eſt. Grande illud, & ante id tempus, invictum caput SYRACUSÆ, quamvis Archimedis ingenio defenderentur, aliquando ceſſerunt. Longe illi triplex murus, totidémque arces, portus ille marmoreus, & fons celebratus Arethuſæ, niſi quod hactenus profuere, ut pul-

pulchritudini victæ urbis parceretur. Sardiniam Gracchus arripuit. Nihil illi gentium feritas, INSANORUMQUE (nam sic vocantur) immanitas montium profuere. Sævitum in urbes, urbémque urbium Caralim, ut gens contumax, viliſque mortis, ſaltem deſiderio patrij ſoli domaretur. In HISPANIAM miſſi Cnæus, & Publius Scipiones, pæne totam Pœnis eripuerant, ſed inſidiis Punicæ fraudis oppreſſi rurſus amiſerant, magnis quidem illi prœliis, quum Punicas opes cecidiſſent. ſed Punicæ inſidię alterum ferro caſtra metantem, alterum quum evaſiſſet in turrim, cinctum facibus oppreſſerunt. Igitur in ultionem patris, ac patrui miſſus cum exercitu Scipio, cui tam grande de Africa nomen fata decreverant, bellatricem illam

viris armisque nobilem Hispaniam, illam seminarium hostilis exercitus, illam Annibalis eruditricem (incredibile dictu) totam à Pyrenæis montibus in Herculis columnas, & Oceanum, recuperavit, nescias citius, an facilius. quàm velociter, quatuor anni fatentur: quàm facile, vel una civitas probat. eodem quippe, quo obsessa est die, capta est: oménque Africanæ victoriæ fuit, quòd tam facile victa est Hispana Carthago. Certum est tamen ad profligandam provinciam maxime profeciſſe singularem ducis sanctitatem: quippe qui captivos pueros, puellásque præcipuæ pulchritudinis, barbaris restituerit, ne in conspectum quidem suum passus adduci, ne quid de virginitatis integritate delibasse saltem oculis

lis videretur. Hæc inter diversa terrarum populus Romanus: nec ideo tamen Italiæ visceribus inhærentem summovere potuerat Annibalem. Pleraque ad hostem defecerant: & dux acerrimus, contra Romanos Italicis quoque viribus utebatur. Jam tamen cum plerisque oppidis, & regionibus excusseramus. Tarentus ad nos redierat: jam & Capua, sedes & domus, & patria altera Annibalis, tenebatur: cujus amissio tantum Pœno duci dolorem dedit, ut inde totis viribus Romam converteretur. O populum dignum orbis imperio! dignum omnium favore, & admiratione hominum, ac deorum! compulsus ad ultimos metus, ab incepto non destitit: & de sua urbe sollicitus, Capuam tamen non omisit, sed parte exercitus

sub Appio consule relicta, parte Flaccum in urbem sequuta, absens simul, præsensque pugnabat. Quid ergo miramur, moventi castra à tertio lapide Annibali, iterum ipsos deos, deos inquam, (nec fateri pudebit) restitisse? Tanta enim ad singulos illius motus vis imbrium effusa, tanta ventorum violentia coorta est, ut divinitus hostem summoveri, non à cœlo, sed ab Urbis ipsius mœnibus, & Capitolio videretur. Itaque fugit, & cessit, & in ultimum se Italiæ recepit sinum quum Urbem tantum non adoratam reliquisset. Parva res dictu, sed ad magnanimitatem populi Romani probandam satis efficax: quòd illis ipsis, quibus obsidebatur diebus, ager quem Annibal castris insederat, venalis Romæ fuit: hastæque subjectus,

jectus, invenit emptorem. Voluit Annibal contra fiduciam imitari: subjecitque argentarias Urbis tabernas, nec sector inventus est, ut scias, etiam præsagia fatis fuisse. Nihil actum erat tanta virtute, tanto favore etiam deorum, si quidem Asdrubal frater Annibalis cum exercitu novo, novis viribus, nova belli mole veniebat. Actum erat procul dubio, si vir ille se cum fratre junxisset. sed hunc quoque castra metantem Claudius Nero cum Livio Salinatore debellat. Nero in ultimos Italiæ angulos summoverat Annibalem. Livius in diversissimam partem, & in ipsas nascentis Italiæ fauces signa converterat. Tanto, id est, omni qua longissima Italia, solo inter jacente, quo consilio, quâ celeritate, consules castra conjunxerint.

inopi-

inopinantemque hostem collatis signis compressérint, neq; id fieri Annibal senserit, difficile dictu est. Certe Annibal re cognita, quum projectum fratris caput ad sua castra vidisset, *Agnosco*, inquit, *infelicitatem Carthaginis*. Hæc fuit illius viri, non sine præsagio quodam fati imminentis, prima confessio. Jam certum erat Annibalem, etiam ipsius confessione, posse vinci: sed tot rerum prosperarum fiducia plenus populus Romanus, magni æstimabat asperrimum hostem in sua Africa debellare. Duce igitur Scipione, in ipsam Africam tota mole conversus, imitari cœpit Annibalem, & Italiæ suæ clades in Africam vindicare. Quas ille (dii boni!) Asdrubalis copias, quos Siphâcis exercitus fudit? quæ, quantaq; utriusque castra facibus il-

latis

satis una nocte delevit? denique jam non à tertio lapide, sed ipsas Carthaginis portas obsidione quatiebat. sic factum est, ut inhærentem, atque incubantem Italiæ extorqueret Annibalem. Non fuit major sub imperio Romano dies, quàm ille, quum duo omnium & antea & postea ducum maximi, ille Italiæ, hic Hispaniæ victor, collatis cominus signis direxere aciem. Sed & colloquium fuit inter ipsos de legibus pacis. Steterunt diu mutua admiratione defixi. ubi de pace non convenit, signa cecinere. Constat utriusque confessione, nec melius instrui aciem, nec acrius posse pugnari. Hoc Scipio de Annibalis, Annibal de Scipionis exercitu prædicaverunt. Sed tamen Annibal cessit, præmiumque victoriæ Africa fuit, & se-

quutus

quutus Africam ſtatim terrarum orbis.

Bellum Macedonicum primum.

Cap. VII.

POſt Carthaginem vinci neminem puduit. Secutæ ſunt ſtatim Africam gentes Macedonia, Græcia, Syria, ceteraque omnia quodam quaſi actu, & torrente fortunæ: ſed primi omnium Macedones affectator imperii populus. Itaque quamvis tunc Philippus regno præſideret, Romani tamen dimicare ſibi cum rege Alexandro videbantur. Macedonicum bellum nomine amplius quam expectatione gentis fuit. Cauſa cœpit à fœdere Philippi, quo rex jam pridem dominantem in Italia Annibalem ſibi ſociaverat; poſtea crevit, imploran-

plorantibus Athenis auxilium contra regis injurias, quum ille ultra jus victoriæ, in templa, aras, & sepulchra ipsa sæviret. Placuit senatui opem tantis ferre supplicibus. Quippe jam gentium reges, duces, populi, nationes, præsidia sibi ab hac Urbe petebant. Primo igitur Lævino consule populus Romanus Jonium mare ingressus, totaGræciæ littora veluti triumphanti classe peragravit. Spolia quippe Siciliæ, Sardiniæ, Hispaniæ, Africæ, præferebat, & manifestam victoriam, nata in prætoria puppe laurus pollicebatur. Adérat sponte in auxilium Attalus rex Pergamenorum. aderant Rhodii nauticus populus: quibus à mari Consul, à terris omnia equis, viríque, quatiebat. Bis victus rex, bis fugatus, bis exutus castris:

quum tamen nihil terribilius Macedonibus fuit ipso vulnerum aspectu: quæ non spiculis, non sagittis, nec illo Græculo ferro, sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladiis, ultra mortem patebant. Enimvero Flaminio duce invios antea Chaonum montes, Acheloúmque amnem per abrupta vadentem, & ipsa Macedoniæ claustra penetravimus. Introisse, victoria fuit. Nam nunquam postea ausus congredi rex, ad tumulos, quos Cynocephalas vocant, uno, ac ne hoc quidem justo prælio opprimitur. Et illi quidem Consul pacem dedit, regnúmque concessit: mox ne quid esset hostile, Thebas, & Eubœam, & grassantem sub Nabide suo Lacedæmoniam compescuit. Græciæ vero veterem statum reddidit, ut legibus

bus viveret suis, & avita libertate frueretur. Quæ gaudia, quæ vociferationes fuerunt, quum hoc forte Nemeæ in theatro quinquennalibus ludis à præcone caneretur? quo certavere plausu? quid florum in Consulem profuderunt? Et iterum, iterúmque præconem repetere illam vocem jubebant, qua libertas Achaiæ pronunciabatur: nec aliter illa consulari sententia, quàm modulatissimo aliquo tibiarum, aut fidium cantu fruebantur.

Bellum Syriacum regis Antiochi.

Cap. VIII.

Macedoniam statim, & regem Philippum Antiochus excepit, quodam casu quasi industria, sic adgubernante

nante fortuná, ut quemadmodum ab Africâ in Europam, sic ab Europa in Asiam, ultro se suggerentibus causis, imperium procederet: & cum terrarum orbis situ, ipse ordo victoriarum navigaret. Non aliud formidolosius fama bellum fuit: quippe quum Persas, & orientem, Xerxem, atque Darium cogitarent, quando perfossi invij montes, quando velis operitum mare nunciaretur. ad hoc cœlestes minæ territabant, quum humore continuo Cumanus Apollo sudaret. Sed hic faventis Asiæ suæ numinis timor erat. Nec sane viris, opibus, armis quicquam copiosius Syria: sed in manus tam ignavi regis inciderat: ut nihil fuerit in Antiocho speciosius, quàm quòd à Romanis victus est. Impulere regem in id bellum, illinc

Thoas

Thoas Ætoliæ princeps, inhonoratam apud Romanos quærens adversus Macedones militiæ suæ societatem: hinc Annibal, qui in Africa victus, profugus, & pacis impatiens, hostem populo Romano toto orbe quærebat. Et quod illud fuisset periculum, si se consiliis ejus rex tradidisset, id est, si Asiæ viribus usus fuisset miser Annibal? Sed rex suis opibus, & nomine regio fretus, satis habuit bellum movere. Europa jam dubio procul jure ad Romanos pertinebat, hic LYSIMACHIAM urbem in littore Thracio positam à majoribus suis, Antiochus ut hæreditario jure reposcebat: hoc velut sidere, Asiatici belli mota tempestas. Et maximus regum contentus fortiter indixisse bellum, quum ingenti strepitu, ac tumultu movisset ex Asia, occupatis

cupatis statim insulis, Græciæq; littoribus, otia & luxus tanquã victor agitabat. Euboeam insulam continenti adhærentem tenui freto, reciprocantibus aquis Euripus abscidit. Hîc ille positis aureis, sericísque tentoriis, sub ipso freti murmure, quum inter fluenta tibiis, fidibúsque concineret, collatis undique, quamvis per hiemem, rosis, ne non aliquo ducem genere agere videretur, virginum, puerorúmque delectus habebat. Talem ergo regem jam suâ luxuriâ debellatum, populus Romanus Acilio Glabrione consule, in insulâ aggressus, ipso statim adventus sui nuncio coëgit ab insulâ fugere. Tam præcipitem apud Thermopylas assequutus, locum trecentorum Laconúm speciosa cæde memorandum, ne ibi quidem fiducia loci resistentem,

tem, mari ac terrâ cedere coegit. Statim & eveſtigio itur in Syriã. Claſſis regia Polyxenidæ, Annibalíque commiſſa, nam rex prœlium nec ſpectare poterat. Igitur duce Æmilio Regillo à remigantibus Rhodiis tota laceratur. Ne ſibi placeant Athenæ; in Antiocho, vicimus Xerxem, in Æmilio, Themiſtoclem æquavimus: Epheſiis, Salamina penſavimus. Tum conſule Scipione, cui frater ille modo victor Carthaginis Africanus, voluntariâ legatione aderat, debellari regem placet: & jam toto ceſſerat mari: ſed nos imus ulterius. Mæandrum ad amnem, montémque Sipylum, caſtra ponuntur. Hîc rex, incredibile dictu, quibus auxiliis, quibus copiis conſederat. Trecenta millia peditum: equitum, falcatorúmque curruum non minor

numerus. Elephantis ad hoc immensæ magnitudinis, auro, purpura, argento, & suo ebore fulgentibus, aciem utrinque vallaverat. Sed hæc omnia præpedita magnitudine sua: ad hoc imbre, qui subito superfusus, mira facilitate Persicos arcus corruperat: primum trepidatio, mox fuga, dehinc triumphus fuerunt. Victo, & supplici pacem atq; partem regni dari placuit, eo libentius, quòd tam facile cessisset.

Bellum Ætolicum.

Cap. IX.

SYriaco bello successit, ut debebat, Ætolicum. Victo quippe Antiocho, Romanus faces Asiatici belli persequebatur. Ergo Fulvio Nobiliori mandata ultio est. Hic protinus caput

put gentis Ambraciam, regiam Pyrrhi, machinis quatit. Sequuta deditio est. Aderant Ætolorum precibus, Attici, Rhodij: & memineramus auxilij. sic placuit ignoscere. Serpsit tamen latius in proximos bellum omnémque late Cephaleniam, Zacynthon: & quicquid insularum in eo mari inter Ceraunios montes jugúmque Maleum, Ætolici belli accessio fuerunt.

Bellum Histricum.

Cap. X.

Histri sequuntur Ætolos: quippe bellantes eos nuper adjuverant. initia pugnæ prospera hosti fuerunt, eadémque exitii causa. Nam quum Cnæi Manlij castra cepissent, opimæque prædæ incubarent, epulan-

epulantes, ac ludibundos ple-
rósque, ac ubi essent, præ pocu-
lis nescientes, Appius Pulcher
invadit. Sic cum sanguine & spi-
ritu male partam revomuere vi-
ctoriam. Ipse rex Apulo equo
impositus, quum subinde cra-
pula, & capitis errore lapsaret,
captum sese vix & ægre post-
quam experrectus est, didicit.

Bellum Gallogræcum.

Cap. XI.

GAllogræciam quoque Sy-
riaci belli ruina convolvit,
fuerant inter auxilia regis An-
tiochi. An fuissent, an cupidus
triumphi Manlius eos visos si-
mulaverit, dubium est. Certe
negatus est victori triumphus:
quia causam belli non approba-
vit. Cæterum gens Gallogræco-
rum, sicut ipsum nomen indicio
est, mixta, & adulteratæ reliquiæ

Gal-

Gallorum, qui Brenno duce vastaverant Græciam, mox Orientem sequuti, in media Asiæ parte sederunt. Itaque *ut frugum semina mutato solo degenerant*, sic illa genuina feritas eorum, Asiatica amœnitate mollita est. Duobus itaq; prœliis fusi, fugatiq; sunt. quamvis sub adventu hostis relictis sedibus, in altissimos se montes recepissent, quos Tolostobogi Tectosagique jam insederant. Utrique fundis, sagittisq; acti in perpetuam se pacem dediderunt. Sed alligati miraculo quodam fuere, quum catenas morsibus & ore tentassent, quum offocandas invicem fauces præbuissent. Nam Orgiagontis regis uxor à Centutione stuprum passa, memorabili exemplo custodiam evasit, revulsumque militis caput ad maritum suum retulit.

Bel-

Bellum Macedonicum secundum.

Cap. XII.

Dum aliæ, aliæque gentes, Syriaci belli sequuntur ruinam, Macedonia se rursus erexit. Fortissimum populum memoria & recordatio suæ nobilitatis agitabat: & successerat Philippo filius Perses: qui semel in perpetuum victam esse Macedoniam, non putabat ex gentis dignitate. Multò vehementius sub hoc Macedones, quàm sub patre consurgunt, quippe Thracas in vires suas traxerant: atque ita industriam Macedonum, viribus Thracum: ferociam Thracum, disciplinâ Macedonum temperaverunt. Accessit his consilium ducis, qui situm regionum suarum summo speculatus Hæmo, positis

per

per abrupta caſtris ita Macedoniam ſuam armis ferróque vallaverat, ut non reliquiſſe aditum niſi à cœlo venturis hoſtibus videretur. Nam Marcio Philippo conſule eam provinciam ingreſſus populus Romanus, exploratis diligenter acceſſibus, per Aſtrudem paludem, per acerbos dubioſque tumulos, illa, quæ volucribus quoque videbatur invia, acceſſit: regémque ſecurum, & nihil tale metuentem, ſubitâ belli irruptione terruit. Cujus tanta trepidatio fuit, ut pecuniam omnem in mare juſſerit mergi, ne periret: claſſem cremari, ne incenderetur. Paulo conſule quum majora & crebra eſſent impoſita præſidia, per alias vias Macedonia deprenſa eſt. ſumma quidem arte, & induſtria ducis, quum aliâ minatus, aliâ irrepſiſſet, Cujus adven-

tus ipsi adeò terribilis regi fuit, ut interesse non auderet, sed gerenda ducibus bella mandaverit. Absens ergo victus, fugit in maria, insulámque Samothracen, fretus celebri religione, quasi templa, & aræ possent defendere, quem nec montes sui, nec arma potuissent. Nemo regum diutius amissæ fortunæ conscientiam retinuit. Supplex quum scriberet ad imperatorem ab illo, quò confugerat, templo, noménque epistolæ notaret suum, regem addidit. Sed nec reverentior captæ majestatis alius Paulo fuit. Quum in conspectum veniisset hostis, in templum recepit, & conviviis adhibuit, liberósque admonuit suos, ut FORTUNAM, cui tantum liceret, revererentur. Inter pulcherrimos hunc quoque populus Romanus de Macedonia duxit,

duxit, atque vidit triumphum: quippe cujus spectaculo triduũ impleverit. Primus dies signa, tabulásque, sequens arma pecuniasque transvexit: tertius captivos, ipsúmque regem attonitum adhuc, tanquam subito malo stupentem. Sed multo prius gaudium victoriæ populus Romanus, quàm epistolis victoris perceperat. quippe eodem die, quo victus Perses in Macedonia, Romæ cognitum est. Duo juvenes candidis equis apud Iuturnæ lacum pulverem, & cruorem abluebant. hi nunciavêre. Castorem & Pollucem fuisse creditum vulgo, quod gemini fuissent: interfuisse bello, quòd sanguine maderent: à Macedonia venire, quòd adhuc anhelarent.

Bellum Illyricum.
Cap. XIII.

MAcedonici belli contagio traxit Illyrios. Ipsi quidem ut Romanum à tergo distringerent, à Perse rege conducti pecuniâ militavêre. Sine morâ ab Anicio prætore subiguntur. Scordam caput gentis delesse suffecit. statim sequuta deditio est. Denique hoc bellum ante finitum est, quàm geri Romæ nunciaretur.

Bellum Macedonicum tertium.
Cap. XIIII.

QVodam fato, quasi ita conveniisset inter Pœnos & Macedonas, ut tertiò quoque vincerentur, eodem tempore utrique arma moverunt: sed

sed prior jugum excutit Macedo, aliquanto, quàm ante, gravior, dum contemnitur. Causa belli propè erubescenda. quippe regnum pariter & bellum vir ultimæ sortis Andriscus invaserat, dubium liber an servus, mercenarius certè: sed quia vulgo ex similitudine Philippi, Pseudophilippus vocabatur, regiam formam, regium nomen, animo quoque regio implevit Igitur dum hæc ipsa contemnit populus Romanus, Juventio prætore contentus, virum non Macedonicis modo, sed Thraciæ quoque auxiliis ingentibus validum, temere tentavit: invictúsque non à veris regibus, sed ab illo imaginario, & scenico rege superatur. sed consule Metello, amissum cum legione prætorem, pleniss[illegible] ultus est. Nam & Macedoniam

servitute multavit : & ducem belli deditum ab eo, ad quem confugerat, Thraciæ regulo, in Urbem in catenis reduxit, hoc quoque illi in malis indulgente fortuna, ut de eo populus Romanus quasi de vero rege triumpharet.

Bellum Punicum tertium.

Cap. XV.

TErtium cum Africâ bellum, & tempore exiguum (nam quadriennio patratum est) & in comparatione priorum, minimum laboris : (non enim tam cum viris, quàm cum ipsâ urbe pugnatum est) sed planè maximum eventu. quippe eo tandem Carthago finita est. Atque si quis trium temporum momenta consideret, primo commissum bellum, profligatum

sc-

secundo, tertio verò confectum est. Sed hujus causa belli, quòd contra fœderis legem adversus Numidas quidem semel parasset classem, & exercitum, frequens autem Masiniſſæ fines territaret. Sed huic bono, socioque regi favebatur. Quum bellum sederet, de belli fine tractatum est. Cato inexpiabili odio delendam esse Carthaginem, & quum de alio consuleretur, pronunciabat: Scipio Nasica servandam, ne metu ablato æmulæ urbis, luxuriari felicitas urbis inciperet. Medium senatus elegit, ut urbs tantum loco moveretur. Nihil enim speciosius videbatur, quàm esse Carthaginem, quæ non timeretur. Igitur Manilio, Censorinoque consulibus, populus Romanus aggressus Carthaginem, spe pacis injectâ, traditam à volenti-

bus classem, sub ipso ore urbis, incendit. Tum evocatis principibus, si salvi esse vellent, ut migrarent finibus, imperatum. Quod pro rei atrocitate adeò movit iras, ut extrema mallent. Comploratum igitur publicè statim, & pari voce clamatum est, ad arma; seditque sententia, quoquo modo rebellandum: non quia spes ulla jam superesset, sed quia patriam suam mallent hostium, quàm suis manibus everti. Qui rebellantium fuerit furor, vel hinc intelligi potest, quòd in usum novæ classis tecta, domusque rescinderunt: in armorum officinis aurum & argentum pro ære ferroq; conflatum est: in tormentorum vincula matronæ crines suos contulerunt.

Mancino deinde Consule, terrâ, marique fervebat obsidio.

Ope-

Operis portus nudatus, & primus, & sequens, jam & tertius murus, quum tamen Byrsa, quod nomen arci fuit, quasi altera civitas resistebat. Quamvis profligato urbis excidio, tamen fatale Africæ nomen Scipionum videbatur. Igitur in alium SCIPIONEM conversa Respublica, finem belli reposcebat. Hunc Paullo Macedonico procreatum, Africani illius magni filius, in decus gentis assumpserat, hoc scilicet fato, ut quam urbem concusserat avus, nepos ejus everteret. Sed quàm maximè mortiferi esse morsus solent morientium bestiarum, sic plus negotii fuit cum semirutâ Carthagine, quàm integrâ. Compulsis in unam arcem hostibus, portum quoque maris Romanus obsederat. Illi alterum ibi portum ab aliâ urbis parte foderunt: nec ut

fu-

fugerent, sed quia nemo illos hac evadere posse credebat. Inde quasi enata subitò classis erupit: quum interim jam diebus, jam noctibus, nova aliqua moles, nova machina, nova perditorum hominum manus, *quasi ex obruto incendio subita de cineribus flamma*, prodibat. Deploratis novissimè rebus, quadraginta se millia virorum dedidérunt, quod minus credas, duce Asdrubale. Quantò fortius femina, & uxor ducis? quæ comprehensis duobus liberis, à culmine se domus in medium misit incendium, imitata reginam, quæ Carthaginem condidit: Quanta urbs deleta sit, ut de cæteris taceam, vel ignium morâ probari potest. quippe per continuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui: quod domibus, ac templis suis spon-

sponte hostes immiserant : ut quatenus urbs eripi Romanis non poterat, triumphus arderet.

Bellum Achaicum.

Cap. XVI.

QVasi seculum illud eversionis urbium curreret, ita Carthaginis ruinam statim Corinthus excepit, Achajæ caput, Græciæ decus : inter duo maria Jonium, & Ægeum quasi spectaculo exposita. Hæc (facinus indignum) ante oppressa est, quàm in numerum certorum hostium referretur. Critolaus causa belli : qui libertate à Romanis datâ, adversus ipsos usus est : Legatosq; Romanos, dubium an & manu, certè oratione violavit. Igitur Metello ordinanti, tum maximè Macedoniæ

doniæ mandata est ultio: & hinc Achaicum bellum. ac primam Critolai manum Metellus Consul per patentes Elidis campos toto cecidit Alpheo. Et uno prœlio peractum erat bellum: jam & urbem ipsam terrebat obsidio: sed (fato rerum!) quum Metellus dimicasset, ad victoriam Mummius venit. Hic alterius ducis dignitate exercitum sub ipsis Isthmi faucibus fudit, geminosque portus sanguine infecit. Tandem ab incolis deserta civitas, direpta primùm, deinde tubâ præcinente deleta est. Quid signorum, quid vestium, quídve tabularum raptum, incensum atque projectum est? Quantas opes & abstulerit & cremaverit, hinc scias, quòd quicquid Corinthii æris toto orbe laudatur, incendio superfuisse comperimus, Nam & æris notam precio-

so-

florem ipsa opulentissimæ urbis fecit injuria: quia incendio permistis plurimis statuis atque simulachris, æris, auri, argentique venæ in commune fluxêre.

Res in Hispaniâ gesta.

Cap. XVII.

UT Carthaginem Corinthus, ita Corinthum Numantia secuuta est. Nec deinde toto orbe quicquam intactum armis fuit. Post illa duo clarissima urbium incendia, latè atque passim, nec per vices, sed simul pariter quasi unum undique bellum fuit, prorsus ut illæ urbes, quasi agitantibus ventis, diffudisse quædam belli incendia toto orbe viderentur. Hispaniæ numquam animus fuit adversus nos universæ consurgere: nunquam conferre vires suas

libuit, neque aut imperium experiri, aut libertatem tueri suam publicè. Alioquin ita undique mari, Pyrenæoque vallata est, ut ingenio situs nec adiri quidem potuerit. Sed antè à Romanis obsessa est, quàm se ipsa cognosceret. Sola omnium provinciarum vires suas, postquam victa est, intellexit. In hac propè ducentos per annos dimicatum est, à primis Scipionibus in Cæsarem Augustum, non continuè nec cohærenter, sed prout causæ lacessierant: nec cum Hispanis initio, sed cum Pœnis in Hispaniâ. inde contagio & series causaque bellorum. Prima per Pyrenæum jugum signa Romana Publius & Cnæus Scipiones intulerunt: prœliisque ingentibus Annonem & Asdrubalem fratrem Annibalis cecíderunt: raptaque

erat impetu Hispania, nisi fortissimi viri in ipsâ suâ victoriâ oppressi *Punicâ fraude*, cecidissent, terrâ mariqúe victores. Igitur quasi novam integramq; provinciam ultor patris & patrui Scipio ille, mox Africanus, invasit: isque statim, captâ Carthagine, & aliis urbibus, non contentus Pœnos expulisse, stipendiariam nobis provinciam fecit: omnem citra ultraque Iberum subjecit imperio: primusque Romanorum ducum, victor ad Gades & Oceani ora pervenit. PLUS EST PROVINCIAM RETINERE, QVAM FACERE: itaque per partes jam huc, jam illuc missi duces, qui ferociſſimas, & ad id temporis liberas gentes, ideò impatientes jugi, multo labore, nec incruentis certaminibus servire

docuerunt. Cato ille Censorius CELTIBEROS, id est robur Hispaniæ, aliquot prœliis fregit. Gracchus pater ille Gracchorum, eosdem centum & quinquaginta urbium eversione multavit. Metellus ille, qui ex Macedoniâ cognomen meruit, quum & Contrebiam memorabili cepisset exemplo & Nertobriges, majori gloriâ pepercit. Lucullus Turdulos, atque Vaccæos, de quibus Scipio ille posterior, singulari certamine, quum à rege fuisset provocatus, opima retulerat. Decimus Brutus aliquantò latius, Celticos, Lusitanosque, & omneis Callæciæ populos, formidatumque militibus flumen OBLIVIONIS, peragratoque victor Oceani littore, non prius signa convertit, quàm cadentem in maria solem, obrutumque aquis

ignem,

ignem, non sine quodam sacrilegii metu, & horrore deprehendit. Sed tota certaminum moles cum Lusitanis fuit, & Numantinis; nec immeritò. quippe solis gentium Hispaniæ, duces contigerunt. Fuisset & cum omnibus Celtiberis, nisi dux illius motus, initio belli, oppressus esset, summus vir astu & audaciâ, si re cessisset, Salondicus. qui hastam argenteam quatiens velut cœlo missam, vaticinanti similis, omnium in se mentes converterat. Sed quum pari temeritate sub nocte castra consulis adiisset, juxta tentorium ipsum, pilo vigilis exceptus est. Ceterum Lusitanos VIRIATUS erexit, vir calliditatis acerrimæ: qui ex venatore latro, ex latrone subitò dux atque imperator; &, si fortuna cessisset, HISPANIÆ

ROMULUS, non contentus libertatem suorum defendere, per quatuordecim annos omnia citrà, ultraque Iberum & Tagum, igni, ferroque populatus, castra etiam Prætorum & Præsidum aggressus, Claudium Unimanum pænè ad internicionem exercitus cecidisset, insignita trabeis & fascibus nostris, quæ ceperat, in montibus suis trophæa fixisset: tandem etiam Fabius Maximus consul oppresserat: sed à successore Pompilio violata victoria est. quippe qui conficiendæ rei cupidus, fractum ducem, & extrema deditionis agitantem. per fraudem, & insidias, & domesticos percussores aggressus, hanc hosti gloriam dedit, ut videretur aliter vinci non potuisse.

Bellum

Bellum Numantinum.

Cap. XVIII.

NUmantia, quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine, & honore par omnibus, summumque, si viros æstimes, Hispaniæ decus. quippe quæ sine muro, sine turribus, modicè edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum, quadraginta millium exercitum, per annos quatuordecim sola sustinuit, nec sustinuit modò, sed sævius aliquanto perculit, pudendisque fœderibus affecit. Novissimè, quum invictam esse constaret, opus quoque eo fuit, qui Carthaginem everterat. Non temerè, si fateri licet, ullius causa belli injustior. Sedigenses socios,

& consanguineos, Romanorum manibus elapsos exceperant. habita pro eis deprecatio nihil valuit. quum se ab omni bellorum contagione removerent, in legitimi fœderis pretium jussi arma deponere, hoc sic à barbaris acceptum, quasi manus abscinderentur. Itaque statim, Megarâ viro fortissimo duce, ad arma conversi, Pompejum prœlio aggressi. Fœdus tamen maluerunt, quum debellare potuissent. Hostilium deinde Mancinum. Hunc quoque assiduis cædibus ita subegerunt, ut ne oculos quidem, aut vocem Numantini viri quisquam sustineret. Tamen cum hoc quoque fœdus maluêre, contenti armorum manubiis, quum ad internicionem sævire potuissent, Sed non minus Numan-

mantini, quàm Caudini illius fœderis flagrans ignominiâ ac pudore populus Romanus, dedecus quidem præsentis flagitii, deditione Mancini expiavit: cæterum duce Scipione, Carthaginis incendiis ad excidia urbium imbuto, tandem etiam in ultionem excanduit. Sed tunc acrius in castris, quàm in campo, nostro cum milite, quàm cum Numantino prœliandum fuit. Quippe assiduis & injustis, & servilibus maxime operibus attriti, ferre plenius vallum, qui arma nescirent, luto inquinari, qui sanguine nollent, jubebantur. Ad hoc scorta, calones, sarcinæ nisi ad usum necessariæ, amputantur. TANTI ESSE EXERCITUM, QUANTI IMPERATOREM, verè proditum est. Sic redacto in disciplinam milite, commissa

acies

acies: quodque nemo visurum se unquam speraverat, factum est, ut fugientes Numantinos quisquam videret. Dedere etiam sese volebant, si toleranda viris imperarentur. Sed cum Scipio veram vellet, & sine exceptione victoriam, eò necessitatum compulsi, primum, ut destinatâ morte in prœlium ruerent, quum sese prius epulis, quasi inferiis impleviſſent, carnis semicrudæ, & celiæ: sic vocant indigenæ ex frumento potionem. Intellectum ab Imperatore consilium: itaque non est permissa pugna morituris. Quum fossa, atque loricâ, quatuorque castris circundatos, fames premeret, ab duce orantes prœlium, ut *tanquem viros occideret*; ubi non impetrabant, placuit eruptio. sic confertâ manu plurimi occisi: & quum urge-

geret, aliquantisper inde vixêre; novissimè consilium fugæ sedit. sed hoc quoque, ruptis equorum cingulis, uxores ademere, summo scelere, per amorem. Itaque etiam exitu deplorato, in ultimam rabiem furoremque conversi, postremò mori hoc genere destinârunt. Duces suos, seque patriamque, ferro & veneno, subjectoque undique igne peremerunt. Macte esse fortissimam, & meo judicio beatissimam in ipsis malis civitatem asseruit, quum fide socios, populum orbis terrarum viribus fultum, suâ manu ætate tàm longâ, substinuit. Novissimè maximo duce oppressa civitas, nullum de se gaudium hosti reliquit. Unus enim vir Numantinus non fuit, qui in catenis duceretur. Præda, ut de pauperibus, nulla; arma ipsi cremaverant.

Trium-

Triumphus fuit tantum de numero.

Cap. XIX.

HActenus populus Romanus pulcher, egregius, pius, sanctus, atque magnificus: reliqua sæcula ut grandia æquè, ita, vel magis turbida & fœda, *crescentibus cum ipsâ magnitudine imperij vitiis:* adeò, ut si quis hanc tertiam ejus ætatem transmarinam, quam ducentorum annorum fecimus, dividat, centum hos priores, quibus Africam, Macedoniam, Siciliam, Hispaniam domuit, aureos (sicut poëtæ canunt) jure meritoq; fateatur: centum sequentes, ferreos planè & cruentos, & si quid immanius: quippe qui Jugurthinis, Cimbricis, Mithridaticis, Parthicis bellis, Gallicis atque

Ger-

Germanicis, quibus cœlum ipsum *gloria ascendit*, *Gracchanas*, Drusianasque cædes, ad hoc Servilia bella miscuerunt: &, ne quid turpidini desit, Gladiatoria. Denique in se ipse conversus Marianis, atque Syllanis; novissimè Pompeji, & Cæsaris manibus, quasi per rabiem & furorem, & nefas, semetipse laceravit. Quæ etsi involuta inter se sunt omnia, atq; confusa: tamen quo melius appareant, simul & ne *scelera virtutibus obstrepant*, separatim proferentur: priusq; ut cœpimus, justa illa, & pia, cum exteris gentibus bella memorabimus, ut magnitudo crescentis in dies imperii appareat, tum ad illa civium scelera, turpesque & impias pugnas revertemur.

Bellum Asiaticum.

Cap. XX.

Victâ ad occasum Hispaniâ, populus Romanus ad Orientem pacem agebat; nec pacem modò, sed inusitatâ & incognitâ quâdam felicitate, relictæ regiis hæreditatibus opes, & tota insimul regna veniebant. Attalus rex Pergamenorum, regis Eumenis filius, socii quondam commilitonisque nostri, testamentum reliquit: POPULUS ROMANUS BONORUM MEORUM HÆRES ESTO. in bonis regis hæc fuerant. Aditâ igitur hæreditate, provinciam populus Romanus non quidem bello, nec armis, sed, quod est æquius, testamenti jure retinebat. Sed hanc, difficile dictu est, utrum facilius amiserit, an recuperaverit. Aristonicus regii sanguinis ferox juvenis,

venis, urbes regibus parere consuetas partim facilè sollicitat: paucas resistentes Myndum, Samon, Colophonem, vi recepit. Crassi quoque prætoris cecidit exercitum, ipsumque cepit. sed ille memor & familiæ, & Romani nominis, custodem sui barbarum virgulâ excæcat. in exitium sui quod volebat, ita concitat. Mox à Perpernâ domitus, & captus, & per deditionem in vinculis habitus. Aquilius Asiatici belli reliquias confecit, mixtis (nefas) veneno fontibus ad deditionem quarundam urbium. Quæ res ut maturam, ita infamem fecit victoriam.: quippe quum contra fas, deum, moresq; majorum medicaminibus impuris, in id tempus sacrosancta Romana arma violasset,

LIBER TERTIUS.

Bellum Jugurthinum.

Cap. I.

HÆC ad Orientem; sed non ad Meridianam plagam éadem quies. Quis speraret post Carthaginem aliquod in Africâ bellum? Atqui non leviter se Numidia concussit: & fuit in Jugurthâ, quod post Annibalem timeretur. Quippe rex callidissimus populum Romanum armis inclytum, & invictum, opibus aggressus est: & citra spem omnium fortuna cessit, ut rex fraude præcipuus, fraude caperetur. Hic avo Masinissa, & Micipsâ patre per adoptionem, quum interficere fratres statuisset, agitatus regni cupidi-

ta-

tate, nec illos magis, quàm senatum populumque Romanum, quorum in fide & clientelâ regnum erat, metueret: primum scelus mandat insidiis, potitusque Hiempsalis capite, quum se in Adherbalem convertisset, isque Romam profugisset, missâ per legatos pecuniâ, traxit in sententiam suam Senatum. Et hæc fuit de nobis ejus prima victoria. Missos deinde, qui regnum inter illum Adherbalemque dividerent, similiter aggressus, quum in Scauro ipsos Romani imperii mores expugnasset, inchoatum nefas perfecit audacius. SED DIU NON LATENT SCELERA. Corruptæ nefas legationis erupit: placuitque bello prosequi parricidam. Primus in Numidiam Calpurnius Bestia Consul mittitur: sed rex peritus, *fortius adversus*

Romanos aurum esse, quàm ferrum, pacem emit. Cujus flagitii reus quum interveniente publicâ fide, à senatu accerseretur, pari audaciâ & venit, & competitorem imperii Masinissæ Massinam immisso percussore confecit. Hæc altera contra regem fuit causa bellandi. Igitur sequens ultio mandatur Albino: Sed hujus quoque (proh dedecus!) ita corrupit exercitum, ut voluntariâ nostrorum fugâ vinceret Numida, castrisque potiretur, additò etiam turpi fœdere in pretium salutis, quod prius emerat, dimisit exercitum. Eodem tempore in ultionem non tàm imperii Romani quàm pudoris, Metellus assurgit: qui callidissimè hostem nunc precibus, nunc minis, jam simulatâ, jam quasi verâ fugâ eludentem, artibus suis aggressus est. Agrorum

atque vicorum populatione non contentus, in ipsa Numidiæ capita impetum fecit, & Zamam quidem frustrà diu voluit. ceterum Thalam, gravem armis, thesauroque regis, diripuit. Tunc urbibus exutum regem, & jam finium suorum, regnique fugitivum, per Mauros, atque Getuliam sequebatur. Postremò Marius, auctis admodum copiis, quum pro obscuritate generis sui capite censos sacramento adegisset, jam fusum, & saucium regem adortus, non saciliùs tamen vicit, quàm integrum & recentem. Hic & urbem Herculi conditam Capsam, in mediâ Africâ sitam anguibus, harenisque vallatam, mirâ quâdam felicitate superavit: & saxeo inditam monti Mulucham urbem, per Ligurem, aditu arduo, inaccessoque penetravit. Mox non

ipsum modò, sed Bocchum quoque Mauritaniæ regem, jure sanguinis Numidiam vindicantem, apud oppidum Cirtam graviter cecidit. Qui ubi diffisus rebus suis, alienæ cladis accessio fieri timet, pretium fœderis, atque amicitiæ, regem facit. Sic fraudulentissimus regum, fraude soceri sui in insidias deductus est, & Syllæ in manum traditus: tandemque opertum catenis Jugurtham in triumpho populus Romanus aspexit: sed ille quoque, quamvis victus & vinctus, vidit Urbem, *quam venalem, & quandoq; perituram, si habuisset emptorem, frustra cecinerat*. Tamen ut venalis fuisset, habuit emptorem: & quum ille non evaserit, certum erit, eam non esse perituram,

Bel-

Bellum Allobrogicum.

Cap. II.

SIC ad Meridiem populus Romanus. Multò atrocius, & multipliciter magis & à Septentrione sævitum. Nihil hac plagâ infestius; atrox cœlum, perinde ingenio. Omni igitur tractu violentus hostis, à dextris, atque lævis, & medio Septentrionis, erupit. Prima trans Alpes arma nostra sensêre Salyi, quum de incursionibus eorum fidissima atque amicissima civitas Massilia quereretur. Allobroges deinde, & Arverni, quum adversus eos similes Æduorum querelæ opem & auxilium nostrum flagitarent. Varus victoriæ testis, Isaraque, & Vindelicus amnis, & impiger fluminum Rhodanus. Maximus barbaris

baris terror elephanti fuêre, immanitati gentium pares. Nil tam conſpicuum in triumpho, quam rex ipſe Bituitus diſcoloribus in armis, argenteoque carpento, qualis pugnaverat. Utriuſq; victoriæ quod, quantumque gaudium fuerit, vel hinc exiſtimari poteſt, quod & Domitius Ænobarbus, & Fabius Maximus, ipſis quibus dimicaverant in locis, ſaxeas exſtruxêre turres, & déſuper exornata armis hoſtilibus TROPHÆA fixêre: quum hic mos inuſitatus fuerit noſtris. Nunquam enim populus Romanus hoſtibus domitis victoriam ſuam exprobravit.

Bellum

Bellum Cimbricum, Theutonicum, ac Tigurinum.
Cap. III.

Cimbri, Theutoni, atque Tigurini, ab extremis Galliæ profugi, quum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant: exclusique Galliâ & Hispaniâ, quum in Italiam remigarent, misêre legatos in castra Silani, inde ad senatum, petentes, *ut Martius populus aliquid sibi terræ daret quasi stipendium: cæterùm, ut vellet, manibus atq; armis suis uteretur.* Sed quas daret terras populus Romanus agrariis legibus intra se dimicaturus? Repulsi igitur, quod nequiverant precibus, armis petere constituunt. Sed nec primum quidem impetum

Bar-

Barbarorum Silanus, nec secundum Manlius, nec tertium Cæpio sustinere potuerunt. Omnes fugati, exuti castris. Actum erat, nisi Marius illi sæculo contigisset. Ille quoque non ausus congredi statim, militem tenuit in castris, donec invicta illa *rabies, & impetus, quem pro virtute barbari habent*, consceneſceret. Recessêre igitur increpantes, & (tanta erat capiendæ Urbis fiducia) consulentes, si quid ad uxores suas mandarent. Nec segnius, quam minati fuerant, tripertito agmine per Alpes, id est claustra Italiæ, ferebantur. Marius mirâ statim velocitate occupatis compendiis, prævenit hostem. prioresque THEUTONOS sub ipsis Alpium radicibus assequutus, in locum, quem Aquas Sextias vocant, quâ fide numinum,

num, prœlio oppreſſit? Vallem fluviumque medium hoſtes tenebant. noſtris aquarum nulla copia. conſultóne id egerit Imperator, an *errorem in conſilium verterit*, dubium; certè *neceſſitate aucta virtus*, cauſa victoriæ fuit. Nam flagitante aquam exercitu, *Viri*, inquit, *eſtis: en illic habetis.* Itaque tanto ardore pugnatum eſt, eaque cædes hoſtium fuit, ut victor Romanus de cruento flumine non plus aquæ biberit, quàm ſanguinis Barbarorum. Certè rex ipſe Theutobochus, quaternos ſenoſque equos tranſilire ſolitus, vix unum, quùm fugeret, aſcendit, proximoque in ſaltu comprehenſus, inſigne ſpectaculum triumphi fuit. quippe vir proceritatis eximiæ, ſuper trophæa ipſa eminebat. Sublatis funditus

Theutonis, in CIMBROS convertitur. Hi jam (quis crederet?) per hiemem, quæ altius Alpes levat, Tridentinis jugis in Italiam provoluti ruinâ descenderant. Atesim flumen non ponte, nec navibus, sed quadam stoliditate barbaricâ, primùm corporibus aggressi, postquam retinere amnem manibus & clipeis frustra tentaverant, ingesta obrutum silva transiluêre: &, si statim infesto agmine urbem petiissent, grande discrimen esset: sed in VENETIA, quo ferè tractu Italia molliſſima est, ipsa soli, cœliquc clementia robur elanguit. ad hoc panis usu, carnisque coctæ, & dulcedine vini mitigatos. Marius in tempore aggressus est.

Jam diem pugnæ à nostro Imperatore petierunt, & sic proxi-

ximum dedit. In patentissimo, quem Raudium vocant, campo concurrere. Millia inde ad sexaginta ceciderunt. Hinc tertio minus; per omnem diem conciditur barbarus. Isti quoque Imperator *addiderat virtuti dolum*, sequutus Annibalem, artemque Cannarum: primùm, nebulosum nactus diem, ut hosti inopinatus occurreret: tàm ventosum quoque, ut pulvis in oculos & ora ferretur: tum acie conversa in Orientem, ut, quod ex captivis mox cognitum est, ex splendore galearum, ac repercussu, quasi ardere cœlum videretur. Nec minor cum uxoribus eorum pugna, quàm cum ipsis fuit: quum objectis undique plaustris, atque carpentis, altæ desuper quasi è turribus, lanceis contisque pugnarent.

rent. Perinde ſpecioſa mors earum fuit, quàm pugna. Nam quum miſſa ad Marium legatione, libertatem, ac ſacerdotium non impetraſſent (nec fas erat) ſuffocatis, eliſiſque paſſim infantibus ſuis, aut mutuis concidere vulneribus, aut vinculo è crinibus ſuis facto, ab arboribus, jugiſque plauſtrorum pependerunt. Beleus rex in acie dimicans, impigrè, nec inultus, occubuit. Tertia TIGURINORUM manus, quæ quaſi ſubſidio Noricos inſederat Alpium tumulos, in diverſa lapſi, fugâ ignobili & latrociniis evanuit. Hunc tàm lætum, tamque felicem liberatæ Italiæ, aſſertique imperii nuncium, non per homines, ut ſolebat, populus Romanus accepit, ſed per ipſos, ſi credere fas eſt, deos. Quippe eodem die,

die, quo gesta res est, visi pro æde Castoris & Pollucis, juvenes laureati, Prætori literas tradere: frequensque in spectaculo rumor victoriæ Cimbricæ, FELICITER, dixit. Quo quid admirabilius, quidque insignius fieri potest? Quippe velut elata montibus suis Roma, spectaculo belli interesset, quod in gladiatorio munere fieri solet, uno eodemque momento, quum in acie Cimbri succumberent, populus in urbe plaudebat.

Bellum Thracium.

CAP. IV.

POst Macedonas, si diis placet, THRACES rebellabant, ipsi quondam tributarii Macedonum: nec in proximas

modò provincias contenti incurrere, Theſſaliam, atque Dalmatiam, in Adriaticum mare uſque venerunt, eoque fine contenti, quaſi interveniente naturâ, contorta in ipſas aquas tela miſerunt. Nihil interim per id omne tempus reſiduum crudelitatis fuit in captivos ſævientibus: litare diis ſanguinem humanum: bibere in oſſibus capitum, & hujuſcemodi ludibrio fœdare mortem tàm igni quàm fumo; partus quoque gravidarum extorquere tormentis. Sæviſſimi omnium Thracum Scordisci fuêre: ſed calliditas quoque ad robur acceſſerat. Silvarum & montium ſitus cum ingenio conſentiebant. Itaque non fuſus modò ab his, aut fugatus, ſed ſimili prodigio omninò totus interceptus exercitus, quem du-

xerat Cato. Didius vagos, & liberâ populatione diffusos, intra suam repulit Thraciam. Drusus ulterius egit, & vetuit transire Danubium. Minucius toto vastavit Hebro, multis quidem amissis, dum perfidum glacie flumen equitatur. Piso Rhodopen Caucasumque penetravit. Curio Dacia tenus venit: sed tenebras saltuum expavit. Appius in Sarmatas usque pervenit, Lucullus ad terminum gentium Tanaim, lacumque Mæotim. Nec aliter cruentissimi hostium quàm suis moribus domiti. quippe in captivos igne ferroque sævitum est. Sed nihil Barbaris atrocius visum est, quàm quòd abscissis manibus relicti, vivere superstites pœnæ suæ jubebantur.

Bellum Mithridaticum.

Cap. V.

PONticæ gentes ad Septentrionem, in mare ſiniſtrum jacent, à Pontico cognominatæ mari. Harum gentium atque regionum rex antiquiſſimus Atheas: pòſt Artabazes, à ſeptem Perſis oriundus: inde Mithridates omnium longè maximus, quippe quum quatuor Pyrrho, decem & ſeptem anni Annibali ſuffecerint, ille per quadraginta annos reſtitit, donec tribus ingentibus bellis ſubactus, felicitate Syllæ, virtute Luculli, magnitudine Pompeji conſumeretur. Cauſam quidem illius belli prætenderat apud Caſſium legatum, attrectari terminos ſuos à Nicomede Bithynico: ceterum elatus

tus animis ingentibus, Asiæ totius, &, si posset, Europæ cupiditate flagrabat. Spem ac fiduciam dabant nostra vitia: quippe quum civilibus bellis disjungeremur, invitabat occasio: nudumque imperii latus ostentabant procul Marius, Sylla, Sertorius. Inter hæc Reipublicæ vulnera, & hos tumultus, repentè, quasi captato tempore, in lassos simul atque districtos subitus turbo Pontici belli, ab ultima veluti specula Septentrionis erupit. Primus statim impetus belli Bithyniam rapuit. Asia deinde pari terrore correpta est. Nec cunctanter ad regem ab urbibus nostris, populisque descitum est. Aderat, instabat, sævitiâ quasi virtute utebatur. Nam quid atrociùs uno ejus edicto, quum omnes, qui in Asiâ forent, Roma-

manæ civitatis homines, interfici jussit? Tum quidem domus, templa, & aræ, humana omnia, atque divina jura, violata sunt. Sed hic terror Asiæ, Europam quoque regi aperiebat. itaque missis Archelao, Neoptolemoq; præfectis, exceptâ Rhodo, quæ pro nobis firmius stetit ceteris, Cyclades, Delos, Euboea, & ipsum Græciæ decus ATHENÆ, tenebantur, Italiam jam, ipsamque urbem Romam regius terror afflabat. Itaque Lucius Sylla festinat, vir armis optimus: pariqúe violentiâ ruentem ulterius hostem, quadam quasi manu, repulit: primumque Athenas urbem (quis crederet?) frugum parentem, obsidione, ac fame ad humanos cibos compulit. Mox subruto Piræei portu, sex quoque, & amplius muris, post-

quam

quam domuerat ingratissimos, ut ipse dixit, hominum, in honorem tamen mortuorum, sacris suis, famæq; donavit. Mox quum Eubœa, atque Bœotia, præsidia regis dispulisset, omneis copias, uno apud Chæroneam, apud Orchomenon altero bello dissipavit: statimque in Asiam transgressus, ipsum opprimit: & debellatum foret, nisi de Mithridate triumphare citò, quàm verè maluisset. Ac tunc quidem hunc Asiæ statum Sylla dederat. Ictum cum Ponticis fœdus. recepit Bithyniam à rege Nicomede, ab Ariobarzane Cappadociam: ac sic erat Asia rursus nostra, ut cœperat. Mithridates tantum repulsus. itaque non fregit ea res Ponticos, sed incendit. Quippe rex Asiâ, & Europâ quodammodo ineseatus, non jam quasi alienam

nam, sed quia amiserat, quasi raptam, belli jure repetebat. Igitur ut *extincta parùm fideliter incendia, majore flammâ reviviscunt*; ita ille de integro, auctis majorem in modum copiis, totâ denique regni sui mole, in Asiam rursus mari, terrâ, fluminibusque veniebat. CYZICUM nobilis civitas, arce, mœnibus, portu, turribusque marmoreis, Asiaticæ plagæ littora illustrat. hanc ille quasi alteram Romam toto invaserat bello: sed fiduciam oppidanis resistendi nuncius fecit, docens adventare Lucullum, qui (horribile dictu) per medias hostium naves utre suspensus, & pedibus iter adgubernans, videntibus procul, quasi marina pistrix evaserat. Mox clade conversa, quum ex morâ obsidentem regem, & ex fame pestilen-

tia

tia urgeret, recedentem Lucullus assequitur: adeoque cecidit, ut Granicus, & Æsapus amnes, cruenti redderentur. Rex callidus, Romanæque avaritiæ peritus, spargi à fugientibus sarcinas & pecuniam jussit, quâ sequentes moraretur. Nec felicior in mari, quàm in terrâ fuga. quippe centum amplius navium classem, apparatumq; belli gravem, in Ponticomari aggressa tempestas, tàm fœdâ strage laceravit, ut navalis belli instar efficeret, planè quasi Lucullus quodam cum fluctibus procellisque commercio, debellandum tradidisse regem ventis videretur. Attritæ jam omnes validissimi regni vires erant, sed animus malis augebatur. Itaque conversus ad proximas gentes, totum pænè Orientem, ac Septentrionem, ruinâ

ſuâ involvit. Iberi, Caſpii, Albani, & utræque ſollicitabantur Armeniæ: perque omnia, & decus, & nomen, & titulos Pompejo ſua fortuna quærebat. Qui ubi novis motibus ardere Aſiam videt, alioſque ex aliis prodire reges, nihil cunctandum ratus, priuſquam inter ſe gentium robora coirent, ſtatim ponte navibus facto, omnium ante ſe primus tranſit Euphratem: regemq; fugientem mediâ nactus Armeniâ (quanta felicitas viri!) uno prœlio confecit. Nocturna ea dimicatio fuit, & luna in partibus. quippe quaſi commilitans, quum à tergo ſe hoſtibus, à facie Romanis præbuiſſet, Pontici, per errorem longius cadentes umbras ſuas, quaſi hoſtium corpora petebant. Et Mithridates quidem nocte illâ debellatus eſt. nihil enim

enim postea valuit, quanquam omnia expertus, more anguium, qui obtrito capite, postremum caudâ minantur. Quippe quum effugisset hostem Colchos, Siciliæ quoque littora, & Campaniam nostram subito adventu terrere voluit: mox subruto Pyræei portu, Colchis tenus jungere Bosphoron: inde per Thraciam, Macedoniam & Græciam transilire: sic Italiam nec opinatus invadere, tantum cogitavit. Nam per defectionem civium, Pharnacisque filii scelere, præventus, malè tentatum veneno spiritum ferro expulit. Cneus interim Magnus rebelles Asiæ reliquias sequens, per diversa gentium terrarumque volitabat. Nam sub Orientem sequutus Armenios, captis ipso capite gentis Artaxatis, supplicem jussit

regnare Tigranem. At in Septentrionem, Scythicum iter tanquã in mari ſtellis ſequutus, Colchos cecidit. ignovit Iberiæ. pepercit Albanis. regem Colchorum Orodem, poſitis ſub ipſo Caucaſo caſtris, juſſit in plana deſcendere: Arthocen, qui Iberis imperabat, & obſides liberos dare. Orodem etiam remuneratus eſt, ultrò ab Albaniâ ſuâ lectulum aureum, & alia dona mittentem. Nec non & in meridiem verſo agmine, Libanum Syriæ, Damaſcumque tranſgreſſus, per nemora illa odorata, per turis & balſami ſilvas, Romana circumtulit ſigna. Arabes, ſi quid imperaret, præſto fuêre. HIEROSOLYMAM defendere tentavêre Judæi, verùm hanc quoque intravit, & vidit illud grande impiæ gentis arcanum, patens ſub aureo uti cœlo.

Diſſi-

Dissidentibusque de regno fratribus arbiter factus, regnare jussit Hircanum. Aristobulo, quia renovabat eam rem, catenas dedit. Sic Pompejo duce populus Romanus totam quà latissima est, Asiam pervagatus, quam extremam habebat imperii provinciam, mediam fecit. Exceptis quippe Parthis, qui fœdus maluerunt, & Indis, qui adhuc nos non noverant, omnis Asia inter rubrum mare, & Caspium, & Oceanum, Pompejanis domita, vel oppressa, signis tenebatur.

Bellum Piraticum.

Cap. VI.

INterim dum populus Romanus per diversa terrarum distractus est, Cilices invaserant maria; sublatisque commerciis,

rupto fœdere generis humani, sic maria bello, quasi tempestate, præcluserant. Audaciam perditis, furiosisque latronibus dabat inquieta Mithridatis prœliis Asia: dum sub alieni belli tumultu, exteriqúe regis invidiâ, impunè grassantur, ac primùm duce Isidoro, contenti proximo mari, Cretam inter, atque Cyrenas, Pirræeum & Achajam. sinumq; Maleum, quod à spoliis AUREUM ipsi vocavêre, latrocinabantur. missusque in eos Publius Servilius: quamvis leves, & fugaces myoparonas, gravi & Martiâ classe turbaret, non incruentâ victoriâ superat. Sed nec mari submovisse contentus, validissimas urbes eorum, & diutinâ prædâ abundantes, Phaselin & Olympon evertit, Isaurumque ipsam arcem Ciliciæ: unde conscius sibi magni

gni laboris, Isaurici cognomen adamavit. Non ideò tamẽ tot cladibus domiti, terrâ se continere potuerũt: sed ut quædam animalia, quibus aquam, terrãq; incolendi gemina natura est, sub ipso hostis recessu impatientes soli, in aquas suas resiluerũt, & aliquantò latius, quàm prius. Sic ille quoq; ante felix, dignus nunc victoriâ Pompejus visus est, & Mithridaticæ provinciæ factus accessio. Ille dispersã toto mari pestem semel, & in perpetuũ volens extinguere, divino quodam apparatu aggressus est. Quippe quùm classibus suis, & socialibus Rhodiorum abũdaret, pluribus legatis atq; prefectis utraq; Ponti & Oceani ora cõplexus est. Gellius Tusco mari impositus, Plotius Siculo. Gratilius Ligusticum sinũ, Pompejus Gallicum obsedit, Tor-

quatus Balearicum, Tiberius Nero Gaditanum fretum, quà primum maris noſtri limen aperitur. Lentulus Libycum, Marcellinus Ægyptium, Pompeji juvenes Adriaticum, Varro Terentius Ægæum & Ponticum, Pamphylium Metellus, Aſiaticum Cæpio, ipſas Propontidis fauces Porcius Cato ſic obditis navibus, quaſi portam obſervavit. *Sic* per omnes æquoris portus, ſinus, latebras, receſſus, promontoria, freta, pæninſulas quicquid piratarum fuit, quadam indagine incluſum & oppreſſum eſt. Ipſe Pompejus in originem fontemque belli Ciliciam verſus eſt: nec hoſtes detrectavêre certamen, non ex fiduciâ, ſed quia oppreſſi erant, auſi videbantur. ſed nihil tamen amplius, quàm ut ad primum ictum concurrerent. Mox ubi cir-

circumfusa undique rostra viderunt, abjectis statim telis remisq; plausu undique pari, quod supplicantium signum fuit, vitam petiverunt. Non aliàs tàm incruenta victoria usi unquam sumus: sed nec fidelior in posterum reperta gens ulla est. Idque prospectum singulari consilio ducis, qui maritimum genus à conspectu longè removit maris, & mediterraneis agris quasi obligavit. Eodemque tempore & usum maris navibus recuperavit, & terræ homines suos reddidit. Quid prius in hac mirerere victoriâ? velocitatem, quòd quadragesimo die parta est? an felicitatem, quòd ne una quidem navis amissa est? an verò perpetuitatem, quòd amplius piratæ non fuerunt?

Bel-

Bellum Creticum.

Cap. VII.

Creticum bellum, si vera volumus noscere, nos fecimus, sola vincendi nobilem insulam cupiditate. Faviſſe Mithridati videbatur, hoc placuit armis vindicare. Primus invasit Insulam Marcus Antonius cum ingenti quidem victoriæ spe atque fiduciâ, adeò, ut plureis catenas in navibus, quàm arma portaret. Dedit itaque pœnas vecordiæ. Nam pleraſq; naves intercepêre hoſtes: captivaq; corpora religata velis, ac funibus pependêre: ac ſic velificantes triumphantiũ in modum Cretes portibus ſuis adremigaverunt: Metellus deinde totam insulam igni ferroque populatus, intra caſtella, & urbes redegit, & Cnoſſum, & Erythræam,

thræam, & ut Græci dicere solent, urbium matrem Cydonam: adeoq; sævè in captivos consulebatur, ut veneno se plerique conficerent: alii deditionem suam ad Pompejum absentem mitterent. Et quum ille res in Asia gerens, eo quoq; præfectum misisset Antonium, in alienâ provinciâ inclytus fuit: eoq; infestior Metellus, in hostes jus victoris exercuit. Victisq; Lasthene, & Panare Cydonæ ducibus, victor rediit. nec quicquam amplius tamen de tàm famosâ victoriâ, quam cognomen Creticum reportavit.

Bellum Balearicum.

Cap. IIX.

QVatenus Metelli Macedonici domus bellicis nominibus assueverat, altero ex liberis ejus Cretico facto, mora non

non fuit, quin alter quoque Balearicus vocaretur. Baleáres per idem tempus insulæ piraticâ rabie corruperant maria, homines feros atque silvestres mireris ausos à scopulis suis saltem maria prospicere. Ascendere etiam inconditas rates, & prænavigantes subinde inopinato impetu terruêre. Sed quum venientem ab alto Romanam classem prospexissent, prædam putantes, ausi etiam occurrere: & primo impetu ingenti lapidum saxorumq; nimbo classem operuerunt. Tribus quisque fundis prœliatur. Certos esse quis miretur ictus, quum hæc sola genti arma sint, id unum ab infantiâ studium? Cibum puer à matre non accipit, nisi quem, ipsâ monstrante, percussit. Sed non diu lapidatione terruêre Romanos, postquam co-

cominus ventum est, expertique rostra, & pila venientia pecudum in morem clamore sublato, petierunt fugâ littora, dilapsiq; in proximos tumulos quærendi fuerunt, ut vincerentur.

Expeditio in Cypron. CAP. IX.

ADerat fatum insularum: igitur & CYPROS recepta sine bello. Insulam veteribus divitiis abundantem, & ob hoc Veneri sacram, Ptolemæus regebat. Sed divitiarum tanta erat fama, nec falsò, ut victor gentium Populus, & donare regna consuetus, Publio Clodio Tribuno duce, socii, vivique regis confiscationem mandaverit. Et ille quidem ad rei famam veneno fata præcepit, ceterum Porcius Cato

Cyprias opes Liburnis per Tiberinum ostium invexit, quæ res latius ærarium populi Romani quàm ullus triumphus implevit.

Bellum Gallicum.

Cap. X.

Asia Pompeji manibus subacta, reliqua, quæ restabant in Europâ, fortuna in Cæsarem transtulit. Restabant autem immanissimi gentium Galli, atque Germani, & quamvis toto orbe divisa, tamen qui vinceret, habuit Britannia. Primus Galliæ motus ab Helvetiis cœpit; qui Rhodanum inter & Rhenum siti, non sufficientibus terris, venêre sedes petitum, incensis mœnibus suis, hoc sacramentum fuit, ne redirent. Sed petito tempore ad deliberandum, quum inter moras

Cæsar

Cæsar Rhodani ponte rescisso, abstulisset fugam, statim bellicosissimam gentem sic in sedes suas quasi greges in stabula pastor, deduxit. Sequens longeque cruentior pugna BELGARUM, quippe pro libertate pugnantium. Hic quum multa ROMANOREM militum insignia, tum illud egregiũ ipsius ducis, quòd nutante in fugam exercitu, rapto fugientis è manu scuto, in primam volitans aciem, manu prœlium restituit. Inde cum Venetis etiam navale bellum: sed major cùm Oceano, quàm cum ipsis navibus rixa. quippe illæ rudes, & informes, & statim naufragæ, quum rostra sensissent. sed hærebat in vadis pugna, quum æstibus solitis cum ipso certamine subductus Oceanus intercedere bello videretur. Illæ quoq; accessêre diversitates

pro gentium locorumque naturâ. AQVITANI callidum genus in ſpeluncas ſe recipiebant: juſſit includi. MORINI dilabebantur in ſylvas; juſſit incendi. *Nemo tantùm feroces dixerit Gallos: fraudibus agunt.* Induciomarus Treviros, Ambiorix convocavit Eburones. utrique abſente Cæſare conjuratione factâ invenêre legatos. ſed ille fortiter à Dolabellâ ſummotus eſt, relatumque regis caput. hic inſidiis in valle diſpoſitis, dolo perculit. itaque & caſtra direpta ſunt, & aurum ablatum. Cottam cum Titurio Sabino legato ibi amiſimus. Nec ulla de rege mox ultio. quippe perpetuâ trans Rhenum fugâ latuit. Nec Rhenus ergo immunis. nec enim fas erat, ut liber eſſet receptator hoſtium, atq; defenſor. ſed prima contra

Ger-

Germanos, illius pugna justissimis quidem ex causis. Sequani enim de incursionibus eorum querebantur. Quæ Arioviſti superbia? quum legati dicerent, *Veni ad Cæsarem: Quis est autem Cæsar?* & *Si vult, veniat*, inquit. &, *Quid ad illum, quid agat nostra Germania? num ego me interpono Romanis?* Itaque tantus gentis novæ terror in castris, ut testamenta passim & in principiis scriberentur. Sed illa immania corpora, quò erant majora, eò magis gladiis ferroque patuerunt. Qui calor in prœliando militum fuerit, nullo magis exprimi potest, quàm quòd elatis super caput scutis, quum se veluti testudine barbarus tegeret, super ipsa Romani scuta saliêrunt: & inde in jugulos gladiis descendebant. Iterum de Germanis

TENCTERI querebantur. Hîc verò jam Cæsar ultra Mosulam navali ponte transgreditur, ipsumque Rhenum: & Hereyniis hostem quærit in silvis: sed in saltus, & paludes genus omne diffugerat. Tantum pavoris incussit intra ripam subitò Romana vis. Nec semel Rhenus, sed iterum quoque, & quidem ponte facto, penetratus est. Sed major aliquantò trepidatio: quippe quum Rhenum, suum sic ponte, quasi jugo captum viderent, fuga rursus in silvas ac paludes: &, quod acerbissimum Cæsari fuit, non fuêre qui vincerentur. Omnibus terrâ marique captis, respexit Oceanum: & quasi hic Romanis orbis non sufficeret, alterum cogitavit. Classe igitur comparatâ, BRITANNIAM

transit

transit, mirâ celeritate: quippe quum tertiâ vigiliâ Morino solvisset à portu, minùs quàm medio die insulam ingressus est. Plena erant tumultu hostico littora, & trepidantia ad conspectum rei novæ carpenta, volitabant. Itaque trepidatio pro victoria fuit. Arma, & obsides accepit à trepidis: & ulteriùs iisset, nisi improbam classem naufragio castigasset Oceanus. Reversus igitur in Galliam, classe majore, auctisque admodum copiis, in eundem rursus Oceanum, eosdemque rursus Britannos, Calidonias sequutus in silvas, unum quoq; à regibus Cavelanis in vincula dedit. Contentus his (non enim provinciæ, sed nomini studebatur) cum majore quam prius, prædâ revectus est,

ipso quoque Oceano tranquillo magis, & propitio, quasi imparem se fateretur. Sed maxima omnium eademque noviſſima conjuratio fuit Galliarum: quum omnes pariter Arvernos atque Biturigas, Carnutas simul, Sequanosque contraxit. Ille corpore, armis, spirituque terribilis. nomine etiam, quasi terrore composito, Vercingentorix: ille festis diebus, & comitialibus, quum frequentiſſimos in lucis haberet, ferocibus dictis ad jus priſtinum libertatis erexit. Aberat tunc Cæsar, Ravennæ delectum agens: & hieme creverant Alpes. sic intercluſum putabant iter. Sed ille qualis erat, ad nuncium rei feliciſſimæ temeritatis? Per invios ad id tempus montium tumulos, per intactas vias, & nives, expeditâ manu emen-

sus

sus, occupat Galliam. ex distantibus hibernis castra contraxit. & ante in mediâ Galliâ fuit, quàm ab ultimâ timeretur. Tum ipsa capita belli aggressus, urbes, AVARICUM cum quadraginta millibus propugnantium sustulit, ALEXIAM ducentorum quinquaginta millium juventute subnixam, flammis adæquavit. Circa GERGOVIAM Arvernorum tota belli moles fuit: quippe quum octoginta millia muro, & arce, & abruptis defenderent, maximam civitatem, vallo, sudibus, & fossâ, inductoque fossæ flumine, ad hoc decem & octo castellis, ingentiq; quasi loricâ circundatam, primùm fame domuit: mox audentem eruptiones, in vallo, gladiis, sudibusque concidit: novissimè in deditionem

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0181
DFG

nem redegit. Ipse ille rex, maximum victoriæ decus, supplex quum in castra venisset, tum & phaleras, & sua arma ante Cæsaris genua projecit: *Habes*, inquit, *fortem virum. vir fortissime vicisti.*

Bellum Parthicum.

Cap. XI.

DUm Gallos per Cæsarem in Septentrione debellat, interim ad Orientem grave vulnus à Parthis populus Romanus accepit. Nec de fortunâ queri possumus, caret solatio clades. Adversis & diis, & hominibus, cupiditas consulis Crassi, dum Parthico inhiat auro, undecim strage legionum, & ipsius capite multata est: & tribunus plebis Metellus, exeuntem ducem hostilibus diris devoverat: & quum

Zeug-

Zeugma transiſſet exercitus, rapta ſubitis ſigna turbinibus hauſit Euphrates: & quum apud Nicephorum caſtra poſuiſſet, miſſi ab Orode rege legati denunciavêre, percuſſorum cum Pompejo fœderum, Syllaque, meminiſſet. Regiis inhians ille theſauris, nihil, ne imaginario quidem jure, ſed Seleuciæ ſe reſponſurum eſſe reſpondit. Itaq; *dij fœderum ultores*, nec inſidiis nec virtuti hoſtiū defuerunt. Jam primum, qui ſolus & ſubvehere commeatus, & munire poterat, à tergo relictus Euphrates. tum ſimulato transfugæ cuidam Mezeræ Syro creditur, dum in mediā camporum vaſtitatē eodem duce ductus exercitus, undiq; hoſti exponeretur. Itaq; vixdum venerat Carras, quū undique præfecti regis Syllaces, & Surenas oſtendere ſigna auro, ſeri-

sericeisque vexillis vibrantia. Tum sine morâ circumfusi undique equitatus, in modum grandinis atque nimborum densa pariter tela fuderunt. Sic miserabili strage deletus exercitus. Ipse in colloquium sollicitatus, signo dato, vivus in hostium manus incidisset, nisi tribunis reluctantibus, fugam ducis barbari ferro occupassent. Sic quoque relatum caput ludibrio hosti fuit. Filium ducis pænè in conspectu patris eisdem telis operuêre. Reliquiæ infelicis exercitus, quò quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque distractæ, vix nuncium cladis retulerunt. Caput ejus recisum cum dexterâ manu, ad regem reportatum, ludibrio fuit, neque indigno. Aurum enim liquidum in rictum oris infusum est: ut cu-

cujus animus arſerat auri cupiditate, ejus etiam mortuum, & exangue corpus auro ureretur.

Anacephalæoſis.
Cap. XII.

HÆc eſt illa tertia ætas populi Romani tranſmarina, quæ Italia progredi auſus, orbe toto arma circumtulit. Cujus ætatis ſuperiores centum anni, ſancti, pii, &, ut diximus, aurei, ſine flagitio, ſine ſcelere, dum ſincera adhuc & innoxia paſtoriæ illius ſectæ integritas, dumque Pœnorum hoſtium imminens metus diſciplinam veterem continebat. Poſtremi centum, quos à Carthaginis, Corinthi, Numantiæque excidiis, & Attali regis Aſiaticâ hæreditate deduximus in Cæſarem & Pompejum, ſequutumque

hos, de quo dicemus, Augustum, ut claritate rerum bellicarum magnifici, ita domesticis cladibus miseri, & erubescendi. Quippe sicut Galliam, Thraciam, Ciliciam, Cappadociam, uberrimas, validissimasque provincias, Armenios etiam & Britannos, ut non in usum, ita ad imperii speciem magna nomina acquisisse, pulchrum atque decorum: ita eodem tempore dimicasse domi cum civibus, sociis, mancipiis, gladiatoribus, totoque inter se senatu, turpe atque miserandum. Ac nescio, an satius fuerit populo Romano, Sicilià & Africâ contento fuisse, aut his etiam ipsis carere dominanti in Italiâ suâ, quàm eò magnitudinis crescere, ut viribus suis conficeretur. Quæ enim res alia furores civiles peperit, quàm NIMIA

FE-

FELICITAS? Syria prima nos victa corrupit: mox Asiatica, Pergameni regis hæreditas. Illæ opes atque DIVITIÆ affixêre sæculi mores: mersamque vitiis suis quasi sentina, rempublicam pessumdedere. Unde enim populus Romanus à tribunis agros, & cibaria flagitaret, nisi per famem, quam LUXUS fecerat? Hinc ergo Gracchana & prima & secunda, & illa tertia Appulejana seditio. Unde regnare judiciariis legibus jussus à senatu eques, nisi ex AVARITIA, ut vectigalia reipublicæ, atque ipsa judicia in quæstu haberentur? Hinc rursus & promissa civitas Latio, & per hoc arma sociorum. Quid autem bella servilia? unde nobis, nisi ex abundantiâ familiarum? Unde gladiatorii adversus dominos suos

exercitus, nisi ad conciliandum plebis favorem effusa largitio, quum spectaculis indulget, supplicia quondam hostium artem facit? Jam ut speciosiora vitia tangamus, nónne AMBITUS HONORUM ab iisdem divitiis incitatus? Atqui inde Mariana, inde Syllana tempestas. Aut *magnificus apparatus convivierum, & sumptuosa largitio, nónne ab opulentiâ, paritura mox egestatem?* Hæc Catilinam patriæ suæ impegit. Denique illa ipsa principatus. & dominandi cupido, unde nisi ex nimiis opibus venit? Atqui hæc Cæsarem, atque Pompejum furialibus in exitium reipublicæ facibus armavit. Hos igitur populi Romani omnes domesticos motus separatos ab externis, justisque bellis, ex ordine prosequemur.

SE-

SEDITIOSITAS TRIbunitia poteſtatis.

CAP. XIII.

SEDITIONUM omnium causas TRIBUNITIA POTESTAS excitavit: quæ ſpecie quidem plebis tuendæ, cujus in auxilium comparata eſt, re autem dominationem ſibi acquirens, ſtudium populi, ac favorem agrariis, frumentariis, judiciariis legibus, aucupabatur. Inerat omnibus ſpecies æquitatis. Quid enim tàm juſtum, quàm recipere plebem jus ſuum à patribus? ne populus gentium victor orbiſq; poſſeſſor, extorris aris ac focis ageret. Quid tam æquum, quàm inopem populum vivere ex ærario ſuo? Quid ad jus libertatis æ-

quandæ magis efficax, quàm ut ſenatu regente provincias, ordinis equeſtris auctoritas ſaltem judiciorum regno niteretur? Sed hæc ipſa in pernicieim redibant. & miſera reſpublica in exitium ſuum merces erat. Nam & à Senatu in equitem translata judiciorum poteſtas, vectigalia, id eſt imperii patrimonium, ſupprimebat. & emptio frumenti, ipſos Reipublicæ nervos, exhauriebat ærarium. Reduci plebs in agros unde poterat ſine poſſidentium everſione, qui ipſi pars populi erant? & tamen relictas ſibi à majoribus ſedes, ætate, quaſi jure hæreditario poſſidebant.

Sedi-

Seditio Tiberij Gracchi.
Cap. XIV.

PRIMAM certaminum facem Tiberius Gracchus accendit, genere, formâ, eloquentiâ facilê princeps. Sed hic, sive Mancinianæ deditionis, quia sponsor fœderis fuerat, contagium timens, & inde popularis: sive æquo, & bono ductus, quia depulsam agris suis plebem miseratus est, nc Populus gentium victor, orbisq; possessor, laribus ac focis suis exularet. Quacunq; mente, rem ausus ingentem, postquam rogationis diesaderat, ingenti stipatus agmine Rostra conscendit: nec deerat obvia manu, tota inde nobilitas, & tribuni in partibus. Sed ubi intercedentem legibus suis Cnæum

Octavium videt Gracchus, contra fas collegii, jus potestatis, inject â manu, depulit Rostris. adeoque præsenti metu mortis exterruit, ut abdicare se magistratu cogeretur. sic triumviratus creatus dividendis agris.

Quum ad perpetranda cœpta, die comitiorum prorogari sibi vellet imperium, obvia nobilium manu, eorumque, quos agris moverat, cædes à foro cœpit. Inde quum in Capitolium profugisset, plebemque ad defensionem salutis suæ, manu caput tangens, hortaretur. præbuit speciem regnum sibi, & diadema poscentis: atque ita duce Scipione Nasicâ, concitato in arma populo, quasi jure oppressus est.

Se-

Seditio Caïj Gracchi.
Cap. XV.

STatim & mortis, & legũm fratris ſui vindex non minore impetu incaluit Cajus Gracchus, qui cum pari tumultu, atque terrore plebem in avitos agros arceſſeret: & recentem Attali hæreditatem in alimenta populo pollliceretur: jamque nimius, & potens altero tribunatu, ſecundâ plebe volitaret: obrogare auſo legibus ſuis Minucio tribuno, fretus comitum manu, fatale familiæ ſuæ Capitolium invaſit. Inde proximorum cæde pulſus, quum ſe in Aventinum recepiſſet, inde quoque obviâ ſenatus manu, ab Opimio conſule oppreſſus eſt. Inſultatum quoq; mortis reliquiis:

&

& illud sacrosanctum caput Tribuni plebis percussoribus auro pensatum est.

Seditio Appulejana.
Cap. XVI.

Nihilominus Appulejus Saturninus Gracchanas asserere leges non destitit. Tantum animorum viro Marius dabat. Qui nobilitati semper inimicus, consulatu suo præterea confisus, occiso palam comitiis Annio competitore Tribunatus, subrogare conatus est in ejus locum Cajum Gracchum, hominem sine tribu, sine nomine: sed subdito titulo, in familiam ipse se adoptabat. Quum tot, tantisque ludibriis exultaret impunè, rogandis Gracchorum legibus ita vehementer incubuit, ut

Sena-

Senatum quoq; cogeret in verba sua jurare: quum abnuentibus, aquâ, & igni interdicturum se minaretur. Unus tamen extitit, qui mallet exilium. Igitur post Metelli fugam omni nobilitate perculsâ, quum jam tertium annum dominaretur, eò vesaniæ progressus est, ut Consularia quoque comitia novâ cæde turbaret. Quippe ut satellitem furoris sui Glauciam, consulem faceret, Cajum Memmium competitorem interfici jussit: & in eo tumultu regem ex satellitibus suis se appellatum lætus accepit. Tum verò jam conspiratione Senatus, ipso quoque jam Mario consule, quia tueri non poterat, adverso: directæ in foro acies. expulsus inde, in Capitolium invasit. Sed quum abruptis fistulis obsideretur, Senatuiq; per lega-

tos

tos pœnitentiæ fidem faceret, ab arce degressus cum ducibus factionis receptus in curiam est. Ibi eum factâ irruptione, populus fustibus, saxisq; coopertum in ipsâ quoque morte laceravit.

Drusiana seditio.

Cap. XVII.

Postremò Livius Drusus non tribunatus modo viribus, sed ipsius etiam Senatus auctoritate, totiusque Italiæ consensu, easdem leges asserere conatus, dum aliud captat ex alio, tantum conflavit incendium, ut nec prima illius flamma posset sustineri: & subitâ morte correptus, hæreditarium in posteros suos bellum propagaret. Judiciariâ lege Caji Gracchi diviserant populum Romanum, & bicipitem ex unâ fecerant civitatem equi-

tes

tes Romani, tantâ poteſtate ſubnixi, ut qui fata, fortunaſque patrum, vitaſque principum haberent in manu, interceptis vectigalibus, peculārentur ſuo jure rempublicam, Senatus exilio Metelli, damnatione Rutilii debilitatus, omne decus majeſtatis amiſerat. In hoc ſtatu rerum pares opibus, animis, dignitate (unde & nata Livio Druſo æmulatio acceſſerat) equitem Servilius Cæpio, Senatum Livius Druſus aſſerere, ſigna, & aquilæ, & vexilla aderant. Ceterum ſic urbe in unâ quaſi in binis caſtris diſſidebatur. Prior Cæpio in Senatum impetu facto, reos ambitus Scaurum & Philippum principes nobilitatis elegit. His motibus ut reſiſteret Druſus, plebem ad ſe, Gracchanis legibus, eiſdem ſociis ad plebem ſpe civitatis erexit.

R xit.

xit. Extat vox ipsius, Nihil se ad largitionem ulli reliquisse, nisi si quis aut cœnum dividere vellet, aut cœlum. Aderat promulgandi dies, quum subitò tanta vis hominum undique apparuit, ut hostium adventu obsessa civitas videretur. Ausus tamen obrogare de legibus consul Philippus: sed apprehensum faucibus viator non ante dimisit, quàm sanguis in ora, & oculos redundaret. Sic per vim latæ, jussæque leges: sed pretium rogationis statim socii flagitavêre, quum interim imparem Drusum, ægrumque rerum temerè motarum, matura, ut in tali discrimine, mors abstulit. nec ideò minus socii promissa Drusi à populo Romano reposcere armis desierunt.

Bel-

Bellum Sociale.

Cap. XIIX.

SOCIALE bellum vocetur licet, ut extenuemus invidiam: si verum tamen volumus. illud civile bellum fuit, quippe quum populus Romanus Etruscos, Latinos, Sabinosque miscuerit, & unum ex omnibus sanguinem ducat, corpus fecit ex membris, & ex omnibus unus est. Nec minore flagitio socii, intra Italiam, quàm intra urbem cives rebellabant. Itaque quum Thusciæ civitates, quas viribus auxerant socii, justissimè postularent, ad quam spem eos cupidine dominationis Drusus erexerat: post quam ille domestico scelere oppressus est, eadem fax, quæ illum cremavit, socios in arma, & oppugnationē

Urbis accendit. Quid hac clade tristius? quid calamitosius? quum omne Latium, atque Picenum, Etruria omnis, atque Campania, postremò Italia contra matrem, ac parentem suam Urbem consurgerent. quum omne robur fortissimorum, fidelissimorumq; sociorum sub suis quisque signis haberent municipalia illa prodigia, Popedius Marsos, & Latinos Afranius, Umbros totus senatus, & consules. Samnium Lucaniamque Telesinus: quum regum & gentium arbiter Populus ipsum se regere non posset, ut victrix Asiæ Europæque à Corfinio Roma peteretur. Primum fuit belli in Albano monte consiliũ, ut festo die Latinarum Julius Cæsar, & Martius Philippus consules, intra sacra, & aras immolarentur. Postquam id nefas proditio-

tione discussum est. Asculo furor omnis erupit, in ipsâ quidem ludorum frequentiâ trucidatis, qui tum aderant ab urbe, legatis. hoc fuit impii belli sacramentum. Inde jam passim ab omni parte Italiæ duce & auctore belli discurrante Popedio, diversa per populos, & urbes, signa cecinêre. Nec Annibalis, nec Pyrrhi fuit tanta vastatio. Ecce Ocriculum, ecce Grumentum, ecce Fæsulæ, ecce Carseoli, reseratæ Nuceria & Picentia, cædibus, ferro & igne vastantur. Fusæ Rutilii copiæ, fusæ Cæpionis. Nam ipse Julius Cæsar exercitu amisso, quum in Urbem cruentus referretur, miserabili funere mediam etiam Urbem perviam fecit. Sed magna populi Romani fortuna, & semper in malis major, totis denuo viribus insurrexit; aggressique singuli

populos: Cato discutit Etruscos, Gabinius Marsos, Carbo Lucanos. Sylla Samnites. Strabo verò Pompejus omnia flammis, ferroque populatus, non prius finem cædium fecit, quàm Asculi eversione, manibus tot exercituum consularium, direptarumque urbium, diis litaretur.

Bellum Servile.

Cap. XIX.

UTcunque, etsi cum sociis nefas, cum liberis tamen, & ingenuis dimicatum est. quis æquo animo ferat in principe gentium populo bella servorum? Primum Servile bellum inter initia Urbis Herdonio Sabino duce in ipsâ Urbe tentatum est: quum occupata Tri-

Tribuniciis seditionibus civitate, Capitolium obsessum est, & à Consule captum : sed hic tumultus magis fuit quàm bellum. Mox imperio per diversa terrarum occupato, quis crederet Siciliam multò cruentius servili, quàm Punico bello esse vastatam? Terra frugum ferax, & quodammodo suburbana provincia, latifundiis civium Latinorum tenebatur. Hic ad cultum agri, frequentia ergastula, catenatique cultores, materiam bello præhuêre. Syrus quidam nomine Eunus (magnitudo cladium facit, ut meminerimus) fanatico furore simulato, dum Syriæ deæ comas jactat, ad libertatem, & arma servos, quasi numinum imperio, concitavit, idq; ut divinitùs fieri probaret, in ore abditâ nuce, quam sulfu-

re, & igne ſtipaverat, leniter inſpirans, flammam inter verba, fundebat. Hoc miraculum primùm duo millia ex obviis, mox jure belli refractis ergaſtulis ſexaginta amplius millium fecit exercitum, regiiſque, ne quid malis deeſſet, decoratus inſignibus, caſtella, oppida, vicos, miſerabili direptione vaſtavit. Quin illud quoque (ultimum belli dedecus) capta ſunt caſtra Prætorum, nec nominare ipſos pudebit, caſtra Manilii, Lentuli, Piſonis, Hypſęi. Itaq; qui per fugitivarios diſtrahi debuiſſent, prætorios duces, profugos prœlio, ipſi ſequebantur. Tandem Perpernâ imperatore ſupplicium de eis ſumptum eſt. Hic enim victos, & apud Ennam noviſſimè obſeſſos, quum fame quaſi peſtilentiâ conſumpſiſſet, reliquias latronum com-

pe-

pedibus catenis religavit, crucibusque punivit. fuitque de servis ovatione contentus, ne dignitatem triumphi servili inscriptione violaret. Vixdum respiraverat insula, quum statim à servis, & Syro reditur ad Cilicem. Athenio pastor, interfecto domino, familiam ergastulo liberatam, sub signis ordinat. Ipse veste purpureâ, argenteoque baculo, & regium in morem fronte redimita, non minorem, quàm ille fanaticus prior, conflat exercitum: acriusque multò, quasi & illum vindicaret, vicos, castella, oppida diripiens, in dominos, in servos infestiùs, quasi in transfugas, sæviebat. Ab hoc quoque Prætorii exercitus cæsi, capta Servilii castra, capta Luculli. Sed Aquilius Perpernæ usus exemplo, interclu-

cluſum hoſtem commeatibus ad extrema compulit: communitaſque copias armis, fame facilè delevit: dedidiſſentq; ſe, niſi ſupliciorum metui voluntariam mortem prætuliſſent. Ac ne de duce quidem ſupplicium exigi potuit, quamvis in manus venerit. quippe dum circa deprehendendum eum multitudo contendit, inter rixantium manus præda lacerata eſt.

Bellum Spartacum.

Cap. XX.

ENimverò ſervilium armorum dedecus feras. nam & ipſi per fortunã in omnia obnoxii, tamen quaſi ſecundum hominum genus ſunt, & in bona libertatis noſtræ adoptantur. bellum Spartaco duce concitatum, quo nomine ap-

appellem nescio. quippe quum servi militaverint, gladiatores imperaverint. illi infimæ sortis homines: hi pessimam auxêre ludibrio calamitatem. SPARTACUS, CRIXUS, OENOMAUS, effracto Lentuli ludo, cum triginta aut amplius ejusdem fortunæ viris eruperunt Capuâ, serviſque ad vexillum & ad auxilium vocatis, quum statim decem amplius millia coissent hominum, non modo effugisse contenti. jam vindicare volebant. Prima velut ara viris mons Vesuvius placuit. Ibi quum obsiderentur à Clodio Glabro, per fauces cavi montis vitineis delapsi vinculis, ad imas ejus descendêre radices: & exitu invio, nihil tale opinãtis ducis subito impetu castra rapuêre. Inde alia castra. Dein ceps Coram totamq; pervagantur Campaniam, Nec villarũ atque

atque vicorum vastatione contenti, Nolam, atque Nuceriam, Thurios, atque Metapontum terribili strage populantur. Affluentibus in diem copiis, quum jam esset justus exercitus, è viminibus, pecudumque tegumentis inconditos sibi clipeos, è ferro ergastulorum recocto, gladios, ac tela fecerunt. Ac ne quod decus justo deesset exercitui, domitis obviis gregibus paratur equitatus. captaque de Prætoribus insignia & fasces ad ducem detulêre. Nec abnuit ille de stipendiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator. qui defunctorum quoque prœlio ducum funera imperatoriis celebravit exequiis, captivosque circa rogum jussis armis depugnare, quasi planè ex-

expiaturus omne præteritum dedecus, si de gladiatore munerator fuisset. Inde jam consulares quoque aggressus, in Apennino Lentuli exercitum percecidit, apud Mutinam Caji Cassii castra delevit. Quibus elatus victoriis, de invadendâ urbe Romanâ, (quod satis est turpitudini nostræ) deliberavit. Tandem etiam totis imperii viribus contra mirmillonem consurgitur: pudoremque Romanum Licinius Crassus asseruit. à quo pulsi fugatique (pudet dicere) hostes, in extrema Italiæ refugerunt. Ibi circa Bruttium angulum occlusi, quum fugam in Siciliam pararent, neque navigia suppeterent, rateque ex cratibus, & dolia connexa virgultis in rapidissimo freto frustrà experirentur, tandem eruptione

facta dignam viris obiêre mortem: & quod sub gladiatore duce oportuit, sine missione pugnatum est. Spartacus ipse in primo agmine fortissimè dimicans, quasi Imperator, occisus est.

Bellum civile Marianum.

Cap. XXI.

HOc deerat unum populi Romani malis, ut jam ipse intra se parricidiale bellum domi stringeret, & in urbe mediâ ac foro, quasi harenâ cives cum civibus suis, gladiatorio more concurrerent. Æquiore animo utcunque ferrem, si plebeji duces, aut si nobiles, mali saltem ducatum sceleri præbuissent: quum verò (proh facinus) qui viri, qui imperatores! decora, & ornamenta sæculi sui Marius

rius, & Sylla, peſſimo facinori ſuam etiam dignitatem præbuerunt, tribns, ut ſic dixerim, ſideribus agitatum eſt : primo & levi & modico tumultu magis quàm bello, intra ipſos armorum duces ſubſiſtente ſævitiâ : mox atrociùs & cruentiùs per totius viſcera Senatus graſſante victoriâ. ultimum non civicam modò, ſed hoſtilem quoque rabiem ſupergreſſum eſt, quum armorum furor totius Italiæ viribus niteretur, eouſque odiis ſævientibus, donec deeſſent, qui occiderentur. Initium, & cauſa belli, inexplebilis honorum Marii fames, dum decretam Syllæ provinciam Sulpiciâ lege ſollicitat. Sed impatiens injuriæ ſtatim Sylla legiones circumegit : dilatoq; Mithridate, Eſquilinâ Collinaq; portâ geminum agmen Urbi

infudit. Unde quàm subitò Sulpicius, & Albinovanus objecissent catervas, sudesque & saxa undique à mœnibus, ac tela jacerentur, ipse quoque jaculatus incendio viam fecit, arcemque Capitolii, quæ Pœnos quoque. Gallos etiam Senones evaserat, quasi captivam victor insedit. Tum ex senatusconsulto adversariis hostibus judicatis, in præsentem tribunum, alioque diversæ factionis, jure sævitum est. Marium servilis fuga exemit, imò fortuna alteri bello reservavit. Cornelio Cinnâ, Cnæo Octavio consulibus, malè obrutum resurrexit incendium, & quidem ab ipsorum discordiâ, quum de revocandis, quos Senatus hostes judicaverat, ad populum referretur. Cincta quidem gladiis concione, sed vin-

cen-

centibus quibus pax, & quies potior, profugus patriâ ſuâ Cinna confugit ad partes. Redit ab Africâ Marius, clade major. ſiquidem carcer, catenæ, fuga, exilium, horrificaverant dignitatem. Itaque ad nomen tanti viri latè concurritur: ſævitia (proh nefas!) & ergaſtula armantur: & facilè invenit exercitum miſer imperator. Itaque vi patriam repoſcens, unde vi fuerat expulſus, poterat videri jure agere, niſi cauſam ſuam ſævitiâ corrumperet. Sed quum diis hominibuſque infeſtus rediret, ſtatim primo impetu cliens & alumna Urbis OSTIA, nefandâ ſtrage diripitur. Mox in urbem quadruplici agmine intratur. Divisêre copias Cinna, Marius, Carbo, Sertorius. Hîc poſtquam manus omnis Octavii depulſa Janiculo eſt, ſtatim

in principum cædem signo dato, aliquantò sævius, quàm aut in Punicâ, aut in Cimbricâ urbe, sævitur. Octavii consulis caput pro Rostris exponitur: Antonii consularis in Marii ipsius mensis. Cæsar & Fimbria in penatibus domorum suarum trucidantur: Crassi pater & filius in mutuo alter alterius aspectu. Bæbium, atque Numitorium, per medium forum unci traxêre carnificum. Catulus se ignis haustu ludibrio hostium exemit. Merula, flamen Dialis, in Capitolio, Jovis ipsius oculos venarum cruore respersit. Ancharius ipso vidente Mario confossus est, quia fatalem illam scilicet manum non porrexerat salutanti. Hæc tot Senatus funera intra calendas, & idus Januarii mensis, septima illa Marii pur-

pura

pura dedit. Quid futurum fuit, si annum Consularis implesset? Scipione, Norbanoque consulibus, tertius ille turbo civilis insaniæ toto furore detonuit. quippe quum hinc octo legiones, inde quingentæ cohortes starent in armis, & inde ab Asiâ cum victore exercitu Sylla properaret. Et sanè quum tàm ferus in Syllanos Marius fuisset: quantâ sævitiâ opus erat, ut Sylla de Mario vindicaretur? Primùm apud Capuam sub amne Vulturno signa concurrunt: & ibi statim Norbani fusus exercitus. statim omnes Scipionis copiæ, ostentatâ spe pacis, oppressæ. Tum Marius juvenis, & Carbo consules, quasi desperatâ victoriâ, ne inulti perirent, sanguine Senatus sibi parentabant. obsessaque Curia sic de

Senatu quasi de carcere, qui jugularentur, educti. Quid funerum in foro, in circo, in patentibus templis? Namque Quinctus Mucius Scævola pontifex. Vestales amplexus aras, tantum non eodem igne sepelitur. Lamponius atque Telesinus Samnitum duces, atrocius Pyrrho & Annibale Campaniam, Etruriamque populantur: & sub specie partium se vindicant. Apud Sacriportum, Collinamque porram debellatæ omnes hostium copiæ. Ibi Marius, hîc Telesinus oppressi. Nec idem tamen cædium, qui belli finis fuit. Stricti enim & in pace gladii: animadversumq; in eos, qui se sponte dediderant. Minus est, quòd apud Sacriportum, & apud Collinam portam septuaginta amplius millia Sylla concidit, bellum erat, Quatuor millia

lia deditorum inermium civium in villâ publicâ interfici jussit, Isti tot in pace, non plures sunt. quis autem illos potest computare, quos in Urbe passim, quisquis voluit, occidit? donec admonente Furfidio, *Vivere aliquos debere, ut essent, quibus imperarent*: proposita est ingens illa tabula: & ex ipso Equestris ordinis flore, ac Senatus, duo millia electi, qui mori juberentur. novi generis edictum. Piget posthæc referre, ludibrio habita fata Carbonis, fata Sorani prætoris, atque Venuleji: Bæbium sine ferro, ritu ferarum, inter manus laniatum: Marium ducis ipsius fratrem apud Catuli sepulchrum, oculis, manibus, cruribusque defossis, servatum aliquandiu, ut per singula membra moreretur. Positis singulorum

rum hominum ferè pœnis, municipia Italiæ splendidissima, sub hastâ venierunt, Spoletium, Interamninm, Prænestе, Fluentia. Nam Sulmonem vetus oppidum socium atque amicum (facinus indignum) nondum expugnatum, ut obsides jure belli, & modò morte damnati duci jubentur: sic damnatam civitatem jussit Sylla deleri.

Bellum Sertorianum.

Cap. XXII.

Bellum Sertorianum quid aliud, quàm Syllanæ proscriptionis hæreditas fuit? hostile potiùs, an civile dixerim, nescio: quippe quòd Lusitani, Celtiberique Romano gesserint duce. Exul, & pro-

profugus feralis illius tabulæ, vir ſummæ quidem, ſed calamitoſæ virtutis, malis ſuis maria terraſque permiſcuit, & jam Africæ, jam Balearibus inſulis fortunam expertus, miſſuſque in Oceanum, FORTUNATAS inſulas penetravit. Tandem Hiſpaniam armavit. viro cum viris facilè convenit. Nec aliàs magis apparuit Hiſpani militis vigor, quàm Romano duce. Quanquam ille non conrentus Hiſpaniâ, ad Mithridatem quoque, Ponticoſque reſpexit, regemque claſſe juvit. Et quid futurum fuit? ſatis tanto hoſti uno imperatore reſiſtere res Romana non potuit. additus Metello Cnæus Pompejus. Hi copias viri diu. & ancipiti ſemper acie attrivêre: nec tamen prius bello, quàm ſuorum ſcelere,

&

& insidiis, extinctus est. Copias ejus prope totâ Hispaniâ persequuti, diu & ancipiti semper acie dimicaverunt. Prima per legatos certamina habita, quum hinc Domitius, & cohortes inde Herculeji proluderent: mox his apud Segoviam, illis apud Anam flumen oppressis, ipsi duces cominus invicem experti, apud Lauronem, atque Sucronem æquavêre clades. Tum illis ad populationem agrorum, his ad urbium excidia conversis, misera inter Romanos duces Hispania discordiæ pœnas dabat: donec oppresso domesticâ fraude Sertorio, victo, deditoque Perpernâ, ipsæ quoque in Romanam fidem venêre urbes, Osca, Terme, Turia, Valentia, Auxima, & in fame nihil non experta Calaguris. Sic recepta in pacem Hispania.

Victo-

Victores duces externum id magis quàm civile bellum videri voluerunt, ut triumpharent.

Bellum civile sub Lepido.

Cap. XXIII.

Marco Lepido, Quinto Catulo consulibus, civile bellum pænè citiùs oppressum est, quàm inciperet: sed quantum, lateque fax illius motus ab ipso Syllæ rogo exarsit? Cupidus namque rerum novarum per insolentiam Lepidus, acta tanti viri rescindere parabat; nec immeritò, si tamen posset sine magnâ clade Reipublicæ. Nam quum jure belli Sylla dictator proscripsisset inimicos: qui supererant, revocante Lepido, quid aliud, quàm ad bellum vocabantur? T quum;

quumque damnatorum civium bona addicente Syllâ, quamvis malè capta, jure tamen, repetitio eorum proculdubio labefactabat compositam civitatem.

Expediebat ergo quasi ægræ, sauciæque Reipublicæ requiescere quomodocumque: ne vulnera curatione ipsâ rescinderentur: Ergo quum turbidis concionibus, velut classico civitatem terruisset, profectus in Etruriam, arma inde & exercitum Urbi admoverat. Sed jam Milvium pontum, collemque Janiculum Lutatius Catulus, Cnæusque Pompejus, Syllanæ dominationis duces atque signiferi, alio exercitu insederant. A quibus primo statim impetu retrò pulsus, hostisque à senatu judicatus, incruentâ fugâ Etruriam. inde Sardiniam recessit: ibique mor-

morbo & pœnitentiâ interiit. Victores, quod non temerè aliàs in civilibus bellis, pace contenti fuerunt.

LIBER QVARTUS.

Bellum Catilinarium.

Cap. I.

CATILINAM luxuriá primùm, tum hinc conflata egestas rei familiaris: simul occasio, quòd in extremis finibus mundi, arma Romana peregrinabantur, in nefaria consilia opprimendæ patriæ suæ compulêre: Senatum confodere, Consules trucidare, distringere incendiis urbem, diripere ærarium, totam denique rempublicam,

funditùs tollere, & quicquid nec Annibal videretur optasse. Quæ omnia quibus (ô nefas) sociis aggressus est ? Ipse patricius. sed hoc minus est : Curii, Porcii, Syllæ, Cethegi, Antonii, Varguntei, atque Longini, quæ familiæ? quæ senatus insignia ? Lentulus quoque tunc maximè Prætor : hos omnes immanissimi facinoris satellites habuit. Additum est *pignus conjurationis, sanguis humanus* ; quem circumlatum pateris bibere : summum nefas, nisi amplius esset, propter quod biberunt. Actum erat de pulcherrimo imperio, nisi illa conjuratio in Ciceronem, & Antonium Consules incidisset : quorum alter industriâ rem patefecit, alter manu oppressit. Tanti sceleris indicium per Fulviam emersit, vilissimum scortum, sed

in

in * patriciis innocens. Tum Consul habito senatu, in præsentem parricidam, in ptæsentem reum Cicero peroravit: sed non amplius profectum, quàm ut hostis evaderet, seque palam professo *incendium suum restinctorum ruinâ* minaretur. Et ille quidem ad præparatum à Manlio in Etruria exetcitum proficiscitur, signa illaturus Urbi. Lentulus destinatum familiæ suę Sibyllinis versibus regnum sibi vaticinans, ad præstitutum à Catilinâ diem, urbe totâ viros, faces, tela disponit. Nec civili conspíratione contentus: legatis Allobrogum, qui tum fortè aderant, in arma sollicitatis, iisset ultra Alpes furor, nisi altera proditione Vulturcii, Prætoris literæ tenerentur. Statim Ciceronis imperio injecta est barbaris ma-

nus. Palam Prætor in Senatu convincitur. De supplicio agentibus, Cæsar parcendum dignitati, Cato animadvertendum pro scelere censebat. Quam sententiam sequutis omnibus, in carcere parricidæ strangulantur. Quamvis parte conjurationis oppressâ, tamen ab incœpto Catilina non destitit, sed infestis ab Etruriâ signis patriam petens obvio Antonii exercitu opprimitur. Quam atrociter dimicatum sit, exitus docuit. nemo hostium bello superfuit. Quem quis in pugnando ceperat locum, eum amissâ animâ corpore tegebat. Catilina longè à suis inter hostium cadavera repertus est: pulcherrimâ morte, si pro patriâ sic concidisset.

Bel-

Bellum Cæsaris & Pompeij.

Cap. II.

JAM pœnè toto orbe pacato, majus erat imperium Romanum, quam ut ullis externis viribus extingui posset: Itaque invidens fortuna principi gentium populo, ipsum illum in exitium suum armavit. ac Mariana quidem, Cinnanaque rabies intra Urbem se præcluserat, quasi experiretur. Syllana tempestas latius, intra Italiam tamen, detonuerat, Cæsaris furor atq; Pompeji, Urbem, Italiam, gentes, nationes, totum denique, quà patebat, imperium, quodam quasi diluvio, & inflammatione corripuit: adeò, ut non rectè tantùm civile dicatur, ac ne sociale quidem, sed nec externum: sed

potius commune quoddam ex omnibus, & plus quàm bellum. Quippe, si duces ejus inspicias, totus Senatus in partibus. si exercitus, hinc undecim legiones, inde decem & octo, flos omnis & robur Italici sanguinis. si auxilia sociorum, hinc Gallici, Germaniq́ue delectus: inde Dejotarus, Ariobarzanes, Tarcondimotus, Cothus, omne Thraciæ, Cappadociæq́ue, Ciliciæ, Macedoniæ, Græciæ, Ætoliæ, totiusq́; robur Orientis. si moram belli, quatuor anni, & pro clade rerum, breve tempus. si locum, & spacium ubi commissum est, intra Italiam: inde se in Galliam, Hispaniamq́ue deflexit, reversumq́ue ab occasu, totis viribus in Epiro, Thessaliaq́ue consedit, hinc in Ægyptum subitò transiliit, inde respexit Asiam, inde

Afri-

Africæ incubuit, postremò in Hispaniam remigravit, & ibi aliquando defecit. Sed non & odia partium finita cum bello. Non enim prius quievêre, quàm in Urbe ipsâ, medio Senatu, eorum, qui victi erant, odia, victoris sese cæde satiarent. Causa tantæ calamitatis eadem, quæ omnium. NIMIA FELICITAS. Siquidem Quincto Metello, Lucio Afranio consulibus, qùum Romana majestas toto orbe polleret, recentesque victorias, Ponticos & Armenios triumphos in Pompejanis theatris Roma cantaret, nimia Pompeji potentia apud ocioſos, ut solet, cives, movit invidiam. Metellus ob imminutum Cretæ triumphum, Cato adversus potentes semper obliquus, detrectare Pompejum, actisque ejus obstre-

obſtrepere. Hic dolor tranſverſum egit: & ad præſidia dignitati paranda impulit Forte tunc Craſſus genere, divitiis, dignitate florebat: vellet tamen auctiores opes. Cajus Cæſar eloquentiâ, & ſpiritu, & jam conſulatu allevabatur. Pompejus tamen ſuper utrumque eminebat. Sic igitur Cæſare dignitatem comparare, Craſſo augere, Pompejo retinere cupientibus, omnibuſque pariter potentiæ cupidis, de invadendâ Republicâ facilè convenit. Ergo quum mutuis viribus in ſuum quiſque decus niteretur, Galliam Cæſar invadit, Craſſus Aſiam, Pompejus Hiſpaniam, tres maximos exercitus: & jam ſic orbis imperium, ſocietate trium principum occupatur. Decem annos traxit iſta dominatio. Exinde quoniam mutuo

tuo metu tenebãtur, Crassi morte apud Parthos, & morte Juliæ Cęsaris filię, quę nupta Pompejo, generi soceriq; concordiam matrimonii fœdere tenebat, statim æmulatio erupit. Jam Pompejo suspectæ Cæsaris opes, & Cæsari Pompejana dignitas gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille superiorem. Nefas! sic de principatu laborabant, tanquam duos tanta imperii fortuna non caperet. Ergo Lentulo Marcelloque consulibus rupta primâ conjurationis fide, de successione Cæsaris Senatus, idemq; Pompejus agitabat: nec ille abnuebat, si ratio sui proximis comitiis haberetur. Consulatus, absenti quem decem tribuni plebis, favense Pompejo, nuper decreverant, tum dissimulante eodem, negabatur. Veniret, & peteret majorum more.

Ille

Ille contrà flagitare decreta: ac nisi in fide permanerent, non se remittere exercitum. Ergo ut in hostem decernitur. His Cæsar agitatus, statuit præmia armorum armis defendere. Prima civilis belli harena, Italia fuit: cujus arces levibus præsidiis Pompejus insederat: sed omnia subito Cæsaris impetu oppressa sunt. Prima Arimino signa cecinerũt. Tum pulsus Etrutiâ Libo, Umbria Thermus, Domitius Corfinio. Et peractum erat bellum sine sanguine, si Pompejum Brundusii opprimere potuisset. & cœperat, sed ille per obsessi claustra portus, nocturnâ fugâ evasit. Turpe dictu. modo princeps patrum, pacis, bellique moderator, per triumphatum à se mare lacera, & pænè inermi nave fugiebat. Nec Pompejus ab Italiâ,

quàm

quàm Senatus ab Urbe, fugatur prior. quam pænè vacuam metu, Cæsar ingressus, Consulem se ipse facit. Ærarium quoq; sanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, jussit effringi: censumq; & patrimonium populi Romani ante rapuit, quàm imperium. Pulso fugatoq; Pompejo, maluit prius ordinare provincias quàm ipsum sequi. Siciliam & Sardiniam, annonæ pignora, per legatos habuit. Nihil hostile erat in Galliâ: pacem ipse fecerat. sed ad Hispanienses Pompeji exercitus transeunti per eam, duci portas claudere ausa MASSILIA est. *Misera, dum cupit pacem, belli metu, in bellum incidit*: sed quia tutis muris erat, vinci eam sibi jussit absenti. Græcula civitas, non pro mollitie nominis, & vallum cædere, & incendere machi-

nas ausa, & congredi navibus: sed Brutus, cui mandatum erat bellum, victos terrâ mariq; perdomuit. Mox dedêntibus sese ablata omnia præter, quam potiorem omnibus habebant, libertatem. Anceps, variumq; & cruentum in Hispaniâ bellum cum legatis Cnæi Pompeji, Petrejo & Afranio: quos Ilerdæ castra habentes, apud Sicorim amnem obsidere, & ab oppido intercludere aggreditur. Interim obundatione verni fluminis, commeatibus prohibet. Sic fame castra tentata sunt, obsessorque ipse quasi obsidebatur. sed ubi pax fluminis rediit, populationibus & pugnâ campos aperuit: iterum ferox instat: & cedentes ad Celtiberiam consequutus, aggere & vallo, ac per hæc siti ad deditionem compulit. Sic citerior Hispania recepta

pta est, nec ulterior moram fecit. quid enim una post quinq; legiones? Itaque ultrò cedente Varrone, Gades, fretum, Oceanus, omnia felicitatem Cæsaris sequebantur. Aliquid tamen adversus absentem ducem ausa fortuna est circa Illyricum, & Africam, quasi de industriâ prospera eius adversis radiarentur. Quippe quum fauces Adriatici maris jussi occupare Dolabella, & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyræo littore castra posuissent, jam maria latè tenente Pompejo, repentè legatus ejus Octavius Libo ingentibus copiis classicorum, circumvenit utrumque. Deditionem fames extorsit Antonio. Missæ quoque à Basilo in auxilium ejus rates, quales inopia navium fecerat, novâ Pompejanorum arte, Cilicum actis

sub mare funibus, captæ quasi per indaginem. Duas tamen æstus explicuit, una, quæ Opiterginos ferebat, in vadis hæsit, memorandumque posteris exitum dedit. Quippe vix mille juvenum manus, circumfusi undiq; exercitus per totum diem tela sustinuit. & quum exitum virtus non haberet, tamen ne in deditionem veniret, hortante tribuno Vultejo, mutuis ictibus in se concurrit. In Africâ quoque par & virtus & calamitas Curionis fuit: qui ad recipiendam provinciam missus, pulso, fugatoque Varo jam superbus, subitum Jubæ regis adventum, equitatumq; Maurorum sustinere non potuit. Patebat victo fuga, sed pudor suasit, ut amissum suâ temeritate exercitum, morte sequeretur. Sed jam debitum par fortunâ fla-

flagitante, ſedem bello Pompejus Epiron elegerat. nec Cæſar moratus. quippe ordinatis à tergo omnibus, quamvis hiems media prohiberet, tempeſtate ad bellum navigavit. poſitiſque ad Oricum caſtris, quum pars exercitus ob inopiam navium cum Antonio relicta, Brunduſii moram faceret, adeò impatiens erat, ut ad arceſſendos eos, ardente ventis mari, nocte concubia, ſpeculatorio navigio, ſolus ire tentaverit. Extat ad trepidum tanto diſcrimine gubernatorem, vox ipſius: *Quid times? Cæſarem vehis?* Contractis in unum undique copiis, poſitiſque cominus caſtris, diverſa erant ducum conſilia. Cæſar pro naturâ ferox, & conficiendæ rei cupidus, oſtentare aciem, provocare, laceſſere, nunc obſidione

castrorum, quæ sedecim milliuni vallo obduxerat, (sed quid his obesset obsidio, qui patente mari omnibus copiis abundarent?) nunc expugnatione Dyrrachii irrita, (quippe quam vel situs inexpugnabilem faceret.) ad hoc assiduis in eruptionem hostium prœliis, (quo tempore egregia virtus Scævæ centurionis emicuit, cujus in scuto centum atq; quadraginta tela sedêre.) jam verò direptione urbium sociarum, quum Oricum, & Gomphos, & alia castella Thessaliæ vastaret. Pompejus adversus hæc nectere moras, tergiversari simul, ut hostem intercluſum undique inopiâ commeatuum tereret, utque ardentissimi ducis consenesceret impetus. Nec diutius profuit duci salutare consilium. Milites ocium, socii moram,

ram, principes ambitum ducis increpabant. Sic præcipitantibus fatis, prœlio sumpta est Thessalia: & Philippicis campis, Urbis, imperii, generis humani fata commissa sunt. Nunquam ullo loco tantum virium populus Romanus, tantum dignitatis fortuna vidit. Trecenta amplius millia hinc & illinc, præter auxilia Regum & Senatus. Nunquam imminentis ruinę manifestiora prodigia, fuga victimarum, examina insignis, interdiu tenebræ. Dux ipse, & nocturnâ imagine, theatri sui audiens plausum, in modum planctus, circumsonare: & manè cum pullo (nefas) apud principia conspectus est. Numquam atrocior neq; alacrior exercitus Cæsaris fuit. Inde classica prius, inde tela. Annotatum quoque committentis aciem Crastini

pilum: qui mox adacto in os gladio, sic inter cadavera repertus, libidinem ac rabiem, quâ pugnaverat, ipsâ novitate vulneris præferebat. Sed nec minùs admirabilior illius exitus belli. Quippe quum Pompejus adeò equitum copiâ abundaret, ut facilè circumventurus sibi Cæsarem videretur, circumventus ipse est. Nam quum diu æquo marte contenderent, jussuque Pompeji fusus à cornu erupisset equitatus, repentè hinc signo dato, Germanorum cohortes tantùm in effusos equites fecêre impetum, ut illi esse pedites, hi venire in equis viderentur. Hanc stragem fugientis equitatus, levis armaturę ruina comitata est. Tunc terrore latius dato, turbantibus invicem copiis: reliqua strages quasi unâ manu facta est. Nec

ulla res magis exitio fuit, quàm ipsa exercitus magnitudo. Multus in eo prœlio Cæsar fuit, mediusque inter Imperatorem & militem. Voces quoque obequitantis exceptæ; altera cruenta, sed docta, & ad victoriam efficax, *Miles, faciem feri:* altera ad jactationem composita: *Parce civibus:* quum ipse sequeretur. Felicem utcunq; in malis Pompejum, si eadem ipsum, quæ exercitum ejus, fortuna traxisset. Superstes dignitati suæ vixit, ut cum majore dedecore per Thessalica Tempe equo fugeret, ut unâ naviculâ Lesbon applicaretur: pulsus Hedris in deserto Ciliciæ scopulo fugam in Parthos, Africam, vel Ægyptum agitaret: ut denique in Pelusiaco littore, imperio vilissimi regis, consiliis spadonum, &, ne quid malis desit,

sit, Septimii desertoris sui gladio trucidatus, sub oculis uxoris suę, liberorumque moreretur. Quis non peractum esse cum Pompejo crederet bellum? atqui acrius multò atq; vehementius Thessalici incendii cineres recaluêre. Et in ÆGYPTO quidem adversus Cæsarem sine partibus bellum. Quippe quum PTOLEMÆUS rex Alexandrię, summum civilis belli scelus peregisset, fœdusq; amicitiæ cum Cæsare, medio Pompeji capite sanxisset, ultionem tanti viri Manibus quærente fortunâ, causa non defuit. CLEOPATRA regis soror affusa Cæsaris genibus, partem regni reposcebat. Aderat puellæ forma, & quæ duplicaretur ex illo, quòd talis passa videbatur injuriam: odium ipsius regis, qui Pompeji cædem, partium fato, non Cæsari dederat,

rat, haud dubiè idem in ipsum ausurus, si expediſſet. Quam ubi Cæsar restitui jussit in regnum, statim ab iisdem percussoribus Pompeji, obsessus in regiâ, quamvis exiguâ manu, ingentis exercitus molem mirâ virtute sustinuit. Ac primùm, ædificiorum proximorum, atque navalium incendio, infestorum hostium tela submovit: mox in pæninsulam Pharon subitus evasit: inde depulsus in maria, mirâ felicitate ad proximam classem enatavit, relicto quidem in fluctibus paludamento, seu fato, seu consilio: nt illud ingruentibus hostium telis, saxisque peteretur. Tandem receptus à classicis suis, undique simul hostes adortus, debellavit perfidâ gente, justa generi Manibus dedit. Quippe & Theodotus magister, auctorq; totius bel-

belli, & ne virilia quidem portenta, Pothinus atq; Ganymedes, diversa per mare & terras fuga & morte consumpti. Regis ipsius corpus obrutum limo repertum est in aureæ loricæ honore. In Asiâ quoque novus rerum motus à Ponto, planè quasi de industriâ captante fortunâ hunc Mithridatico regno exitum, ut à Pompejo pater, à Cæsare filius vinceretur. Rex Pharnaces magis discordiæ nostræ fiduciâ, quàm virtutis suæ, infesto in Cappadociam agmine ruebat: sed hunc Cæsar aggressus, uno, &, ut sic dixerim, non toto prœlio, obtrivit, more fulminis, quod non uno eodemq; momento venit, percussit, abscessit. Nec vana de se prædicatio est Cæsaris, ante victum hostem esse, quàm visum. Sic cum exteris, at in Africâ cum civibus mul-

multò atrociùs, quàm in Pharsaliâ. Huc reliquias partium naufragarum quidam furoris æstus expulerat: nec reliquias diceres, sed integrum bellum. Sparsæ magis, quàm oppressæ vires erant. Auxerat sacramentum ipsa clades Imperatoris: nec degenerabat ducũ successio. Quippe satis amplè sonabant in Pompejani nominis locum Cato, & Scipio. Accessit copiis Mauritaniæ rex Juba, videlicet ut latiùs vinceret Cæsar. Nihil ergo inter Pharsaliam & Thapson, nisi quòd amplior eoque acrior Cæsarianorum impetus fuit, indignantium post Pompejum crevisse bellum. Denique quòd aliàs nunquam ante imperium ducis sua sponte signa cecinerũt. Strages à Juba cœpit. Ejus elephanti bellorum rudes, & nuper à silvâ,

consternati subito clangore, statim & exercitus in fugam, & duces fortius, quàm ut fugerent, non inconspicuâ tamen morte omnium. Jam SCIPIO nave fugiebat: sed assequutis eum hostibus, gladium per viscera exegit: ubi esset quodam requirente, respondit hoc ipsum, *Benè se habet Imperator.* Juba quum sese recepisset in regiam, magnificè epulatus, postero die cum PETREJO fugæ comite, super mensas, & pocula interficiendum se ei præbuit. Ille & regi suffecit, & sibi: quum interim semesi in medio cibi, & parentalia fercula regio simul Romanoque sanguine madebant. CATO non interfuit bello, positisque apud Bagradam castris, UTICAM velut altera Africæ claustra servabat. Sed acceptâ partium clade, nihil cun-

cta-

ctatus, ut ſapiente dignum erat, mortem etiã lætus accivit. Nam poſtquam filium, comiteſque ab amplexu dimiſit, in nocte lecto ad lucernam Platouis libro, qui immortalitatem animæ docet, pauſulùm quievit. tum circa primam vigiliam ſtricto gladio revelatum manu pectus ſemel, iterumque percuſſit. Auſi poſt hoc virum medici violare fomentis. Ille paſſus, dum abſcederent, reſcidit plagas: ſequutaque vis ſanguinis, moribundas manus in ipſo vulnere reliquit. Quaſi non eſſet uſquam dimicatum, ſic arma rurſus & partes. quantoque Africa ſupra Theſſaliam, tanto Africam ſuperabat Hiſpania, plurimumque favoris, partibus dabat fraternitas ducum, & pro uno duos ſtare Pompejos. Itaque nuſquam atrocius, nec tàm

ancipiti marte concursum est. Primùm in ipso ostio Oceani Varus, Didiusque legati conflixêre: sed acriùs fuit cum ipso mari, quàm inter se navibus bellum. siquidem velut furorem civium castigaret Oceanus, utramque classem naufragio cecidit. Quinam ille horror, quum eodem tempore fluctus, procellæ, viri, naves, armamenta confligerent? adde situs ipsius formidinem, vergentia in unum, hinc Hispaniæ, indę Mauritaniæ littora, mare & intestinum, & externum, imminentesque Herculis speculas, quum omnia undique simul prœlio, & tempestate sævirent. Mox circa obsidiones urbium utrimque discursum est. quæ miseriæ inter hos atque illos duces societatis Romanæ pœnas dabant. Omnium postrema cer-

certaminum Munda. Hîc non pro ceterâ felicitate, sed anceps, & diu triste prœlium: ut planè videretur nescio quid deliberare fortuna. Sanè & ipse ante aciem mœstior non ex more Cæsar, sive respectu fragilitatis humanæ, sive nimiam prosperorum suspectam habens continuationem, vel eadem timens, postquam idem esse cœperat quod Pompejus. Sed in ipso prœlio, quod nemo unquam meminerat, quum diu pari marte acies nihil aliud, quàm occiderent, in medio ardore pugnantium subitò ingens inter utrosque silentium, quasi convenisset. hic omnium sensus erat. Novissimè illud inusitatum Cæsaris oculis, (nefas) post quatuordecim annos, probata veteranorum manus gradum retrò dedit. Quod etsi nondum

fugerat, apparebat tamen pudore magis, quàm virtute resistere. Itaque ablegato equo, similis furenti, primam in aciem procurrit. Ibi prensare fugientes, confirmare, per totum denique agmen oculis, manibus, clamore volitare. Dicitur in illâ perturbatione, & de extremis agitasse secum, & ita manifesto vultu fuisse, quasi occupare manu mortem vellet, nisi cohortes hostium quinque per transversam aciem actæ, quas Labienus periclitantibus castris subsidio miserat, fugæ speciem præbuissent. Hoc aut ipse credidit, aut dux callidus arripuit in occasionem: & quasi in fugientem invectus, simul & suorum erexit animos, & hostes perculit. Nam hi, dum se putant vincere, fortius sequi: Pompejani dum fu-

ge-

gere credunt ſuos, fugere cœperunt. Quanta fuerit hoſtium cædes, ira, rabieſque victoribus, ſic æſtimari poteſt. Hoc à prœlio profugi, quum ſe Mundæ recepiſſent, & Cæſar obſideri ſtatim victos imperaſſet, ex congeſtis cadaveribus agger effectus eſt: quæ pilis jaculiſque confixa, inter ſe tenebantur, fœdum etiam inter barbaros. Sed videlicet victoriã deſperantibus Pompeji liberis, Cnæum prœlio profugum, crure ſaucio, deſerta & avia petentem, Cenonius apud Lauronam oppidum conſequutus, pugnantem (adeò nondum deſperaverat) interfecit. Sextum fortuna in Celtiberiam interim abſcondit, aliiſq; poſt Cæſarem bellis reſervavit. Cæſar in patriam victor invehitur. Primum de Galliâ TRIUMPHUM

transmiserat Rhenus & Rhodanus, & ex auro captivus Oceanus: alterum laurus Ægyptia... tunc in ferculis Nilus, Arsinoë, & ad simulachrum ignium ardens Pharus. Tertius de Pharnace currus, & Ponto. Quartus Jubam & Mauros, & bis subactam ostendebat Hispaniam. Pharsalia, & Thapsos, & Munda nusquam. Et quantò majora erant, de quibus non triumphabat? Hic aliquando finis armis fuit. Reliqua pax incruenta: pensatumque clementiâ bellum. Nemo cæsus imperio, præter Afranium. satis ignoverat semel, & Faustum Syllam. didicerat generum timere, filiamque Pompeji cum patruelibus ex Syllâ, hîc posteris cavebatur. Itaque non ingratis civibus, omnes unum in principem congesti honores

nores, circa templa imagines in theatro distincta radiis corona, suggestus in curiâ, fastigium in domo, mensis in cœlo, ad hoc pater ipse patriæ, perpetuusque dictator: noviſſimè, dubium an ipso volente, oblata pro Rostris ab Antonio consule, regni insignia. Quæ omnia velut insulæ in destinatam morti victimam congerebantur. Quippe *clementiam principis vicit invidia, gravisq; erat liberis ipsa beneficiorum potentia.* Nec diutiùs dilatio donata est: sed Brutus & Cassius, aliique patricii consenserunt in cædem principis. QVANTA VIS FATI? manaverat latè conjuratio. libellus etiam Cæsari datus eodem die, nec perlitare centum victimis potuerat. venit in curiam tamen, expeditionem Parthicam meditans, ibi

in

in curuli ſedentem eum Senatus invaſit: tribūſq; & viginti vulneribus ad terram datus eſt. Sic ille, qui terrarum orbem civili ſanguine impleverat, tandem ipſe ſanguine ſuo curiam implevit.

Cæſar Auguſtus,

Cap. III.

POpulus Romanus, Cæſare & Pompejo trucidatis, rediſſe in ſtatum priſtinæ libertatis videbatur: & redierat, niſi aut Pompejus liberos, aut Cæſar hæredem reliquiſſet: vel, quod utroque perniciosius fuit, ſi non collega quondam, mox æmulus Cæſarianæ potentiæ, fax & turbo ſequentis ſæculi, ſuperfuiſſet Antonius. Quippe dum Sextus paterna repetit, trepidatum toto mari. dum Octavius mortem

pa-

patris ulciſcitur, iterum fuit movenda Theſſalia. Dum Antonius varius ingenio, aut ſucceſſorem Cæſaris indignatur Octavium, aut amore Cleopatræ, deſciſcit in regem. Nam aliter ſalvus eſſe non potuit, niſi confugiſſet ad ſervitutem. Gratulandum tamen in tantâ perturbatione eſt, quòd potiſſimùm ad Octavium Cæſarem Auguſtum ſumma rerum rediit: qui ſapientiâ ſuâ, atq; ſolertiâ, perculſum undique, & perturbatum ordinavit imperii corpus. Quod ita haud dubiè nunquam coire & conſentire potuiſſet, niſi *unius præſidis nutu, quaſi animâ & mente regeretur.* Marco Antonio, Publio Dolabellâ conſulibus, imperium Romanum jam ad Cæſares transferente fortunâ, varius, & multiplex civitatis motus fuit, quod-

quodque in annuâ cœli conversione fieri solet, ut mota sidera tonent, ac suos flexus tempestate significent: sic in Romanæ dominationis, id est, humani generis conversione, penitus intremuit, omnique genere diserimi-num, civilibus, terrestribus, ac navalibus bellis, omne imperii corpus agitatum est.

Bellum Mutinense.

Cap. IV.

PRima civilium motuum causa testamentum Cæsaris fuit, cujus secundus hæres Antonius prælatum sibi Octavium furens, inexpiabile contra adoptionem acerrimi juvenis susceperat bellum. Quippe quum intra decem & octo annos tenerum, obnoxium & opportunum injuriæ ju-

juvenem videret, se plenæ ex commilitio Cæsaris dignitatis & furtis hæreditatem lacerare, ipsum insectari probris, & cunctis artibus, quum adoptionem Juliæ gentis inhibere non desineret: denique ad opprimendum juvenem, palam arma moliri: & jam parato exercitu in Cisalpinâ Gallia resistentem motibus suis Decimum Brutum obsidebat: Octavius Cæsar ætate, & injuriâ favorabilis, & nominis majestate, quod sibi induerat, revocatis ad arma veteranis, privatus (quis crederet?) consulem aggreditur. obsidione Mutinæ liberat Brutum. Antonium exuit castris. Tum quidem etiam manu pulcher apparuit. nam cruentus & saucius aquilam à morienti signifero traditam, suis humeris in castra referebat,

Bellum Perusinum.

Cap. V.

ALterum bellum concitavit agrorum divisio, quos Cæsar veteranis in castris, pretium militiæ, persolvebat. Semper alias Lucii Antonii pessimum ingenium Fulvia, gladio cincta virilis militiæ, uxor, agitabat. Ergo depulsos agris colonos incitando, iterum in arma ierat. Hîc verò jam non privatis, sed totius Senatus suffragiis judicatum hostem Cæsar aggressus, intra Perusiæ muros redegit, compulitque ad extrema deditionis, turpi, & nihil non experta fame.

Trium-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0258
DFG

Triumviratus.

Cap. VI.

QVum solus etiam gravis paci, gravis Reipublicæ esset Antonius, quasi ignis incendio Lepidus accessit. Quid contra duos exercitus necesse fuit venire in cruentissimi fœderis societatem? Diversa omnium nota incendia. Lepidum divitiarum cupido, quarum spes ex turbatione Reipublicæ: Antonium ultiones de his, qui se hostem judicassent: Cæsarem inultus pater, & Manibus ejus graves Cassius & Brutus agitabant. In hoc velut fœdus pax inter tres duces componitur. Apud Confluentes, inter Perusiã & Bononiam jungunt manus, & exercitus cõsalutant. Nullo more Triumviratus invaditur. oppressaq; armis Republica, redit

Syllana proſcriptio: cujus atrocitas nihil in ſe minus habet, quàm numerum centum quadraginta Senatorum. Exitus fœdi, truces, miſerabiles, toto terrarum orbe fugientium: pro quibus quis pro dignitate rei ingemiſcat, quum Antonius Lucium Cæſarem avunculum ſuum, Lepidus Lucium Paulum ſuum fratrem proſcripſerit? Romæ capita cæſorum proponere in Roſtris jam uſitatum erat: verùm ſic quoq; civitas lachrymas tenere non potuit, quum reciſum Ciceronis caput in illis ſuis Roſtris videretur: nec aliter ad videndum eum, quàm ſolebat ad audiendũ, concurreretur. Hæc ſcelera in Antonii Lepidiq; tabulis. Cæſar percuſſoribus patris contentus fuit. Hęc quoq; niſi multa fuiſſet, etiã juſta cędes haberetur.

Bel-

Bellum Cassij & Bruti.

Cap. VII.

BRutus & Cassius sic Cæsarem quasi Tarquinium regem, depulisse regno videbantur: sed libertatem, quam maximè restitutam voluerunt, illo ipso parricidio perdidêre. Igitur cæde perfectâ, quum veteranos Cæsaris, nec immeritò, timerent, statim è curiâ in Capitolium confugerunt. Nec illis ad ultionem deerat animus, sed ducem non habebant. Igitur quum appareret, quæ strages Reipublicæ immineret, displicuit ultio cum Consulis abolitione decreta. Ne tamen publici doloris oculos ferrent, in provincias ab illo ipso, quem occiderant, Cæsare datas, Syriam & Macedoniam, concessc-

ferunt, Sic vindicta Cæsaris dilata potiùs, quàm oppressa est. Igitur otdinata magis, ut poterat, quàm ut debebat, in Triumviros, republica, relicto ad Urbis præsidium Lepido, Cæsar cum Antonio in Cassium Brutumque succingitur. Illi comparatis ingentibus copiis, eandem illam, quæ fatalis Cnæo Pompejo fuit, harenam insederant. Sed nec tum imminentia cladis destinatæ signa latuère. Nam & assuetæ cadaverum pabulo volucres, castra quasi jam sua circumvolabant: & in aciem prodeuntibus obvius Æthiops, nimis apertè ferale signum fuit. Ipsiq; Bruto per noctem, quum illato lumine ex more aliqua secum agitaret, atra quædam imago se obtulit: &, quæ esset, interrogata, *Tuus*, inquit, *malus genius*. Hoc

dixit,

dixit, & sub oculis mirantis evanuit. Pari in meliora præsagio in Cæsaris castris omnia aves, victimæque promiserant: sed, nihil illo præsentius, quod Cæsaris medicus somnio admonitus est, ut Cæsar castris excederet, quibus capi imminebat: ut factum est. Acie namq; commissâ, quum pari ardore aliquandiu dimicatum foret: & quamvis dūces non essent præsentes, quorum alterum corporis ægritudo, illum metus & ignavia subduxissent, staret tamen pro partibus invicta fortuna & ultoris, & qui vindicabantur, primum adeò anceps fuit, & par utrimque discrimen, ut exitus prœlii docuit. Capta sunt hinc Cæsaris castra, inde Cassii. Sed quantò EFFICACIOR EST FORTUNA, QVAM VIR-

TUS, & quàm verum est, quod moriens efflavit, NON IN RE, SED IN VERBO TANTÙM ESSE VIRTUTEM? Victoriam illi prœlio error dedit. Cassius inclinato cornu suorum, quum captis Cæsaris castris, rapido impetu recipientes se equites videret, fugere arbitratus, evadit in tumulum: inde pulvere & strepitu, etiam nocte vicinâ, eximentibus gestæ rei sensum, quum speculator quoque in id missus, tardiùs renunciaret, transactum de partibus ratus, uni de proximis auferendum præbuit caput. Brutus quum in Cassio etiam suum animum perdidisset, ne quid ex constituti fide resignaret (ita enim par superesse bello convenerat) ipse quoque uni comitum suorum præbuit latus. Quis sapientissimos

mos viros non miretur ad ultimum non ſuis manibus uſos? niſi ſi hoc quoq; ex perſuaſione defuit, ne violarent manus, ſed in abolitione ſanctiſſimarum piiſſimarumque animarum, judicio ſuo, ſcelere alieno, uterentur.

Bellum cum Sexto Pompejo.

Cap. IIX.

SUblatis percuſſoribus Cæſaris, ſupererat Pompeji domus. Alter juvenum in Hiſpaniâ occiderat, alter fugâ evaſerat: contractiſque infelicis belli reliquiis, quum inſuper ergaſtula armaſſet, Siciliam, Sardiniamq; habebat. Jam & claſſe medium mare inſederat. O quàm diverſus à patre! Ille Cilicas extinxerat: hic ſecum piratas navales agitabat. Tantâ mole belli pe-

penitùs in Siculo freto juvenis oppressus est: magnique famam ducis ad inferos secum tulisset, si nihil tentasset ulteriùs: nisi quod magnæ indolis signum est, SPERARE SEMPER. Perditis enim rebus profugit, Asiamque velis petit, venturus ibi in manus hostium, & catenas, &, quod miserrimum est fortibus viris, ad hostium arbitrium sub percussore moriturus. Non alia post Xerxem miserabilior fuga. quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septémve fugiebat, extincto prætoriæ navis lumine, anulis in mare abjectis, pavens atque respectans, & tamen non timens, ne periret.

Bel-

Bellum Parthicum duce Ventidio.

Cap. IX.

QVamvis in Cassio & Bruto partes sustulisset, in Pompejo totum partium nomen abolevisset: nondum tamen ad pacis stabilitatem profecerat Cæsar, quum scopulus & nodus, & mora publicæ securitatis supereſſet Antonius. Nec ille defuit vitiis, quin periret, imò omnia expertus ambitu & luxuriâ, primùm hostes, deinde cives, tandem etiam terræ sæculum liberavit. Parthi clade Crassianâ altiùs animos erexerant: civilesque populi Romani discordias læti acceperant: itaque ut prima effulsit occasio, non dubitaverunt erumpere, ultrò quidem invitante Labieno, qui missus à Cassio

Cassio, Brutoque (quis furor scelerum?) sollicitaverat hostes in auxilium: & illi Pacoro duce, regio juvene, dissipant Antoniana præsidia. Casca legatus, ne veniret in potestatem, à gladio suo impetravit. Denique ablatâ Syriâ, emanabat latius malum, hostibus sub auxilii specie sibi vincentibus, nisi Ventidius, & hic legatus Antonii, incredibili felicitate & Labieni copias, ipsumque Pacorum, & omnem Parthicum equitatum toto inter Orontem & Euphratem sinu latè cecidisset. Viginti amplius millium fuit. nec sine consilio ducis. qui simulato metu adeò passus est hostem castris succedere, donec absumto jactus spatio, adimeret usum sagittarum. Rex fortissimè dimicans cecidit. Mox circumlato ejus per urbes,

quæ

quæ desciverant, capite, Syria sine bello recepta. Sic Crassianam cladem Pacori cæde pensavimus.

Bellum Parthicum cum Antonio.

Cap. X.

EXpertis invicem Parthis, atque Romanis, quum Crassus, atque Pacorus utrimque virium mutuarum documenta fecissent, pari rursus reverentiâ, integrata amicitia, & quidem ab ipso fœdus Antonio cum rege percussum. Sed immensa vanitas hominis, dum titulorum cupidine Araxem, & Euphratem sub imaginibus suis legi concupiscit: neque causâ, nec consilio, ac ne imaginariâ quidem belli indictione, quasi hoc quoque ex arte ducis præriperet, relictâ repente Syriâ, in Parthos impetum

facit. Quæ gens præter armorum fiduciam callida, simulat trepidationem, & in campos fugam. Hic statim quasi victor sequebatur: quum subitò, nec magna hostium manus, ex improviso, & jam in fessos viâ, sub vespere velut nimbus erupit: & missis undique sagittis, duas legiones operuerunt.

Nihil acciderat in comparationem cladis, quæ in posterum diem imminebat, nisi interveniſſet deûm miseratio. Unus ex clade Crassianâ Parthico habitu castris adequitat, & salute Latinè datâ, quum fidem ipse feciſſet, quid immineret, edocuit, jam affuturum cum omnibus copiis regem: irent retrò, peterentque montes: sic quoque hostem fortasse non defore. atque ita sequuta est minor vis hostium,

stium quàm imminebat. Adfuit tamen : deletæque reliquæ copiæ forent, nisi urgentibus telis in modum grandinis, quadam forte docti, procubuissent in genua milites, & elatis super capita scutis, cæsorum speciem præbuissent. Tum Parthus arcus inhibuit. Deinde Romani, quum se rursus extulissent, adeò res miraculo fuit, ut unus ex barbaris miserit vocem: *Ite, & bene valete Romani: meritò vos victores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fertis.* Non minor ex aquâ postea, quàm ab hostibus accepta clades. Infesta primùm fuit siti regio, tum quibusdam Salmacidis fluvius infestior, noviſſimeque, jam ab invalidis & avidè hauriebatur: quum noxiæ etiam dulcis fieret. Mox & ardores per Armeniam, & nives

per Cappadociam, & utriusque cœli subita mutatio pro pestilentiâ fuit. Sic vix tertiâ parte de sedecim legionibus reliquâ, quũ argentum ejus passim dolabris concideretur: & subinde inter moras mortem à gladiatore suo efflagitasset, egregius imperator tandem profugit in Syriam. ibiq; incredibili quâdam mentis væcordiâ ferocior aliquanto factus est: quasi vicisset, qui evaserat.

Bellum cum Antonio & Cleopatrâ.

Cap. XI.

FUror Antonii quatenus ambitu non interiret, luxu, & libidine extinctus est. Quippe post Parthos, quum exosus arma in otio ageret, captus amore Cleopatræ, quasi bene gestis rebus, in regio se sinu reficiebat.

Hæc

Hæc mulier Ægyptia, ab ebrio imperatore, pretium libidinum Romanum imperium petit. Et promisit Antonius: quasi facilior esset Partho Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacitè, sed patriæ, nominis, togæ, fasciúm oblitus, totus in monstrum istud, ut mente, ita animo quoque, & cultu descivérat. Aureum in manu baculum. ad latus acinace. purpurea vestis ingentibus obstricta gemmis. diadema aderat, ut reginâ rex ipse frueretur. Ad primam novorum motuum famam Cæsar à Brundusio trajecerat, ut venienti bello occurreret: positisq; in Epiro castris, Leucadem insulam, montemque Leucaten, & Ambracii sinus cornua, infestâ classe, succinxerat. Nobis quadringentæ amplius naves, du-

centæ non minus hostium: sed numerum magnitudo pensabat. Quippe à senis in novenos remorum ordinibus: ad hoc turribus, atque tabulatis allevatæ, castellorum & urbium specie, non sine gemitu maris, & labore venturum ferebantur. quæ quidem ipsa moles exitio fuit. Cæsaris naves à triremibus in senos, non amplius, ordines creverant. itaque habiles in omnia, quæ usus poscebat, ad impetus, & recursus, flexusque capiendos, illas graveis, & ad omnia præpeditas, singulas plures adortæ, missilibus simul cum rostris, ad hoc ignibus jactis, ad arbitrium dissipavêre. Nec ullâ re magis hostilium copiarum apparuit magnitudo, quàm post victoriã. Quippe immensa classis naufragio belli facto, toto mari ferebatur.

tur. Arabumque, & Sabæorum, & mille aliarum gentium Asiæ spolia, purpuram, aurumque in ripam assiduè mota ventis maria removebant. Prima dux fugæ regina, cum aureâ puppe, veloq; purpureo, se in altum dedit. Mox sequutus Antonius: sed instare vestigiis Cæsar. Itaque nec aperta in Oceanum fuga, nec munita præsidiis utraque Ægypti cornua, Parætonium atque Pelusium profuêre. propè manu tenebantur. Prior ferrum occupavit Antonius. Regina ad pedes Cæsaris provoluta, tentavit oculos ducis, frustrà. Nam *pulchritudo intra pudicitiam principis fuit.* Nec illa de vitâ, quæ offerebatur, sed de parte regni laborabat. Quod ubi desperavit à principe, servariq; se triumpho vidit, incautiorem nacta custo-

diam, in Mauſoleum ſe (ſepulchra regum ſic vocant) recepit. ubi maximos, ut ſolebat, induta cultus, in differto odoribus ſolio, juxta ſuum ſe collocavit Antonium, admotiſque ad venas ſerpentibus, quaſi ſomno ſoluta.

Bella adverſus gentes externas.

Cap. XII.

Hic finis armorum civilium. reliqua adverſus exteras gentes: quæ diſtricto circa mala ſua imperio, diverſis orbis oris emicabant. Nova quippe pax: nèc-dum aſſuetæ frenis ſervitutis, tumidæ gentium inflatæque cervices, ab impoſito nuper jugo reſiliebant. Ad Septentrionem converſa fermè plaga, ferocius agebat, Norici, Illyrii, Pannonii, Dalmatæ, Myſi, Thraces

&

& Daci, Sarmatæ atq; Germani.

NORICIS animos dabant Alpes, atque nives, quò bellum non posset ascendere: sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones atque Vindelicos, per privignum suum Claudium Drusum perpacavit. Quæ fuerit callidarum gentium feritas, facilè vel mulieres ostendêre: quæ deficientibus telis, infantes ipsos afflictos humo, in ora militum adversa miserunt.

ILLYRII quoque sub Alpibus agunt, imasq; valles earum, ad quædam quasi claustra, custodiunt, abruptis torrentibus impliciti. in hos expeditionem ipse sumpsit: fieriq; pontes imperavit. Hîc se & aquis & hoste turbantibus, cunctanti ad ascensum militi scutum de manu rapuit: & in viâ primus, tunc agmi-

gmine sequuto, quum Illyricus multitudine pontem succidisset, saucius manibus, ac cruribus, speciosior sanguine, & ipso periculo angustior, terga hostium persecutus est.

Pannonii duobus saltibus, ac tribus fluviis, Dravo, Savo, Istroq; vallabantur. populati proximos, intra ripas se recipiebant. in hos domandos Vibium misit. cæsi sunt in utrisq; fluminibus. Arma victorum non ex more belli, cremata; sed capta sunt, & in profluentes data: ut ceteris, qui resistebant, victoria sic nunciaretur.

Dalmatæ plerumq; sub silvis agunt: inde in latrocinia promptissimi. Hos jam quidem Marcius incensâ urbe Delminio quasi detruncaverat. postea Asinius Pollio (hic secundus orator) gregibus, armis, agris multaverat: sed

Au-

Augustus perdomandos Vibio mandat: qui efferum genus fodere terras coëgit, aurumque venis repurgare: quod alioquin gens omnium cupidissima, studiosâ diligẽtiâ anquirit: ut illud in usus suos servare videatur.

Mysi, quàm feri, quàm truces fuerint, quàm ipsorum etiám barbari barbarorum, horribile dictu est. Unus ducum, ante aciem postulato silentio, *Qui vos*, inquit, *estis?* Responsum invicem: *Romani gentium domini.* Et illi: *Ita*, inquiunt, *si nos vieeritis.* Accepit omen Marcus Crassus. Illi statim ante aciem immolato equo concepêre votum, ut cæsorum extis ducum & litarent, & vescerentur. Deos audisse credideris, nec tubam sustinere potuerunt. Non minimum terroris incussit barbaris Domitius

tius centurio, satis barbaræ, efficacis tamen apud pares homines stoliditatis, qui foculum gerens super cassidem, suscitatam motu corporis flammam velut ardenti capite fundebat. Ante hos THRACUM maximè populus defciverat. Ille barbarus, & signis militaribus, & disciplina, armis etiã Romanis assueverat: sed à Pisone perdomiti, in ipsâ captivitate rabiem ostendêre. quippe quum catenas morsibus tentarent, feritatem suam ipsi puniebant.

DACI montibus inhærent. Cotisonis regis imperio, quotiens concretus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere solebant, & vicina populari. Visum est Cæsari Augusto gentem aditu difficillimam submovere. Misso igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam. citra, præsidia con-

constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed summota, atque dilata est.

SARMATÆ patentibus campis inequitant. & hos per eundem Lentulum prohibere Danubio, satis fuit. Nihil præter nives, rarasq; silvas habent. Tanta barbaries est, ut pacem nō intelligant.

GERMANIAM quoque utinam vincere tanti non putasset: *magis turpiter amissa est, quàm gloriosè acquisita*: sed quatenus sciebat patrem suum Cæsarem, bis trajecto ponte Rheno, quæsisse bellum. in illius honorem concupiit facere provinciam. & factum erat, si barbari tàm vitia nostra, quàm imperia, ferre potuissent. Missus in eam provinciam Drusus, primos domuit USIPETES: inde TENCTEROS percurrit, & CATTOS.

Nam MARCOMANNORUM ſpoliis inſignibus quendam editum tumulum in trophęi modum excoluit. Inde validiſſimas nationes, CHERUSCOS, SVEVOSQVE & SICAMBROS pariter aggreſſus eſt: qui viginti centurionibus incrematis, hoc velut ſacramẽto ſumſerant bellum, adeò certâ victoriæ ſpe, ut prędam in anteceſſum pactione dividerent. Cheruſci equos, Svevi aurum & argentum, Sicambri captivos elegerant: ſed omnia retrorſum. Victor namq; Druſus equos, pecora, torques eorum, ipſoſq; , præda diviſit, & vendidit. præterea in tutelam provinciarum, præſidia, atq; cuſtodias ubique diſpoſuit, per Moſam flumen, per Albim, per Viſurgim. Nam per Rheni quidẽ ripam quinquaginta amplius caſtella direxit, Bononiam & Geſoria-

riacum pontibus junxit, classibusq; firmavit. Invium atq; inaccessum in id tempus Hercynium saltum patefecit. Ea denique in GERMANIA pax erat, ut mutati homines, alia terra, cœlum ipsum mitius, molliusque solito videretur. Deniq; non per adulationem, sed ex meritis, defuncto ibi fortissimo juvene, ipsi, quod nunquam aliàs, Senatus cognomen ex provinciâ dedit. Sed DIFFICILIUS EST PROVINCIAS OBTINERE, QVAM FACERE. *viribus parantur, jure retinentur.* Igitur breve id gaudium. Quippe Germani victi magis, quàm domiti erant: *mores q; nostros magis, quàm arma* sub imperatore Druso susceperant: postquam verò ille defunctus, Vari Quintilii libidinem, ac superbiam haud secus, quàm sævitiam, odisse ceperunt.

Ausus ille agere conventum: & in castris se direxerat, quasi violentiam barbarorum & lictoris virgis, & præconis voce posset inhibere: at illi, qui jampridem rubigine oblitos enses, inertesq; mœrerent equos, ut primùm togas, & sæviora armis jura viderunt, duce Arminio arma corripiunt, quum interim tanta erat Varo pacis fiducia, ut ne prædicta quidem, & prodita per Segestem unum principum, conjuratione, commoveretur. Itaque improvidum, & nihil tale metuentem improvisò adorti, quum ille (ô securitas!) ad tribunal citaret, undique invadunt, castra rapiunt, tres legiones opprimũtur. Varus perditas res eodem, quo Cannensem diem Paulus, & fato est, & animo sequutus. Nihil illâ cæde per paludes, perque silvas cruen-

cruentius: nihil insultatione barbarorum intolerabilius, præcipuè tamen in causarũ patronos. Aliis oculos, alii manus amputabant: unius os sutum, recisâ prius linguâ, quam in manu tenẽs barbarus, *Tandem*, inquit, *vipera sibilare desiste.* Ipsius quoq: consulis corpus, quod militum pietas humi abdiderat, effossum. Signa, & aquilas duas adhuc barbari possident. tertiã signifer prius, quàm in manus hostium veniret, evulsit, mersamq: intra baltei sui latebras gerens, in cruentâ palude sic latuit. Hac clade factum. ut imperium, quod in littore Oceani non steterat, in ripâ Rheni fluminis staret. Hæc ad Septentrionẽ.

Sub MERIDIANO tumultuatum magis, quàm bellatum est. MUSULANIOS atq; GÆTULOS, accolas Syrtium, Cosso duce

compescuit: unde illi Gætulici nomen. Latius victoria patet. MARMARIDAS, atque GARAMANTAS Curinio subigendos dedit. Potuit & ille redire, Marmaricus, sed modestior in æstimandâ victoriâ fuit.

Ad ORIENTEM plus negotii cum ARMENIIS. huc alterum ex Cæsaribus nepotibus suis misit. Ambo fato breves: sed alter inglorius. Massiliæ quippe Lucius morbo solvitur: in Syria Cajus ex vulnere, quum Armeniam ad Parthos se subtrahentem recipit. Armenios victo rege Tigrane in hoc unum servitutis genus Pompejus assueverat, ut rectores à nobis acciperent. Intermissum ergo jus, per hunc recuperatum, non ineruento, nec inulto tamen certamine. Quippe Domnes, quem rex Artaxatis præfecerat,

simu-

simulatâ proditione, adortus virum intentum libello, quem, ut thesaurorum rationes continentem, ipse porrexerat, stricto ferro cruentat vulnere in timpore. Ceterum barbarus undique infesto exercitu oppressus, gladio, & pyra, in quam se percussus immisit, superstiti etiam non Cæsari satisfecit.

Sub Occasu pacata ferè omnis Hispania, nisi quam Pyrenei desinentis scopulis inhærentem citerior alluebat Oceanus. Hîc duæ validissimæ gentes, Cantabri & Astures, immunes imperii, agitabant. Cantabrorum & prior, & altior, & magis pertinax in rebellando animus fuit; qui non contenti libertatem suam defendere, proximis etiam imperitare tentabant.

Vaccæósque, & Curgo-

NIOS & AURIGONAS crebris incursionibus fatigabat. In hos igitur, quia vehementius agere nunciabantur, non mandata expeditio, sed sumpta est. Ipse venit Sagesamam. castra posuit. inde partito exercitu totam in diem amplexus CANTABRIAM, efferam gentem ritu ferarum quasi indagine debellabat.

Nec ab Oceano quies, quum infestâ classe ipsa quoque terga hostium cæderentur. Primùm adversus Cantabros sub mœnibus Belgicæ prœliatus est. Hinc fuga in eminentissimum VINNIUM montem, quem maria prius Oceani, quàm arma Romana ascensura esse crediderant. Tertiò Arracillum oppidum magnâ vi repugnat. Captum tamen postremò fuit, Medulli montis obsidio: quem perpetua quinde-

cim

cim millium fossa comprehensum cinxit, undiq; simul adeunte Romano. Postquam extrema barbari vident, certatim igne, ferro inter epulas, venenoque, quod ibi vulgò ex arboribus taxeis exprimitur, præcepere mortem: seque pars major à captivitate, quę videbatur, vindicavêre. Hæc per Antistium, Furnium, Agrippam legatos, hibernans in TARRACONIS maritimis Cæsar accepit. Ipse præsens hos dednxit montibus, hos obsidibus obstrinxit, hos sub coronâ jure belli venumdedit. Digna res lauro, digna curru senatui visa est: sed jam Cæsar tantus erat, ut posset triumphos contemnere.

ASTURES per idem tempus ingenti agmine à montibus suis descenderant: nec temerè sumptus, ut barbaris, impetus: sed posi-

positis castris apud Asturam flumen, trifariam diviso agmine, tria simul Romanorum castra aggredi parabant. Fuisset & anceps & cruentum, & utinam mutuâ clade certamen tunc, tàm fortibus, tàm subitò, tàm cum consilio venientibus, nisi Trigæcini prodidissent, à quibus præmonitus Carisius, cum exercitu adveniens, oppressit consilia, sic quoque tamen non incruento certamine. Reliquias fusi exercitus validissima civitas Lancia excepit. ubi adeò certatum est, ut quũ in captam urbem faces poscerentur, ægrè dux impetrarit veniam, ut victoriæ Romanæ stans potiùs esset, quàm incensa, monumentũ.

Hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hispaniæ. Certa mox fides, & æterna pax: cùm ipso-

ipsorum ingenio, in pacis partes promptiore, tùm consilio Cæsaris, qui fiduciam montium timens, in quos se recipiebant, castra sua, sed quæ in plano erant, habitare, & incolere jussit. Ingentis esse consilii illud obsérvari cœpit. Natura regionis circa se omnis aurifera, miniiique & chrysocollæ, & aliorum colorum ferax. Itaque exerceri solum jussit. Sic Astures & latentes in profundo, *opes suas, atq; divitias dum alius quærunt, nosse cœperunt.* Omnibus ad occasum & meridiem pacatis gentibus, ad Septentrionem quoque duntaxat intra Rhenum atque Danubium: item ad Orientem intra Taurum & Euphratem, illi quoque reliqui, qui immunes imperii erant, sentiebant tamen magnitudinem, & victorem gentium Popu-

pulum Romanum reverebantur. Nam & SCYTHÆ misêre legatos, & SARMATÆ, amicitiam petentes. SERES etiam, habitantesque sub ipso sole INDI, cum gemmis, & margaritis Elephantes quoq; inter munera trahentes, nihil magis quàm longinquitatem viæ imputabant, quam quadriennio impleverant: & tamen ipse hominum color ab alio venire cœlo fatebatur. PARTHI quoque, quasi victoriæ pœniteret, rapta, clade Crassianâ, ultrò signa rettulêre. Sic ubiq; cuncta atque continua totius generis humani aut pax fuit, aut pactio. Aususq; tandem CÆSAR AUGUSTUS septingentesimo ab Urbe conditâ anno JANUM GEMINUM cludere, bis ante se clusum; sub Numâ rege; & victâ primùm Carthagine, Hinc conver-

versus ad pacem, pronum in omnia mala, & in luxuriam fluens sæculum, gravibus, severisq; legibus multis coërcuit. Ob hæc tot facta ingentia, *Dictator perpetuus*, & *Pater Patria* dictus. Tractatum etiam in Senatu, an quia condidisset imperium, *Romulus* vocaretur: sed sanctius & reverentius visum est nomen AUGUSTI, ut scilicet jam tum dum colit terras, ipso nomine & titulo consecraretur.

EXPLICIT.

INDEX IN LUCII FLORI EPITOMEN ROMANÆ HISTORIÆ.

Achaia 24. & 50. 60. 81.
Achaicum bellum 60.
Acilius Glabrio. 51.
Adherbal 69.
Ædui 71.
Ægates insulæ 37.
Ægimurus 37.
Ægyptus & res Ægyptiacæ 119. & seqq.
Æmilii 39. 52.
Æneas 4.
Ænobarbus 71.
Æqui populi 15.
Ærarium Romanum 93. sanctum 115.
Æs Corinthium 60.
Æsapus fluvius 79.
Ætas aurea & ferrea 66.
Ætates populi & imperii Romani 2. 10. 29. 32. 66. 91.
Ætnæi ignes 21.

Ætoli & Ætolia 51. 52.
Afrauii 98. 113. 115. 123.
Afri & Africa 24. *quære Carthago & Pæni.*
Agrariæ leges 94.
Agricola dictator factus 15.
Agrigentum oppidum 34.
Agrippæ 30.
Ahala Servilius 32.
Alba & Albani Italiæ 4. 6. 7.
Albani 6. 79. 80.
Albanus mons 98.
Albinus 18. 69.
Albinovanus 104.
Albis fluvius 139.
Alexander magnus 48.
Alexia urbs 89.
Algidum oppidum 14.
Alia fluvius 17.
Allobroges 71. 111.
Alpes montes, & Alpinæ gentes 17. 32. 38. 41. 71. 72. 79.
Alpheus fluvius 60.
Ambiorix 86.
Ambraciæ urbs, & Ambracius sinus 53.
Ambustus Fabius 31.
Amulius rex 3.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0295
DFG

Ana fluv. 108.
Ancharius 105.
Ancilia 6.
Ancus Rex 7. 11.
Andriſcus rex 57.
Anicius prætor 56.
Anio fluv. 20.
Annibal, *qui &* Hannibal. 40.
& ſeqq. 61. 74. 76.
Annius Aulus 98.
Anno Pœnus 61.
Annus conſtitutus 6.
Anſeres Capitolii 19.
Antiochus rex & ejus bellua 50.
& ſeq.
Antiſtius 143.
Antium oppidum 35.
Antonii 83. 105. 110. 116. *& ſeqq.*
Anuli Romanorum 8. 42.
Apenninus mons 103.
Apollo Pythius 16.
Apollo Cumanus ſudavit 50.
Appii 3. 27. 29. 30. 33. 46. 53. 76.
Appulejus Saturninus 95.
Apuli & Apulia 24. 25. 28. 42.
Apulo rex 53.
Apum examina 42.
Aquâ & igni interdictum 96.

Aquæ Sextiæ 72.
Aquilæ, *Rumanorum signa.* 42. 141.
Aquilii 68. 101.
Aquitani 86.
Arabes 80.
Araxes fluv. 133.
Arcades pop. 4.
Archelaus 77.
Archimedes 44.
Arcus imbre corrupti 52.
Ardea 10.
Arethusa fons 44.
Aricina silva 14.
Ariminum oppid. 114.
Ariobarzanes 78. 112.
Arioviſtus 87.
Ariſtobulus 81.
Ariſtonicus 68.
Armenii, & res Armeniæ 79. 80. 141.
Arminius 140.
Aracillum op. 142.
Arſia fluv. 39.
Arſinoë 124.
Artabazes 76.
Artazata op. 80.
Arthoces rex 80.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0297
DFG

Arverni populus 71. 88.
Aruns 13.
Arusini campi 25.
Asculum 25. 28. 97.
Asdrubal 47. 59. 81.
Asia & res Asiaticæ 50. *& seq.* 67. 77. 78. *& seq.* 92. 120.
Asina Cornelius 34.
Asinius Pollio 137.
Astrionicns 39.
Astrudis palus 55.
Astura fluvius 142.
Astures pop. 142. 143.
Asylum 4.
Atheas rex 76.
Athenæ 49. 77.
Athenio 101.
Athesis fluvius 73.
Attalus 45. 67. 92. 95.
Attilius 28. 35.
Attici pop. 53.
Attius Navius 8.
Avaricum oppidum 89.
Avaritia Rom. 97.
Aventinus mons 4. 31. 95.
Avernus lacus 21.
Aufidus flu. 42.
Augures 6.

Auguratus ſacer 8.
Auguſtus, Octavianus Cæſar 2.
3. 90. 116. & ſeqq. 138.
Aureus, ſinus 81.
Aurigones pop, 142.
Aurum ferro fortius 69.
Aurum liquidum in os infuſum
avari 90.
Auxima urbs 108.

B.

BÆBII 38. 107.
Bagrada flu. 33. 121.
Bajæ locus 21. 43.
Baleares inſulæ, earumque res
82. 84. 108.
Balſami ſilvæ 80.
Barbari 17. 64. 72. 73.
Barbari barbarorum 138. & ſeq.
Baſilus 116.
Beleus 74.
Belgæ Galli 86.
Belgica urbs 142.
Bellum commiſſum, profligatum,
confectum 58.
Bellum civile & hoſtile, 107.
civile & externum 108. 111.
civilia Bella 92. 103. 104. 109. & ſeq.
navale Bellum 15.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0299
DFG

Bestia Calpurnius 69.
Bithynia 77.
Bituitus 71.
Bituriges 88.
Bocchus rex 70.
Bœotia 78.
Bomilcar 45.
Bonna op.
Bononia 128, 139.
Bovillæ 14.
Brenni pop.
Brennus Gallus 54.
Britannia & res Britannicæ 88. *& seq.*
Britomarus Gallus 39.
Brundusium *sive* Brundisium op. 28. 114. 117.
Bruti 3. 11. 12. 13. 62. 115. *& seq.*
Brutii pop. 28. 103.
Buteo Fabius 37.
Byrsa 59.

C.

Cadaveribus congestis factus pons 42. agger 123.
Cæninenses pop. 5.
Cæpio 72. 82. 97. 99.
Cærimoniæ 6.
Cæsar Octavianus Augustus, *fuit supra indicatus, in verbo Augustus.*

ſtus: ejus pater Cajus Iulius Cæſar 86. *& toto illo capite de bello Gallico,* & 111. *& per totum illud caput de bello civili,* 125. *& ejuſdem Auguſti nepotes* Cæſares 141.
Cæſares alii 98, 99. 105.
Cajeta op. 21.
Calabria 24.
Calaguris 108.
Calatinus 34.
Calidonia ſilva 29. 88.
Callæcia 62.
Calones 65.
Calpurnius Flamma 24.
Beſtia 69.
Camerinenſis ſaltus 24.
Camillus 19. 29.
Campani & Campaniæ 21. 24. 44.
Cannæ vicus 42. 74.
Cannenſis dies 140.
Cantabri & eorum res 142.
Canulejus 31.
Capitolinus mons & Capitolium 18, 32, 95, 96, 104.
Capreæ palus 5.
Capſa op. 70.
Capua op. 22. 46.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0301
DFG

Capua Annibali Cannæ 43.
Carala urbs 35.
Caralis urbs 45.
Carbo 99. 105. 106. 107.
Carisius 143.
Carnutæ pop. 88.
Carræ opp. 14. 90.
Carseoli 99.
Carthago & Carthaginiensium res 35. *& seq. eadem*, 38. *& seqq. eadem*, 57. 58. *alia* Carthago Hispaniæ.
Casca 132.
Caspii pop. 79.
Cassii 31. 125. 132.
Castor & Pollux 14. 56. 75.
Castra.
Catones 58. 62. 76. 82. 85. 99. 111. 113. 121. 122. 117.
Catilina 92. 111.
Catti pop. 139.
Catuli 37. 105. 107. *& seq.*
Cancasus mons 76. 80.
Caudinæ furcæ, & Caudinum fœdus 28. 65.
Cavelani reges 88.
Celia 65.
Celtiberi & Celtiberia 63. 107. 115.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0302
DFG

Cenomius 122.
Censorinus cos. 58.
Census 9.
Centimanus 39.
Cephalenia 53.
Cethegus 110.
Chæronea oppidum 78.
Chaones pop. 49.
Cherusci 139.
Chrysocolla 144.
Cicero cos. 110. 111. occisus 128.
Cilices & Cilicia 81. & seq. 131.
Cilicum funes 116.
Cimbri 72. 73.
Ciminius saltus 23.
Cinna 104.
Cirtha oppid. 70.
Classes Rom. 9.
Claudii 29. 33. 36. 44. 47. 63. 85. 102. 137.
Cleopatra 119. 134.
Cludios Claudij indicant.
Cloelia 13.
Clusium opp. 17.
Clypea opp. 35.
Cnossos opp. 84.
Colchi pop. 80.
Collatinus 3. 11.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0303
DFG

Collegia & Curiæ Romanæ 9.
Collina porta 104. 106.
Colophon op. 68.
Confluentes locus 128.
Conjuratio, Conſpiratio 110. 111.
Conſules primi 11.
Contrebia op. 61.
Convivia & largitiones 92.
Corcyræum littus 116.
Corſinium 98. 114.
Corinthus & Corinthiacæ res 8. 60.
Corioli op. & Coriolanus C. Marcius 14. 29.
Cornelii 33. 35. 104.
Corniculum op. 14.
Corſica inſula 35.
Corvini unde dicti 20.
Cossi 14. 141.
Cotes novaculâ ſectæ 8.
Cothus 112.
Cotiſo rex 138.
Cotta 88.
Crapula 53.
Craſſi 68. 89. 105. 113. 138. 144.
Craſtini fortitudo 118.
Cremera fluv. 15.
Creta & Cretenſium res 81. 84.

Cri-

Critolans 60.
Crixus 102.
Crucibus puniti 101.
Crudelitas 104. & seq. 129.
Cumæ op. & Cumanus Apollo 21. 50.
Cunctator 44.
Cuniculus, & doli subterranei 16.
Curatii 6.
Cures op. 6.
Curgonii pop. 142.
Curiæ Romanæ 9.
Curii 21. 25. 27. 107.
Curiones 76. 116.
Curules 8.
Cyclades insulæ 77.
Cydonia urbs 84.
Cynocephalæ 49.
Cyprus insula 85.
Cyrenæ op. 81.
Cyzicum op. 78.

D.

Daci & Dacia 76. 137. 138.
Dalmatæ pop. 75. 137.
Damascus 80.
Danubius 76. 138.
Darius rex 50.

Deccates pop. 38.
Decemviri 30.
Decii 20. 23.
Decimus Brutus 62. 127.
Dejotarus rex 112.
Delminium opp. 137.
Delus insula 77.
Dentatus Curius 21.
Deorum ultio 90.
Dictatores perpetui 125. 145.
Didius 76. 122.
Dies fasti, nefasti 6.
Divitiæ 92.
Dolabellæ 20. 86. 116. 126.
Domitii 71. 108. 114. 138.
Dominandi cupido 93.
Domnes 141.
Dravus fluv. 137.
Drepana opp. 34.
Drigæcini pop. 143.
Drusi 76. 96. 97. 137. 139. 140.
Duillius 33. 34.
Durius fluv. 64.
Dyrrachium op. 217.

E.

Eburones 86.
Edui pop. 71.
Egeria 61.

Ele-

Elephantes 25, *& seq*, & 36. 52. 121.
Elis locus 60
Enna oppid. 100.
Epirus regio 25.
Equestres ludi 4.
Equus immolatus 138.
Ergastula 100 *& seq.*
Erythræa opp. 84.
Eryx oppidum 34.
Esquilina porta 104.
Etruria & Etrusci 13. 15. 20. 23. 28. 98. 99.
Euboea insula 49. 51. 77. 78.
Euburiates 38.
Eumenes rex 67.
Eunus servus 109.
Euphrates fluv. 14. 79. 90.
Euripus 51.
Europa 51.
Exercitus magnitudo nocuit 128.

F.

Fabii 15. 17. 19. 22, *& seq.* 63. 71.
Fabricius 25.
Fæsulæ oppid. 14. 99.
Falernus mons 21. 44.
Falisci 16.
Fames 13. 40.
Fasces 8, summissi 12.

Fasti 6. 17.
Faustus Silla 124.
Ferentana turma 25.
Feretrius Iupiter 5. 39.
Fidenates 7. 16.
Filia in patrem crudelis 9.
Fimbria 105.
Flaccus 64.
Flamines 18.
Flaminii 41. 49.
Fluentia op. 107.
Fœderum religio 40.
violatorum dii ultores 90.
Fœneratores 30.
Fontibus venenum mistum 68.
Formiæ op. 21.
FORTUNA & VIRTUS 2.
Fortuna reverenda 55.
Fortunatæ insulæ 108.
Fregellæ 14. 27.
Frena exuta 14.
Frumentariæ leges 94.
Fusetius 7.
Fulviæ 110. 127.
Fulvii 38. 39. 52.
Fundarum periti 84.
Furcæ Caudinæ 21.
Furfidius 107.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0308
DFG

Furnius 143.

G.

Gabii op. 10.
Gabinius 99.
Gades & Gaditanum fretũ 82. 116.
Gætuli & Gætulia 70. 141.
Gætulicus 141.
Galli & res Gallicæ 17. 28. 38. 39. 53. 85. & seq.
Gallo-græci 83.
Ganymedes Ægyptius 121.
Garamantes pop. 141.
Gaurus mons 21.
Gauranus saltus 44.
Gellius 82.
Gergovia op. 89.
Germani & Germanica 85. 87. 112. 139. & seqq.
Germanorum cohortes 118.
Gesoriacum 14. 139.
Glaber Clodius 102.
Gladiatorium bellum 92. 102.
Glaucia 96.
Gomphi 117.
Gracchi 45. 62. 92. 94. 95.
Græci & eorum res 8. 27. 30. 49. 77.
Granicus fluv. 79.
Gratillius 82.

Gtumentum oppid. 99.
Gurges Fab. 29.

H.

Hæmus mons 54.
Hæbrus flu. 76.
Hedui pop. 71.
Helvetii 85.
Heraclea opp. 25.
Herculaneum opp. 21.
Hercules 108.
Herculis sidus 26, columnæ & speculæ 65. 122.
Hercynia silva 14. 23. 87. 140.
Herdonius Sabinus 99.
Herennius 22.
Hiempsal 69.
Hieron rex 33.
Hierosolyma 80.
Hispania & res Hispanicæ 40. *& seq.* 1. *& seq.* 115. 142.
Hister flu. 137.
Histri & Histria 24. 53.
Horatii 6. 7.
Hypsæus 100.
Hyrcanus rex 81.

I.

Ianiculum 13. 31. 105. 109.
Ianus 6. 38. 144.

Ibe-

Iberi & Iberia 79. 80.
Iberus fluv. 63.
Ilerda opp. 115.
Illyrii, Illyricum, & res in eo gestæ 24. 38. 39. 56. 116. 137.
Imber 52.
Incendium Carthaginis 59.
Indi 81. 144.
Indolis magnæ signum 131.
Induciomarus 86.
Ingauni 18.
Insani montes 45.
Insubres pop. 38.
Interamnium op. 107.
Isara fluv. 71.
Isauricus & Isaurus 81.
Isidorus 81.
Isthmus 60.
Italia 33. 99. 114.
Iuba rex 116. 121.
Iudæi. 80.
Iudicia & judiciariæ leges 92. 93. 96.
Iugurtha & ejus bellum 68. *& seq.*
Iulia Cæsaris filia 114.
Iulia gens 127.
Iulios *invenies in verbo Cæsar & Proculus.*
Iulus Ænææ 4.
Iupiter Ferrerius & Sator 5.

Iuturnæ lacus 56.
Iuventas 10.
Iuventius 57.

L.

Labienus 123. 132.
Lacedæmonii, Lacedæmonia, Lacones 23. 24. 36. 49. 50.
Lævinus 25. *Alius* 43.
Lamponius 106.
Lancia op. 143.
Lars Tolumnius 16.
Laſtenes 84.
Latini & Latium 4. 10. 20. 98.
Latinæ feriæ 98.
Lavinium op. 4.
Lauro op. 108. 124.
Laurus in puppe nata 49.
Legati violati 39. 60.
Leges Rom. 30.
Lentuli 82. 101. *& ſeq.* 110. 114. 139.
Leonidas 35.
Lepidus Marcus 109. *alius* 128.
Lernæus ſerpens 26.
Leucas 135.
Levinus Coſ. 25.
Libanus mons 80.
Libo 114. 116.
Liburni pop. 39.
Licinii *ſunt in Craſſis.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0312
DFG

Ligures pop. 38. 70.
Lilybæum op. 34.
Liparæ insula 34.
Liris fluv, 25. 27.
Livius Salinator 47.
Livius Drusus 96.
Longini 110.
Lucani & Lucania 24. *& seqq.* 44. 89. 99.
Lucretia 10. 30.
Lucrinus lacus 21.
Luculli 62. 76. 78. 101.
Ludi magister 16.
Lusitani pop. 62. 107.
Lutatii *in verbo Catuli.*
Lysimachia op. 51.

M.

Macedonia & res Macedonicæ. 25. 28. 48. 54. 56. 62.
Macedonicus Paulus 59
Metellus 62.
Macra fluv. 38.
Mæander fluv. 52.
Mælius 31.
Mænius 15.
Mæotis palus 76.
Maharbal *vel* Adherbal 43.
Maleum jugũ & sinus Malcus 35. 81.
Mamilius 14.

Man-

Mancinus 58. 65. 94.
Manilii & Manlii 19. 20. 32. 53. 58. 72. 100.
Mannius Tribunus 35.
Marcelli 39. 43. 44. 114.
Marcellinus 84.
Marcius, 37. *illos invenies in verbis Ancus, Coriolanus & Philippi.*
Mercomanni pop. 140.
Margaritæ Indiæ 144.
Marii 70. 72. 96. 113. & *seq.*
Marmatidæ pop. 141.
Marsi pop. 98.
Masinissa 58. 68.
Massicus mons 21.
Massilia 71. 115. 141.
Massiva 69.
Matrimonia 31.
Mauri & Mauritania 70. 117.
Mausoleum 136.
Maximi Fabii 23. 63. 71.
Medullus mons 142.
Megara vir 64.
Melius, *vid.* Mælius 31.
Memmius 96.
Menenius Agrippa 30.
Meridiana plaga 68. 147.
Merula flamen 105.
Messana op. 33.

Meta-

Metapontum op. 102.
Metelli 57. 60. 62. 69. 82. 84.
89. 96. 108.
Metius Fufetius 7.
Mezera 90.
Micipsa rex 68.
Milvius pons 109.
Minium 144.
Minucii 15. 25. 76. 85.
Mirmillo 103.
Misenus 21.
Mithridates & ejus res 76. & seq.
Molosci pop. 28.
Montes insani 45.
Morini 86.
Morinus portus 85.
Mosa fluv. 139.
Mosula 87.
Muliebria facinora 9. 54. 74. 136.
Mulucha op. 70.
Mummius 60.
Munda op. 113. 124.
Mures Decii 20. 23.
Musulanii pop. 14.
Mutina op. 103. 127.
Myndus op. 68.
Myoparones, naves 81.
Mysi pop. 138.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0315
DFG

N.

Nabis rex 49.
Nar fluv. 21.
Nasica Scipio 58.
Navale bellum & prœlium 15. 34. 37. 135.
Navis prætoria 131.
Naves aliæ 82. 135.
Navius Attius 98.
Neapolis 21.
Nemea 50.
Neoptolemus 77.
Nerones 47. 82.
Nertobriges 62.
Nicephorum 90.
Nicomedes 76. 78.
Nobilior Fulvius 52.
Nola op. 44. 102.
Norbanus 106.
Norici & eorum res 74. 137.
Nuceria op. 9. 102.
Numa rex 6. 11. 38.
Numantia & Numantinum bellum 61. 64. 65.
Numidia 58. 68. 69.
Numitor 4.
Numitorius 105.

O.

Obsidius 25.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0316
DFG

Oblivionis fluv. 62.
Ocriculum 10. 99.
Octavianus Cæsar *in verbo Augustus.*
Octavii 94, 104. 105. 116.
Octavius, *etiam ipse Octavianus* 126. *& seq.*
Oenomaus 102.
Olympus op. 81.
Opimius 95.
Opitergini 116.
Orchomenus 78.
Orgiagontis regis uxor 54.
Oricum op. 117.
Orodes rex 80. 90.
Orontes fluv. 132.
Osca op. 108.
Ostia op. 8. 105.
Oxyon pop. 38.

P.

Pacorus 132.
Padus 87. 41.
Palatium 4.
Pales dea 28.
Palladium 6.
Palmatæ tunicæ 8.
Paludamenta 8.
Palus Capreæ 5.
Panares 34.
Pannonii pop. 137.

Panormum op. 34.
Papavera decuſſa 10.
Papirius 22.
Parætonium op. 135.
Parthi & res Parthicæ 81. 89. 132. 133. 144.
Patres 5.
Pauli 24. 55. 59. 128.
Pax empta 69.
Pax ſub Auguſto 144.
Peluſium op. 136.
Pergameni 49. 92.
Perpennæ 68. 100. 108.
Perſæ pop. 50. 52.
Perſæ ſeptem 76.
Perſes rex 54.
Peruſia op. 127. 128.
Petrejus 121.
Phaleræ 8.
Pharnaces 80. 120.
Pharos 120.
Pharſalia 121.
Phaſelis 81.
Philippici campi 118.
Philippus rex 48. 54.
Philippi Romani duces 55. 97.
Phryges 4.
Picentes 28. 99.
Piratæ & Piraticum bellum 81.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0318
DFG

Piræeus portus 81.
Piſones 76. 100. 158.
Platonis Liber de immortalitate animæ 122.
Plotius 82.
Pœni 33. *& ſeqq.*
Idem Carthaginenſes.
Pollio Aſinius. 137.
Pollux *in verbo Caſtor.*
Polyxenides 52.
Pometia op. 10.
Pompeji op. 21.
Pompejus magnus 79. 92. 108. 109. 112. *& ſeqq.*
Ejus filii 82. 122. 125. 131.
Pater 99.
Pompilius 63.
Pompilius Numa 6. 7.
Pontifices 6. 18. 19.
Pontinus ager 20.
Pontius 22.
Pontus & Ponticæ gentes 76. 78.
Popedius 98.
Porcii Catones 82. 85. 110.
Vid. Cato.
Porſenna 13.
Porta ſceleratа 16.
Poſtumii 14. 22. 29. 38.
Pothinus 20.

Præneste 14. 27. 107.
Prætexta 8.
Prætorii exercitus 100.
Prætoria navis 131.
Proculus 5.
Propontis 82.
Proscriptiones 107. 109. 129.
Provocandi jus 12.
Pseudophilippus 57.
Ptolemæi reges 85. 119.
Publicola Valerius 12.
Pulcher Appius 55.
Pulli in mare præcipitati 3[illegible].
Punica bella 33. 40. 57.
Puteoli opp. 21.
Pyrenæi montes 45. 61. 142.
Pyrrhus rex 24. & seq. 53. 76.

Q.

Quinctilius Varus 140.
Quinctius Lucius 15. 31.
Quirinalis mons 39.
Quirinus Romulus 5.

R.

Raudius campus 74.
Ravenna 88.
Regilli lacùs 24.
Regillus Æmilius 52.
Regulus Attilius 35. 36.
Religionis exempla 18.

Re-

Remus 4.
Rhenus fluv. 85. *& seqq.* 138. 144.
Rhea silvia 5.
Rhodopa 76.
Rhodos & Rhodi 49. 77.
Rhodanus fluv. 71. 85.
Roma 4. 27. non peritura 70.
Romulus 3. *& seqq.*
Romulus August. 145. Hispaniæ 63.
Rufinus 27.
Rutilius 97. 99.

S.

Sabini 5. 6. 21. 28. 98.
Sabinus Titurius 86.
Sacer mons 30.
Sacerdotia 6.
Sacri portus 106.
Sagesama op. 142.
Sagunthus op. 40. *& seq.*
Salamis inf. 52.
Salii sacerdotes 6.
Salii pop. 28. 71.
Salinator 47.
Sallentini 28.
Salmacis 134.
Salondicus 63.
Samnites & Samnium 21. 22. 28. 99.
Samos 68.

Samothracia 55
Sanguis humanus potus 110.
Sardinia insula 35. 45.
Sarmatæ pop. 139.
Satricum op. 14.
Saturninus Appulejus 95.
Savus fluv. 137.
Scæva 117.
Scævolæ 13. 16.
Scaurus 69. 97.
Scelerata porta 16.
Scipiones 35. 41. 45. *& seqq.* 58. *& seqq.* 94. 106. 121.
Scorda 56.
Scordisci pop. 75.
Scutum Imperii 44.
Scythæ 144.
Seditiones & discordiæ civitatis Romanæ 29. *& seqq.* 93. *& seqq. vid. in lit. C, Civilia bella.*
Segestes 140.
Segidenses 64.
Seguia op. 108.
Seleucia 90.
Sempronii 28. 41.
Senatus 58.
Senones 17. 19. 104. 137.
Sequani pop. 88.
Seres pop. 144.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0322
DFG

Serpens ingens 11.
Sertorius & ejus bellum 77. 105. 107. & *seq.*
Servi militantes 44.
alterum hominum genus. 100.
Servile bellum 99. & *seq.* 105.
Servilii 31. 81. 97. 101.
Servius Tullus 9. 12.
Sextiæ aquæ 72.
Sibyllini versus 111.
Sicambri pop. 139.
Sicilia 24. 33. 35. 44. 100. 115.
Sicoris fluv. 115
Silanus 72.
Silla *infra* Sylla.
Sillaces 90.
Silvia 3.
Supilus mons 52.
Sociale bellum 98. & *seq.*
Solis defectio 5.
Sora op. 14.
Soranus 107
Spartacus 101. & *seq.*
Spoletium op. 107.
Spurius Cassius 31.
Stator Iupiter 5.
Sole 31.
Strabo Pompejus 99.
Strangulati in carcere 11.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0323
DFG

Stuprum punitum 10. 54.
Sucro 108.
Sueſſa Pometia 10.
Suevi pop. 139.
Sulmo opp. 107.
Superbus Tarquinius 9.
Sulpicia lex 101.
Sulpicii 31. 104.
Surena 90.
Sylla 77. 78. 99. 104. hujus filius Fauſtus 124.
Syllæ in conjuratione Catilinæ 110.
Syracuſæ op. 33. 44.
Syria 30. 52. 91. 141.
Syria Dea 100.
Syrtes 37.
Syrus Eunus 100.

T.

Tabernæ urbis 47.
Tabulæ XII. legum Romanarum 30. proſcriptionum 107. 128.
Tagus fluv. 63.
Tanais fluv. 76.
Tanaquil 9.
Tarcondimotus 112.
Tarentus 24. *& ſeqq.* 43. 46.
Tarquinius Priſcus 8. 11.
Superbus, & ejus filii 9. 11.
Tarraco opp. 143.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0324
DFG

Tatius 5. 21.
Tectosagi pop. 54.
Telesinus 98. 106.
Tellus Dea 28.
Tempe Thessalica 119.
Tencteri pop. 87. 139.
Terentius Varro 82.
Terme oppid. 108.
Terminus Deus 19.
Terræ motus 42.
Teuta regina 39.
Thala opp. 70.
Thapsos 121. 124.
Thebæ 49.
Themistocles 52.
Theodotus 120.
Thermopylæ 35.
Thermus 114.
Thessali & Thessalia 28. 75. 117.
Theutobochus rex 73.
Theutones pop. 72.
Thoas princeps Ætoliæ 51.
Thora seu Cora 102.
Thraces & Thracia 54. 75. 102. 138. 202.
Thurii 82. 94.
Tiberii 3. 8.
Tiberinus fluv. 14.
Tibur 41.
Ticinus fluv.

Tigra-

Tigranes rex 80. 148.
Tigurini pop. 72. 74.
Titius fluv. 39.
Titurius Sabinus 86.
Toga picta 8.
Toloſtobogi 54.
Tolumnius rex 16.
Torquati 20. 82.
Trabea 8.
Trajanus Imp. 3.
Thraſimenus lacus 41.
Trebia fluv. 41.
Treviri pop. 86.
Tribuni plebis ſeditioſi 93. 96.
Tridentinæ Alpes 73.
Trigæcini 143.
Trîumviratus 94. 128. 129.
Tullius Servius 9.
Tullius Hoſtilius 6. 11.
Tunica palmata 8.
Turduli pop. 62.
Turinius, ſive Curinius 141.
Tuſculum & Tuſculani 14.
Tuſci 4. 8. 12.
Turia urbs 108.

V.

Vaccæi pop. 62. 142.
Vadimonis lacus 20.
Valentia opp. 108.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0326
DFG

Valerius Publicola 12.
Corvinus 20.
Varguntejus 110.
Varrones 42. 82. 116.
Varus fluv. 38. Dux Roman. 122.
Varus Quinctilius 116. 140.
Vejentes & Veji 5. 15. 16. 29.
Velini fontes 21.
Veneti Galliæ Transalpinæ 86.
Venetiæ Cisalpinæ amœnitas 73.
Venenum mixtum fontibus 68.
Ventidius 131.
Ventris & membrorum discordia 30.
Venulejus 107.
Vercingentorix 88
Vergolli torrens 41.
Verulæ 14.
Vesta & Vestales 18.
Vesuvius mons 21. 102.
Veturia 29.
Veturius 22.
Vibius 137.
Victoria vera 16. infamis 68.
Vindelici pop. 137.
Vindelicus flu. 71.
Vinnius mons 142.
Viriatus 63.
Viridomarus 39.

Vir-

Virginius, & ejus filia 30.
Visurgis fluv. 139.
Vmbri & Vmbria 23. 98. 114.
Vnimanus 63.
Volero 29.
Volsci pop. 15. 28.
Volsini 28.
Vsipetes pop. 139.
Vtica urbs 121.
Vultejus 116.
Vultures 4.
Vulturcius 111.
Vulturnus fluv. 116.

X.

Xantippus 36.
Xerxes 50. 52.

Z.

Zacynthus insula 53.
Zama oppidum 70.
Zeugma oppidum 89.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0328
DFG

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0330
DFG

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0331
DFG

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn766866815/phys_0332
DFG

Serpens ingens
Sertorius & ejus b
107. & seq.
Servi militantes
alterum hominum
Servile bellum
Servilii
Servius Tullus
Sextiæ aquæ
Sibyllini versus
Sicambri pop.
Sicilia 24. 35
Sicoris fluv.
Silanus
Silla infra Sylla.
Sillaces
Silvia
Supilus mons
Sociale bellum
Solis defectio
Sora op.
Soranus
Spartacus
Spoletium op.
Spurius Cassius
Stator Iupiter
Solo
Strabo Pompeju
Strangulati in

Image Engineering Scan Reference Chart TE263 Serial No. 0332
Patch Reference numbers on UTT
C1 B1 A1 C2 B2 A2 B5 A5 20 18 17 16 11
10 09 03 02 01 C7 B7 A7 C8 B8 A8 C9 B9
4.5 5.0 5.6 6.3
the scale towards document

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn766866815/phys_0333
DFG